

GLASNIK

1992

32/1 - 2

SLOVENSKEGA ETNOLOŠKEGA DRUŠTVA
BULLETIN OF SLOVENE ETHNOLOGICAL SOCIETY

ISSN 0351 - 2908 STRANI 1 - 110 UDK 39 / 497.12/(05)

VSEBINA

Vilko Novak: "O meni" Pogovor Milka Matičetovega z Vilkom Novakom	1
Marko Terseglav, Kam so vsi etnologi šli?	8
Damjan J. Ovsac, A dejstva ostajajo	14
Ivana Počkar, O varuhu spomenikov ali o psu, ki ne sme lajati	21
Ralf Čeplak, Letna konferenca ICME/ICOM 1991 v Muenchnu	24
Ralf Čeplak, Towards a Europe of Cultures	27
Majda Fister, Kustosi v galeriji ljudskih zvokov	33
Aleš Gačnik, Vinogradniška zbirka belokranjskega muzeja v Metliki	36
Aleš Gačnik, Vino in voda / vinologija vinorodnih krajev	40
Marija Hameršak, Raziskovanje "vinske kulinarike" na taboru Vino plus	44
Knjižna poročila	
Herbert Paulitsch, Das Phaenomen 'bukovništvo', Niko Kuret	47
Jesse Green, Selected Writings of Frank Hamilton Cushing, Natalija Vrečer	49
Delovna poročila etnologov	
Posavski muzej Brežice, Ivana Počkar	52
Pokrajinski muzej v Celju, Vladimir Šlibar	53
Goriški muzej, Inga Brežigar in Katja Kogelj	54
Mestni muzej idrija, Ivana Leskovec	58
Slovenski etnografski muzej, Darinka Jankovič	58
Pokrajinski muzej v Mariboru, Tone Petek	63
Belokranjski muzej Metlika, Andreja Brancelj	67
Pokrajinski muzej Ptuj, Aleš Gačnik in Andrej Brance	69
Delavski muzej Ravne na Koroškem, Karla Oder	73
Po sledih Avgusta Pavla, Marija Kozar-Mukič	76
Loški muzej Škofja Loka, Meta Sterle	78
Tržiški muzej, Tita Ovsenar	79
Etnološki oddelek Filozofske fakultete, Mojca Račič	84
Etnološki oddelek pri KKZ v Celovcu, Alojz Angerer	88
Zavod Republike Slovenije za VNKD, Zvezdana Koželj	91
Zavod za VNKD Celje, Vito Hazler	94
Zavod za spomeniško varstvo Kranj, Silvester Gabersček	96
Zavod za VNKD Novo Mesto, Dušan Strgar	98
Medobčinski Zavod za VNKD Piran, Eda Benčič Mohar	100
Nagrade in priznanja	102
Milovan Gavazzi	107
Prijateljske vezi, Jan Podolak, Jan Botik	105
Spominski utrinki, Slavko Kremenšek	108
Navodilo za oblikovanje Glasnika	110

Na naslovni strani

Doma izdelane velikonočne butarice v Št. Rupertu (foto P. Fister)

Na hrbtni strani

Prof. Vilko Novak, februarja 1992 (foto A. Novak)

VSEM NAROČNIKOM
GLASNIKA SED

VILKO NOVAK: "O MENI"

PONUDBA

Izšla je knjiga "Križ je bu enkrat mejstu", ki jo je avtor Borut Koloini, dipl. etnolog in sociolog kulture, izdal v samozaložbi.

Drobna knjižica, ki obsega 86 strani, je vsebinsko razdeljena na dva dela; prvi del opisuje zgodovinski razvoj Vipavskega Križa od 12. stoletja, ko se je v zgodovinskih virih prvič pojavil do časov po prvi svetovni vojni, ko so tu zagospodarili Italijani. Poleg spoznanj znanih slovenskih zgodovinarjev, prinaša knjiga tudi spoznanja nekaterih tujih piscev, ki so opisovali naše kraje, hkrati pa tudi pregled svetovne literature na to temo. Veliko je tudi lastnih spoznanj avtorja, ki temeljijo na poznavanju naše kulture.

V drugem delu prinaša knjiga prepis kronike samostana Sv. Križ, ki jo je od leta 1916 pa do leta 1924, ko so italijanske oblasti izgnale slovenske kapucine iz samostana, pisal takratni gvardijan v Kriškem samostanu. Kronika je nadvse zanimiv dokument življenja in dogajanja v majhnem kraju v najbližjem zaledju frontne črte.

Sedanja cena knjige je 650 SLT, naročite pa jo lahko na naslovu:

Borut Koloini
Ižanska cesta 204
61000 Ljubljana

V Ljubljani, maj 1992

NAROČILNICA

Število knjig:

Naslov:

Kraj in datum:

Podpis:

VILKO NOVAK: "O MENI"

Na vprašanje trikraljevskih kolednikov: "Gospod kralj, kje ste pa vi doma?" bi naš Vilko Novak rekel: "Jaz sem pa tam doma, čir sonce gor gre" in v pripombah k stiškemu rokopisu v Književnih listih dne 20.2.92 razglaša za svoje širše gnezdo ne glede na to, da je bil rojen v Beltincih kar vse Prekmurje. Ta dežela je njemu izhodišče neštevilnih spisov iz literarnih in znanstvenih področij, tako na jezikovnem kot na narodopisnem področju je to predel Slovenije, kjer so ga kot odličnega poznavalca obiskovali številni kulturni delavci, pisatelji, umetniki in bil jim je nekak 'cicerone' da jim je predstavil svoj prelepi prekmurski svet.

Vilko Novak: Če bi govoril o takih, ki sem jih tam srečal, je glavni moj rojak s Cankove, dr. Avgust Pavel, že zelo zgodaj sva se srečala, saj se spomnim, da sem se kot otrok v drugi gimnaziji prvič sestal z njim. Nato sem leta 28 prevedel iz madžarščine njegovo razpravo o odprtih ognjiščih v Porabju, ki je bila kasneje objavljena v Etnologu. Od tedaj naprej sva deloma hodila skupaj po Prekmurju, deloma sva se srečevala v Soboti, pisala zagovor v Soboti, leta 41, ko so me obdolžili protimadžarskega delovanja. Z njim me je vezalo dosmrtno prijateljstvo in sedaj čaka sto njegovih dopisov na izdajo.

Drugi moj znanec, ki sem mu predstavil Prekmurje je bil France Marolt. Julija 1939 me je poiskal in seznanil sem ga s Kavaši in beltinskimi plesci in prisostvoval sem prvi vaji na gostilniškem odru, ko jih je poizkušal uglasiti. Nekoč se spominjam, ko ga je Orel v unionski kavarni v Ljubljani vabil k mizi, Marolt je izjavil: "Jaz ne spadam k vam, jaz sem folklorist, vi pa ste etnografi".

Takih srečanj je bilo potem še več, na primer z Jušem Kozakom sva se srečevala, ko je pisal o Prekmurju. Juš Kozak je bil moj profesor na gimnaziji na Poljanah v Ljubljani. Prišel je leta 1933 v Prekmurje na povabilo Miška Kranjca. S Kozakom sva nato 34. in 35. leta v rdeči hiši na poljanski ulici v Ljubljani prebirala njegov rokopis Za prekmurskimi kolniki. Najprej ga je objavil v reviji Modra ptica, nato pa je izšel tudi samostojno.

Tak sobesednik o Prekmurju je bil tudi arhitekt Jože Plečnik, ki je prišel v Bogojino leta 1924 in je bil gost v naši hiši. Stanoval sem namreč v župnišču, zraven stare cerkve v Bogojini in zraven nove, katere gradnjo sem spremljal od začetka do konca. Od 1927 dalje sem bil zveza med Bogojino in Bogojančarji in arhitektom Plečnikom v Ljubljani.

V januarju letos je umrl v Zagrebu moj dober prijatelj prof. Milovan Gavazzi. Z njim sem imel zveze že leta 1934, ko sem seanimal za študij etnologije. Bil je na kongresu jugoslovanskih etnologov na Pohorju, od koder smo se peljali v Prlekijo in Prekmurje, ki smo ga vsi zelo željno pričakovali. Takrat so bili poleg tudi profesor Filipovič, Bratanič, Rusič in še drugi. V Beltincih smo obiskali tudi hišo, v kateri sta živela moja mati in brat.

Bili so pri meni v Prekmurju na obisku še mnogi Madžari in drugi. Še en sijajen spomin imam, namreč tu sem bil tudi z Rihardom Weissom iz Zuricha in Basla, ko je bil s svojimi študenti leta 59 na ekskurziji od Prekmurja preko Ptuja in Maribora do Triglava, kjer smo se srečali tudi s profesorjem Košarjem, ki je bil glavni urednik založbe Obzorja in je takrat hotel izdati mojo knjigo Slovenska ljudska kultura, vendar tedaj do tega pri Obzorjih zaradi intrig ni prišlo. Nato je izšla ta knjiga pri Državni založbi Slovenije, kjer je bil urednik Vaclav Vinkler, pesnik in pisatelj.

V Bogojini sem bil vodja, to je 'cicernone' tudi dr. Franu Sušniku kot četrtošolec, ko so on in še nekaj profesorjev prišli v Bogojino na žegnanje, na Vnebohod in sem bil priča njihovi razposajenosti. To prijetno srečanje sem opisal v prispevku za Celovski zvon in bo izšlo jeseni letos.

Matičetov: Prekmurski rojak iz Polane Miško Kranjec je zapisal v knjigi Strici so mi povedali o svojih ljudeh. Kako bi nam ti povedal o svojih ujcih, ki si jih menda zelo čislal in velikokrat omenjal? Kolikšna je njihova vloga v oblikovanju tvoje ljubezni do rodnega Prekmurja?

Vilko Novak: K mojemu ujcu je hotel priti tudi moj profesor Ivan Prijatelj, ki je predaval slovensko literaturo. Leta 1930 smo šli z njim na ekskurzijo v Prekmurje. Imam sliko teh študentov in neštudentov, od katerih menda samo štirje še živimo, bili so pa tu vmes Ocvirk, Petre, Mrzel, Uroš Kraigher, heroj Šeško. (O Prijatelju in drugih profesorjih sem napisal spomine za Srce in oko).

Na vprašanje o mojih ljudeh bi omenil ujca duhovnika v Bogojini Ivana Baša. Ta moj ujec je bil sin kmeta Jožefa Baša, ki je bil ob koncu stoletja poverjenik Družbe svetega Mohorja v Beltincih. Imel je okoli sto naročnikov in ni bil le širitelj kulture, ampak tudi učitelj v branju. Tega starega očeta se spomnim kot petleten otrok. Sklical je zvečer kmete, ki so se pritoževali: "Pa mi ne razmemo tej knjig." On jih je zbral na svojem domu in jim bral tako, kot naj bi se knjižna slovenščina danes brala. Njegov trud je rodil sadove: številne izobražence, ki so izšli iz te vasi. To je bil tudi Ivan Baša, njegov sin, ki je bil vaški župnik. Letos bo Mohorjeva izdala o njem knjigo Jožeta Smeja Psalmi vaškega župnika. Kako je on odlično obvladal pravilno slovenščino kljub temu, da ni hodil v slovenske šole. Vsega se je navadil iz knjig. Deloval je med Madžari, med Hrvati na Gradiščanskem in v Bogojini. Karakterizirala sta ga dr. Franc Sušnik v svojih Prekmurskih profilih leta 1924 in pri celovski Mohorjevi družbi bo izšla v uredništvu Pavleta Zablatnika knjiga Sušnikovih zbranih spisov, kjer bodo tudi objavljeni Prekmurski profili z opisom mojega ujca. Zame so to najlepši eseji, ki so bili kdaj napisani izpod peresa dr. Sušnika. Drug lep spomenik je mojemu ujcu postavil Juš Kozak v knjigi Za prekmurskimi kolniki, čeprav ga ni poznal osebno. Kozaku je o njem pripovedoval prekmurski zgodovinar Jože Maučec in osnovna značilnost Baša je bila v nasprotju s sangviničnim, javno delujočim Kleklom, ki je bil njegov sošolec, da je bil Baša ves čas vzor umirjenosti. Tudi Miško Kranjec mu je postavil spomin v trilogiji Rdeči gardist, ko govori, kako je sklical narodni svet leta 1918 še pod Madžari.

Glavno, kar pa moram poudariti za svojo formacijo (objavljeno je v biografskem članku v reviji Ethnologia Slavica) je, da sem že zelo zgodaj prebiral slovensko literaturo Dom in svet, Čas itd. Moj ujec je dosegel, da smo se v gimnaziji učili vsaj

Slovenski krajini (tako smo namreč takrat imenovali Prekmurje), napisan po vzoru nekega Vurnikovega prispevka.

Na ta članek se je odzval sam Plečnik, ki mi je pisal razglednico in sicer: "Oroslav Caf je storil svoje do neumrjčnosti. Presneti Prekmurci, storite še vi ta svoje in kličite povsod 'Tudi mi smo na svetu!'" To se mi je zdelo najlepše priznanje, ki sem ga dobil takrat od Plečnika.

Leta 1931 sem pisal že za ČZN in sem nato stalno sodeloval v njem z ocenami in članki vse do vojne. Spominjam se, da je bil "Košič in Slomšek" moj prvi znanstveni članek v ČZN. Potem sem pisal še o Pavlovih pesniških zbirkah, o jeziku Miška Kranjca itd. V kletkovih Novinah sem pisal o prvih knjigah Miška Kranjca.

Žeja na terenu (foto M. fister 1962)

Ko sem bil v Mariboru sem sodeloval z Jankom Glazerjem, Bašem, si dopisoval s Finžgarjem, Meškom in drugimi. Glazer me je prosil tudi za oceno Slodnjakovega Pregleda iz 1934, s čimer sem se zameril Slodnjaku. Tudi Baš je prihajal v Maribor. Moram priznati, da je bil tedaj izvrsten terenski delavec, ki je poznal Prekmurje, Kobansko, Pohorje itd., vse je prehodil. Nadaljeval sem njegovo narodopisno bibliografijo, ki pa se je kasneje izgubila. Takrat sem sodeloval tudi z dr. Francem

Kovačičem, ki je bil doma iz Veržeja, prleški rojak, poznavalec Prekmurja in prvi urednik ČZN. V zgodovinskem društvu so bili redni mesečni sestanki v Študijski knjižnici v Mariboru, kjer smo se sestajali Osterc, Tominšek, Baš, Kovačič in še mnoge znane osebnosti tistega časa.

K Etnologu sem prišel s prevodom Pavlove razprave, kjer pa ni mojega imena, saj je izšlo avtorizirano, ker so to želeli kot originalen prispevek. Ložarja sem poznal vsaj že leta 1928. poznal sem ga že iz revije Dom in svet. Na Miklošičevi cesti, kjer je danes hotel Holiday Inn, je bil Akademski dom z veliko dvorano, kjer so bila najrazličnejša predavanja, ki so jih prirejala študentska društva. Tam sem spoznal Rajka Ložarja, ki je predaval o filmu. Umetnostni zgodovinar, arheolog je leta 1928 govoril o filmu. Nato sem ga videval skoraj vsak dan od leta 1930 naprej. Stanovali so na Trubarjevi cesti, kjer je imel njegov oče gostilno.

Z Orlom in Ložarjem smo se udeležili tudi nastopnega predavanja Nika Županiča jeseni 1940. leta, ko je zaživela Katedra za etnologijo na filozofski fakulteti. Tedaj sem se tudi vpisal v prvi semester etnologije. Po osvoboditvi sem opravil diplomu iz etnologije in napisal disertacijo iz prekmurskega življenja z naslovom "Ljudska prehrana v Prekmurju. Prav v istem času je bil imenovan za ravnatelja Slovenskega etnografskega muzeja Boris Orel, ki je bil urednik novo imenovane revije Slovenski etnograf (prejšnji Etnolog). Etnolog ni smel več izhajati po letu 1945. O tem prehodu Etnologa v Slovenskega etnografa sem pisal v letošnji novi številki Etnologu na pot. V Slovenski etnograf sem pisal o materialni kulturi.

Ob Orlovi smrti smo se sestali Matičetov, Grafenauer, Marija Makarovič in naredili dogovor, da smo vsi slovenski narodopisci sodelovali pri Etnografu in da želimo ob imenovanju novega ravnatelja Etnografskega muzeja da bodo vse tri ustanove - to je Oddelek na fakulteti, Etnografski muzej in Narodopisni inštitut enakovredno zastopane v novem uredništvu glasila Etnografa. To se ni zgodilo, ker novi ravnatelj Slovenskega Etnografskega muzeja tega dogovora ni upošteval. Ko pa so kasneje na Akademiji ustanovili svoje glasilo Traditiones, sem prešel tja.

Matičetov: Rad bi slišal še nekaj besed o prehodu na etnološko katedro na FF.
Novak: Na katedro sem prišel na pobudo Orla in Kidriča. Kidrič me je opozoril na to, ko sem se vpisal pri Župančiču. Z Orlom smo se pogovarjali o delu na fakulteti. Pri Župančiču sem v oktobru leta 1948 nastopil kot asistent. Tam sem vztrajal sedem let in šele leta 1955 po drugi izvolitvi sem postal docent, kar sem bil naslednjih 10 let. V letu 1957 sem prevzel predstojništvo katedre in seminarja ter vsa potrebna predavanja. Poleg predmeta splošna etnologija (etnološka sistematika, z upoštevanjem neevropskih kultur) sem uvedel predavanja o evropski etnologiji s posebnim poudarkom na strokovni literaturi in na kulturah Slovanov. Za neevropsko etnologijo sem naprosil prof. M. Gavazzija, da je prihajal iz Zagreba nekaj let predavat. Bil sem dolgo tudi brez asistenta, tako da sem vse delo s študenti moral opravljati sam. Vabil sem tudi predavatelje z drugih jugoslovanskih univerz: B. Drobnjakovića, M. Filipovića, B. Rusića, M. Barjaktarovića, da so predavali o posameznih vprašanjih južnoslovanske etnologije in predstavljali posamezne

etnične skupnosti.

Sedem let sem bil izredni in nato tri leta redni profesor. Moram reči, da me je moralno ves čas podpiral prof. Pavle Blaznik. Z njim sem se dogovarjal, da bi prevzel delo v Škofji Loki v muzeju in da bom tam ravnatelj zavoda za varstvo spomenikov, pod vodstvom katerega naj bi bil tudi muzej. Za to sem se že odločil, Gavazzi pa mi je to odsvetoval, zato sem vztrajal na univerzi.

Matičeto: Ali kot posrednik med Madžari in Slovenci, ko si seznanjal Slovence z madžarsko literaturo in bil informator Madžarom o nas - ali si dobil za to kako priznanje?

Novak: Prav gotovo - disciplinsko preiskavo sem imel zavoljo svojega dela po zaslugi nekaterih nepoštenjakov.

Matičeto: Če bi še nekaj besed povedal o terenskem delu v ekipah etnografskega muzeja iz Ljubljane...

Novak: Moje terensko delo se je pričelo že v Prekmurju, vendar se zavedam, da sem za Prekmurje storil veliko premalo na terenu, terensko delo se je začelo takorekoč že v domači hiši; z mojo babico, ki je bila neizmeren zaklad izročil, bi lahko veliko več zapisal, kot sem, saj je umrla stara 94 let. O pridelovanju lanu in o noši sem izvedel prav od nje. V župnišču v Bogojini sem tudi marsikaj izvedel. Seznanjal sem se s prekmursko literaturo pri svojem ujcu. Leta 1948 pa smo začeli hoditi z Orlom, spomnim se, da je bila prvi teren v Šentjurju pri Grosupljem. Nato smo šli še v Koper, Dekane, v Trento itd. Često sem bil zunaj s celjskim muzejem na Slemenu nad Šoštanjem in drugod. Prav žal mi je, da zasebnega dnevnika o počitniških praksah nisem nikoli vodil. S študenti pa sem obhodil razen Prekmurja skoraj vso Slovenijo in spominjam se, da je bila zadnja ekskurzija prav na Veliki planini s Tonetom Cevcem, ko je predstavil svojo disertacijo o življenju pastirjev na Veliki Planini.

Še o teoretičnih izhodiščih. Moja prva teoretična izhodišča so bila v madžarski etnologiji, istočasno pa Gavazzijeve študije, nato Radičeva Uputstva v Zborniku za narodni život i običaje. Bolj pa sem se potem poglobljal v Riharda Weissa, lahko rečem, da je bil on moja glavna šola že s svojimi študijami o planšarstvu.

Z Rihardom Weissom sem bil v najboljših odnosih. Imam skoraj vse Weissove separate. Kaj bom s temi separati ne vem, ker ni nikogar, ki bi se za to zanimal.

Za povzetek bi rekel naslednje: Pri meni etnologi ne poznajo druge strani saj sem raziskoval prekmursko slovstvo vse od 34 leta dalje, pisal v več jezikih. Dognal sem madžarske vire in s tem prispeval k madžarski literarni zgodovini. Nekaj sem napisal v madžarskem jeziku, pripravil tudi slovar starejše knjižne prekmurščine, ki je obležal na Akademiji, kjer niso sposobni, da bi danes uredili slovar, ki sem ga delal sam 15 let. Druga dejavnost mi je bila etnološka, orientiral sem se v materialno kulturo in sem hotel o njej napisati knjigo o planšarstvu na Slovenskem. Tu sem dobil naslednika v Tonetu Cevcu. Pred leti sem zato izročil vse izpiske in zapiske o planšarstvu Inštitutu za slovensko narodopisje. To so izpisi iz Planinskega vestnika, moji terenski zapisi iz Bohinja in še marsikaj drugega.

Takih načrtov je bilo potem še več. Hotel sem tudi napisati monografijo o vasi Lipa,

ki smo jo skupaj s Švicarji obiskali (to je bilo 59. leta). Že v prvi ekipi sem se navdušil za gospodarske stavbe, za skednje, koruznjake, kašče itd. Knjigo o gospodarskih stavbah sem tudi želel pripraviti, a do danes do tega ni prišlo.

Videoteka AUL ZRC SAZU št.204

Posnel Naško Križnar, pripravila in skrajšano transkribirala Majda Fister
Pogovor vodil Milko Matičetov

Še prijateljska fotografija... (od leve: prof. Burszta, prof. Novak, prof. Gavazzi, dr. Kuret na Krki, leta 1973, foto iz fototeke prof. Novaka)

KAM SO VSI ETNOLOGI ŠLI?

Nekaj izvlečkov iz lanske ankete

MARKO TERSEGLAV

Slovensko etnološko društvo že od ustanovitve spremlja zaposlitve mladih etnologov. V ta namen je bila že ob koncu 70-ih let ustanovljena t.im. kadrovska komisija, ki je po svojih najboljših močeh hotela pomagati pri zaposlovanju, saj je bilo takrat še mnogo inštitucij (muzejev, zavodov), ki etnologov še niso imele. Potem pa je delo komisije za nekaj časa zaspalo. Na občnem zboru SED I.1990 smo kadrovsko komisijo oz. njeno delo spet oživili. Za predsednika je bil izvoljen prof. dr. Janez Bogataj, saj oddelčni pedagogi najbolje poznajo študente in spremljajo njihovo delo. Za drugega člana je bil izvoljen mag. Marko Terseglav iz Inštituta za slovensko narodopisje ZRC SAZU.

Nova komisija je morala zaradi nekajletnega zastoja pri spremljanju mladih etnologov začeti marsikaj znova. Sem sodi osnovna statistika oz. pregled nad že zaposlenimi etnologi in nad njihovimi morebitnimi težavami. To je osnova iz katere bo komisija izhajala pri nadaljnjem delu. Zajelo bo predvsem inštitucije, kjer etnologi vidimo smiselnost in nujnost prisotnosti mladih etnologov, inštitucije pa ne. Gre predvsem za RTV, razne občinske službe, vladne komisije in nekatera ministrstva, občinske in republiške kulturne ustanove, turistična društva itd. Posebno anketo za te ustanove pripravlja dr. Bogataj.

Danes objavljamo nekaj izvlečkov iz prve, splošne ankete, ki je imela petdeset vprašanj, na katera naj bi poleg etnologov odgovarjali tudi ljudje iz upravnih struktur inštitucij, kjer so etnologi zaposleni. S tem smo želeli dobiti popolnejšo sliko, kaj se dogaja z etnologijo in etnologi v ne povsem etnoloških inštitucijah (pokrajinski muzeji, zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine, kulturni centri...). Želeli smo, da na našo anketo posebej odgovarjata zaposleni etnolog in direktor inštitucije. Zavedali smo se možnosti različnih odgovorov na isto vprašanje, iz česar bi naša komisija lahko delala zaključke. Vendar je na tak način anketo izpolnila le ena ustanova, drugod so odgovorili le direktorji, večinoma pa samo etnologi. Nekaj anket pa smo dobili z "usklajenimi" mnenji obeh vprašanih. To pa pomeni, da je zaposleni etnolog odgovoril na vprašanja s soglasjem direktorja, toda proti svoji in etnološki vesti. To so mi potrdili tudi nekateri etnologi, ki so kasneje klicali po telefonu in skušali korigirati nekatere odgovore. Čeprav sem slutil, da se to dogaja, korekcij nisem mogel upoštevati pri rezultatih ankete. Priznam pa, da je bilo tudi nekaj mojih anketnih vprašanj nerodno zastavljenih, saj so imeli več možnosti podobnih odgovorov, kar je omogočilo dvomnost. Kljub tem manjšim spodrsrljam pa so odgovori na našo anketo ilustrativni, zato jih nekaj objavljamo v Glasniku.

Na anketo je odgovorilo dvajset do trideset inštitucij, torej dve tretjini. Devetnajst od dvajsetih inštitucij ima zaposlenega enega ali več etnologov (podroben pregled

v nadaljevanju). Dvaindvajset je etnologov z A študijsko skupino, štirje so B - jevci, eden pa je "čisti" etnolog, z etnologijo kot samostojno študijsko skupino. Leta 1990 sta bila še dva etnologa pripravnika.

Na naše vprašanje, če bi inštitucija potrebovala še kakšnega dodatnega etnologa, jih je devet odgovorilo pozitivno, osem negativno, tri inštitucije pa niso odgovorile. Med tistimi, ki so se izrekle proti novim nastavitvam je nekaj takih, kjer se zaposleni etnologi zavzemajo za nove etnološke moči, vodstva pa ne. Sodeč po anketi, bi ta trenutek potrebovale inštitucije približno dvanajst etnologov, kar pa so bolj želje njihovih kolegov, kot pa resnične možnosti (finance). Zato je le šest ustanov predvidelo mesto etnologa v delovnem planu za prihodnje leto, le pet pa je željenega etnologa vključilo še v finančni plan oz. v prošnjo financerju, dve inštituciji pa bosta to storili naslednje leto. Ena inštitucija je odgovorila, da bi etnologa potrebovali in tudi prosila sredstva od financerja. A po mojem kasnejšem poizvedovanju pri financerjih se je izkazalo, da to ne drži. Inštitucija je torej le naši anketi na ljubo pokazala "ljubezen" do etnologije, medtem ko financerju sploh ni omenila potrebe po novem etnologu. Vso dokumentacijo o teh manipulacijah hrani podpisani.

Kljub nekaterim spremembam na bolje pa novim diplomantom etnologije ne kaže prav dobro, saj bi jih trenutno potrebovali le pet, a še to število je odvisno od financerjev.

Zanimalo nas je, kaj inštitucije sploh potrebujejo, kakšen profil strokovnjaka. Tiste, ki že imajo etnologa, bi ta trenutek potrebovale kustosa-pedagoga (2), zgodovinarja (2), umetnostnega zgodovinarja (3), knjižničarja (2), restavratorja (2), arhitekta (1), arheologa (1), dokumentalista (1) in drugo.

Koliko ustanov bi si želelo etnologa z etnologijo kot samostojno študijsko skupino? Pet ustanov ni odgovorilo, deset jih takega etnologa ne bi potrebovalo, štiri bi "samostojneža" rade imele, ena inštitucija pa ga že ima. Ta "samostojnež" seveda ni študiral v Ljubljani. Od enega Spomeniških zavodov smo dobili namig, da je konservatorstvo veda, ki potrebuje široko izobrazbo, ne pa ozke specialistične.

Široko izobrazbo dajejo študijske kombinacije A in B predmeta. Kolege smo povprašali, kakšna je najustreznejša kombinacija študija za etnologa, da bi se lahko zaposlil v njihovih inštitucijah. Najbolj iskane kombinacije so: etn. - zgodovina (10), etn. - umetnostna zgodovina (5), etn. - geografija (2), etn. - sociologija (2), etn. - sociologija kulture (1), etn. - antropologija (1), etn. - slavistika (1). Dve inštituciji se nista mogli odločiti, dve pa nista odgovorili. Možnih kombinacij je več, saj je tudi anketa ponujala več možnosti.

Med drugim nas je zanimalo, kako so etnologi strokovno izrabljeni oz. zlorabljeni, če opravljajo le svoje delo, ali pokrivajo tudi druga družboslovna področja pri svojem delu. Po odgovorih sodeč kar enajst (od osemindvajsetih) pokriva še druga področja, le sedem se jih posveča zgolj etnološki tematiki, eden pa etnološkega dela sploh ne opravlja, ena ustanova pa ni odgovorila.

Študentje v Koprivni leta 1970 (foto V. Novak)

Na vprašanje kako (oz, koliko) druge stroke oz. strokovnjaki pokrivajo etnološko področje, smo izvedeli tole: v načelu vsaka stroka pokriva le svoje področje, a ta niso vedno dovolj točno razmejena. V petih primerih opravljajo etnološko delo neetnologi, ker so bili tako nastavljeni ali pa jih k temu sili specifika dela (4). ali pa je bil drug strokovnjak v službi že pred prihodom etnologa.

Kako se vsaj v številu zaposlenih kaže razmerje med etnologi in drugimi strokovnimi delavci po inštitucijah, nam osvetljujejo podatki o številu zaposlenih. V dvajsetih inštitucijah trenutno dela 168 strokovnih sodelavcev različnih profilov, od tega jih je 28 etnologov. Zaradi lažje primerljivosti smo inštitucije razdelili v tri skupine: v prvo sodijo organizacije z večjim številom strokovnih delavcev (npr. Zavodi za varstvo naravne in kulturne dediščine), v drugi skupini so pokrajinski muzeji, v tretji pa manjše zbirke, kulturni centri in oddelki v sklopu najrazličnejših inštitucij.

1. skupina: Republiški Zavod ima redno zaposlenih dvajset strokovnih delavcev in štiri pripravnike. Etnolog je en sam, je še en etnolog pripravnik (ki pa ga trenutno ni več). Podobna usoda je doletela tudi etnologa-pripravnika v mariborskem Zavodu. Mariborski Zavod šteje 27 strokovnih delavcev, med njimi sta dva etnologa (etnologija kot B študijska skupina). Novogoriški Zavod ima med petnajstimi strokovnimi delavci dva etnologa (A študij), v novomeškem Zavodu sta zaposlena dva etnologa (eden A, eden "čisti"), vseh strokovnih delavcev pa je tu enajst. Ti

podatki so precej zgovorni, saj so razlike med Zavodi že v številu vseh strokovnih delavcev, čeprav je delo v vseh precej podobno. Razlike so v velikosti teritorijev, ki jih Zavodi pokrivajo. Izstopata pa Republiški Zavod kot centralna institucija z enim samim etnologom in pa mariborski Zavod z ogromnim teritorijem in številom etnoloških spomenikov, a le z dvema etnologoma, od katerih eden pokriva tudi umetnostno-zgodovinske spomenike. Med vsemi Zavodi ima mariborski največje število strokovnih delavcev (27).

2. skupina: pokrajinski muzeji

Sedež muzeja	štev.strokov.delav.	etnologi	štud. skupina
Idrija	4	1	A
Piran	6	2	A
Metlika	2	1	A
Koper	7	2	A
Maribor	5	2	A
Ptuj	22	2	A
Škofja Loka	-	1	A
Kranj	12	1	A
Nova Gorica	14	3	A
Celje	6	1	A

3. skupina: manjše zbirke, kulturni centri

Delavski muzej Ravne	2	1	A
Slovenski gasilski muzej			
Metlika	1	1	A
Spominski park Trebče	5	2	B
Zavod za kulturo in			
izobraževanje Tržič	4	1	B
Kulturni center			
I. Napotnik Velenje	3	1	B

V povprečju je v pokrajinskih institucijah zaposlen en etnolog in pol. Glede števila etnologov jo vsaj statistično bolje odnesejo manjši kolektivi, kjer so etnologi procentualno močnejši zaradi manjšega števila vseh strokovnih delavcev. Praksa pa mi potrjuje, da so manjše pokrajinske institucije bolj odprte etnologom kot pa večje ali centralne, ki še danes točno ne vedo, kaj bi pravzaprav z etnologi. In to se pozna tudi pri zaposlovanju.

Naša anketa se je zato lotila kriterijev zaposlovanj etnologov, oziroma zvedeti smo hoteli, kdo odloča o novi zaposlitvi diplomiranih etnologov. Še uveljavljeni samoupravní mehanizmi dajejo pričakovane rezultate: v štirih primerih odloča o zaposlitvi komisija za delovna razmerja, v kateri največkrat ni etnologa. V treh primerih odločata direktor in svet institucije, trikrat se kot odločujoči faktor zaposlovanja pojavita posebna komisija in svet institucije, v dveh primerih je pristojen zbor delavcev (manjši kolektivi), dvakrat pa se kot razsodnik pojavi kar financer, v enem primeru pa to delo opravi kadrovska komisija v sodelovanju z ostalimi sodelavci in seveda z direktorjem. Dve instituciji pa na to vprašanje nista odgovorili.

Ti podatki pa ne povedo veliko, če ne vemo, kakšno moč ima stroka (etnologija) pri utemeljevanju potreb po novih sodelavcih, oz. kolikokrat so etnologi vprašani za mnenje. Kar 17 inštitucij je odgovorilo, da se pri nastavitvah posvetujejo z etnologi. V dvanajstih primerih inštitucije upoštevajo tudi načelo strokovnega sorazmerja pri zaposlovanju, le en odgovor je bil negativen, pet jih ni odgovorilo. Sorazmerje je upoštevano le včasih - v enem primeru, prav tako je le ena inštitucija odgovorila, da sorazmerje upoštevajo, če je le mogoče.

V večini primerov pa se je pokazalo, da predvsem vodilni delavci črpajo podatke o pomembnosti zaposlitve etnologa iz svojih informacij in (ne)znanja. Prav tako se jih večina ne obrne za nasvet o etnologih npr. na fakulteto oz. na Kadrovsko komisijo pri Slovenskem etnološkem društvu.

Kako je statistika varljiva reč, se je pokazalo pri (priznam, slabo formuliranem) vprašanju - ali bi se vam zdelo bolje zaposliti neetnologa (zgodovinarja, sociologa...), ki bi poleg svojega pokril še etnološko področje? Tam, kjer so na vprašanje odgovarjali samo etnologi, je bil odgovor seveda negativen, saj se etnologu zdi absurdno zaposlovati drugega strokovnjaka za etnologijo. Kar šestnajst jih je odgovorilo, da ni bolje zaposlovati druge za lastno področje. Le dve inštituciji sta odgovorili pritrdilno, dve pa nista odgovorili. Med negativnimi odgovori je bilo še nekaj primerov "usklajevanja", nekaj primerov (kjer so odgovarjali tudi vodilni delavci) pa olepševanja, kar pomeni, da so izpolnjevalci ankete dali vpraševalcu pričakovan, oz. željen odgovor, čeprav v resnici ni tako. Nekaj jih je za samostojnost strok in so tudi potrdili, da naj bi zgodovinarji, sociologi ne opravljali etnološkega dela, a ga v praksi opravljajo. Šele kasnejše osebne intervencije etnologov so me poučile, da stvar ni tako enopomenska kot to nakazujejo zgornji odgovori. To statistično laž moram zato pripisati samemu sebi, ker sem vprašanje nerodno formuliral in ker je bila anketa javna, torej s podpisi in nujno navedbo naslova inštitucije. Pokazalo se mi je, da bom marsikaterega od anketnih vprašanih moral ponoviti v drugačni, morda tajni obliki med etnologi samimi.

Etnologijo v ustanovah gradijo predvsem etnologi sami, ki pa so včasih podvrženi objektivnim razmeram in ne morejo uresničiti vseh zastavljenih ciljev. Imajo pa vizije in cilje. Eno od anketnih vprašanj se je nanašalo prav na etnološko samostojnost in se je glasilo, koliko etnologov ob nastopu službe naredi svoj lasten program, svojo vizijo in jo zagovarja kljub morebitnem nasprotovanju inštitucije. Polovica anketiranih nima lastnega etnološkega programa, saj tega naredi inštitucija (sedem odgovorov) ali pa nihče (trije primeri). Odgovorili nista dve inštituciji, v osmi primerih pa etnologi naredijo svoj lastni program.

Tisti, ki so se trdno odločili za samostojen etnološki program se tudi strinjajo, naj izključno etnologi za tak strokovni program tudi odgovarjajo, ostali pa so mnenja, da se je treba posvetovati z drugimi strokami in jih upoštevati pri delu.

Naš nasvet, naj na anketna vprašanja poleg etnologov odgovarjajo še vodilni delavci, je zameglil, oz. "uskladi" tudi odgovore na jasno postavljena vprašanja, ki se je glasilo: Ali je po vašem mnenju kakšna stroka privilegirana in če ima le-ta

mogoče večjo strokovno težo pri posameznih projektih, oz. rešitvah? Polovica anketirancev takšne probleme rešuje na strokovnih sestankih in kolegijih, ena inštitucija ne ve pravega odgovora, ostali (devet) pa mislijo, da druge stroke niso privilegirane.

Pri tem vprašanju se je spet pokazala nujnost tajne ankete med etnologi, saj sem spet dobil nekaj telefonskih "pojasnil" oz. opravičevanj nujnosti "diplomatskih" odgovorov, češ da so anketo pregledali (a ne nanjo odgovorili po svoje) tudi vodilni delavci.

Nekaj krivde za tako slepomišenje sprejemem nase, ker sem naredil par napak pri sestavljanju ankete, ki je omogočila "diplomatsko" izvijanje. Nekaj krivde pa bodo morali prevzeti tudi tisti etnologi, ki so v anketi obkrožili en odgovor, drugega pa aomni "korigiranega" sporočili po telefonu. Ta članek upošteva le zapisane in podpisane odgovore. Da je "balinanja" in slepomišenja med neetnologi v inštitucijah precej, je jasno, ni pa opravičila, da tega ne bi povedali.

Poudariti moram, da "diplomacijo" nekaterih etnologov razumem (čeprav je ne morem sprejeti), ker je situacija v marsikaterem kolektivu vse prej kot rožnata. Ponekod o strokovnih stvareh odločajo kar tajnice, saj sem tudi sam dobil poleg izpolnjene ankete še "uradni dopis", naj svoja vprašanja raje pošljem komu drugemu, ne pa njihovemu kolektivu. V nekaj primerih so se "upravne strukture" tudi po telefonu zanimale, kaj imam s to anketo za bregom, nekateri direktorji pa so mi kar odkrito povedali, da sem hotel protežirati etnologijo, ki pa se ji bodo oni (direktorji) še naprej upirali.

To kaže, da anketa kljub vsem pomanjkljivostim ni bila odveč, zakulisne špekulacije pa kažejo, da etnologiji in etnologom ne gre tako dobro in da niso tako enakopravni kot vsaj statistično kaže naša anketa. Da pa bo bolje, bom v prihodnosti potreboval še več in odkritejšega etnološkega sodelovanja.

OPOMBE

1. V anketo nismo vključili centralnih, "čistih" etnoloških ustanov, kot so Etnografski muzej, oddelek za etnologijo FF in Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU.

"A DEJSTVA OSTAJAJO"

DAMJAN J. OVSEC

V zadnjem Glasniku SED (3-4, 1991, str. 137-139) se je oglasil Slavko Kremenšek in si za naslov svojega polemičnega zapisa izbral neki stavek iz mojega mariborskega referata z naslovom O preučevanju ljubljanskega meščanstva in aplikaciji raziskav (ČZN 62, 1, 1991, str. 119-123). Ta stavek se glasi: A dejstva ostajajo. Na podlagi tega je zgradil nekakšen napad, v katerem je potrdil, da dejanskega razumevanja **nekaterih dejstev** (spet) ni bilo in lahko samo upam, da bo v naslednjih dvajsetih letih od nekd vendarle prišlo kaj svežega stanovskega smisla za sodelovanje in priznanje.

Naj začnem z zelo splošno filozofsko in življenjsko resnico, ki pa ni nikakršna besedna igrača: "Problema ni tam, kjer ga vidimo, problem je tam, od koder ga opazujemo."

Komunikacija je občutljiva zadeva, v kateri je nemalokrat več nerazumevanja, kot razumevanja, hkrati pa si osebne nevrotike hitro nadenejo vojno opremo 'pravice in resnice'. Rožlja se z vsem mogočim, kar stoji vmes med diskreditiranjem in bučnimi analizami ter glasnimi rezultati - končno pa je vse odvisno od tega, **kako** se stvari opazujejo, ne pa samo od tega, **kakšne so**.

V zadnjih petnajstih letih sem bil v zvezi s svojim - najprej diplomskim in kasneje knjižnim delom - Oris družabnega življenja v Ljubljani od začetka 20. stoletja do 2 svetovne vojne v različnih obdobjih kar trikrat izzvan, pa na izzive nisem odgovarjal. Leta 1975 mi je odgovor Angelosu Bašu strogo odsvetoval prav Slavko Kremenšek jaz pa sem ga po neumnem ubogljivo poslušal, kasneje pa se mi je zdelo odveč pogrevati star golaž; sem pač nezamerljivega in širšega značaja, predvsem pa sem potrpežljiv. Ker pa resnica vedno privre na dan ali pa zanjo nastopijo nove ugodne okoliščine in primerne priložnosti, bom omenjeno Kremenškovo pisanje v Glasniku in njegova "dejstva" izkoristil in najprej nekoliko širše, historično, osvetlil svoj primer. Po petnajstih letih čakanja je pravzaprav tudi meni že dovolj podtikanj, pa tudi moja potrpežljivost ima neke človeške mej. No, pa k stvari.

Brez paranoičnih podtonov se bom skušal spomniti KAKO je neki del slovenskih etnologov (Angelos Baš, Slavko Kremenšek in Nives Sulič) uradno opazoval moje skromno, pa recimo temu tako, pionirsko delo.

Ko sem leta 1973 diplomiral z nalogo Oris družabnega življenja... sem naslednje leto s skupino slovenskih etnologov odšel v srbski Kruševac, kjer sem imel kratek referat z enakim naslovom. Leta 1975 je izšel v beograjskem Etnološkem pregledu (knj. 13, str. 62-66), iz meni neznanih razlogov pa tudi kot separat (brez navedkov, virov in literature). V oboje se je vrinila še tiskarska napaka, tako da je iz Orisa nastal Opis. Na ta skromni povzetek se je spravil takrat skoraj petdesetletni Angelos Baš. Če

danesh gledam njegov zapis Corrigenda (Traditiones 4, 1975, 281-292), ki je po obsegu skoraj trikrat bolj obširen od mojega referata, si tako kot takrat ne znam razlagati nesramnosti, neresničnih obtožb in manipulacije, ki jo je Baševa ocena polna. Zapisu ne manjka frenetične zajedljivosti (saj me obravnava kot kakšnega osnovnošolčka), zato pa mu manjka poštenosti in odkritosti. To je pač tipičen primer pisanja, ki preigrava z iztrganimi citati, ki jemlje v roko svoja "večvredna" merila, da dokaže... svojo dvomljivo superiornost. Seveda se je Bašu zdelo zamalo, da bi, preden se je lotil mojega referata-separata, vzel v roke moje diplomsko nalogo (z vso bibliografijo vred), ki bi jo lahko dobil na vpogled na fakulteti.

Zapis, ki se je končal z ugotovitvijo, 'da imam premalo temeljnega znanja za raziskavo ljubljanskega družbenega življenja' (prav tam), je javno raztrgal novopečenega diplomanta, ki je komaj pokukal iz šolskih klopi. Problem je bil seveda v tem, da je bila moja diplomatska naloga odlično ocenjena, njen mentor Slavko Kremenšek pa tako **prostodušen**, da se mu ni zdelo vredno braniti niti svoje ocene mojega dela, če že ni imel potrebe, da bi branil svojega študenta vsaj po moralni plati, oziroma da bi razkrinkal nesoglasja in podtikanja, ki so seveda v dosti večji meri letela naj, kot name, grešnega kozla. Prav vsak je takrat namreč vedel, da si A. Baš prizadeva priti na oddelek za etnologijo za profesorja, kjer pa mu vrata niso bila ravno na stežaj odprta. Corrigenda so seveda iskali Kremenškovo slepo pego, točko za katero je Baš domneval, da je pri Kremenšku šibka. Po domače: preko mene ga je hotel diskreditirati, s čimer so se seveda strinjali vsi moje kolegi. Nihče ni nič dosegel, jaz sem dobil 'štempelj' in nikogar ni prav nič zanimalo, kako se počutim. Kako, milo rečeno, nepedagoško!

Leta 1978/79 je ta isti Oris družbenega življenja izšel kot posebna številka Arhitektovega biltena na posebno zahtevo njegovega uredništva, saj so se arhitekti edini zavedali vrednosti mojega dela in, kar je še posebno važno, njegove aplikativne vrednosti. Tudi takrat sem zaman čakal na oceno, zapis ali morda kakšna nova Corrigenda. Zaman pa sem tudi čakal, da bi izšla kakšna Poprava Poprave izpod peresa Angelosa Baša. Nič. Zato pa se je odlično odzvala ljubljanska javnost.

Šele sedem let kasneje je izdala Maja Godina oris družabnega življenja v Mariboru (Maribor 1919-1941; Dialogi XXII, 10, Maribor 1986), kjer je mogoče prebrati na zadnjih platnicah revije spet nekakšno Kremenškovo spotikanje ob moj Oris, kjer že povsem abotno ugotavlja 'pomanjkljivosti' mojega dela. Besedo abotno, lahko pa bi rekel tudi nesramno, sem napisal namenoma. Kremenšek mi namreč spet poočita, da sem raziskovalno pozornost usmeril predvsem na višji in srednji sloj ljubljanskega meščanstva (kar je bil vendar moj, v uvodu izražen namen in moja volja!). Potem piše o prednostih dela M. Godine pred mojim, o škodi, ker mojem delu v primerjavi z njenim manjka celovitosti itd. Skratka delo M. Godine (zelo) hvali in priporoča za objavo, o mojem pa piše na način, da bi lahko vsak bralec o njem podvomil in nad njim obupal, še preden bi ga vzel v roke. Sicer je možno, da gre v tem primeru le za recenzijo, ki je bila objavljena na platnicah Dialogov brez Kremenškove vednosti. Ker imajo tak stil pisanja (na platnicah) na Zahodu za pomanjkanje omike, bi bilo dobro, da bi se tisti, ki je to zakuhal, tega tudi ovedel. Kakorkoli že, neokusno pisanje je bilo objavljeno.

Če bi Kremenšek resnično hotel primerjati delo M. Godine in moje, bi to moral opraviti na drugem mestu, najbrž v kakšni strokovni reviji, seveda strokovno in natančno. Potem bi namreč spet "govorila dejstva". Najprej to, da sta obe deli težko primerljivi; tako po obdobju obravnave, kot po slojih obravnavanega prebivalstva, tako po obsegu in tudi po izvirnosti. Seveda je tudi raziskovalno delo v precej manjšem Mariboru lažje. Vendar mi ne gre za to. Gre mi za druge stvari.

Kremenšek namreč ne napiše, ne tukaj, ne kje drugje, da je moj Oris prvo etnološko delo svoje vrste v (zdaj bivši) Jugoslaviji in še kje (raziskave Dunaja, Londona, Turkuja, Helsinkov in kasneje Splita, Sofije itd so namreč drugačne). Med mojim delom in delom M. Godine je minilo trinajst let! Prav lepo bi bilo, če bi Kremenšek omenil, da sem se na raziskavo družabnega življenja (v Ljubljani) spomnil sam. Nisem se mogel opreti na nikakršno literaturo ali vire. Izumiti sem moral metodo dela, dognati segmente družabnega življenja, določiti vrstni red dejavnosti povezanih s tem življenjem itd. Skratka, napraviti 'mušter', ki ga zdaj vsi s pridom uporabljajo. Zgodovinar Janez Cvirn celo do te mere, da v svojem delu o družabnem življenju v Celju na prelomu stoletja uporablja moje definicije posameznih pojavov družabnega življenja, pri tem pa nikjer v svoji knjižici ne omeni ne Godine ne mene, ne najinih del, pač pa naju v enem stavku odpravi tako, da zapiše, da je vidike družabnega življenja 'poskušal oblikovati po že ustaljeni shemi iz etnoloških orisov družabnega življenja v Ljubljani in Mariboru'. (Kri v luft! Čreva na plot! Predgovor, str. 7, Celje 1990).

Kot je iz mojega dosedanjega pisanja razvidno, sem 'prešprical' tudi aferico z Dialogi in na Kremenškov šolniški in pridigarso stil (tak je že naslov na platnici: ocena dela Maje Godina, Maribor 1919-1941...) nisem odgovoril, čeprav gre za **tisoč izvodov** antireklame na moj račun. Zdaj, ko se je po vsem tem času ponudila nova priložnost, pa sem dal namenoma tako velik poudarek zadevi z Dialogi. Kremenšek je namreč v eter iniciral nekaj, kar je dobilo mlade. Temu pa moram, kajpak, ostro ugovarjati.

Istega leta sem končno dočkal prvo oceno svojega Orisa iz stroke. Za to je bilo potrebnih sedem let. Čeprav ima to število velik simboličen pomen, je vseeno prišlo do nove neslanosti. Etnologinja Nives Sulič, takrat dokumentaristka na Oddelku za etnologijo, mi je v Traditionesu (15, 1986, Knjižna poročila in ocene, str. 275) naklonila celih petindvajset vrstic. Suličeva mi sicer pripiše nekaj zaslug in ne pozabi omeniti lepega sprejema mojega dela tudi med neetnologi, vendar pa v že tako kratkem poročilu (kaj drugega njeno pisanje namreč ni) porabi kar dva odstavka za žongliranje z očitki, ki jih srečamo že pri Kremenšku ("Žal se je avtor omejil le na višji sloj ljubljanskega prebivalstva..."), dodaja pa še nove: "Škoda da avtor zbranih podatkov, ki temeljijo na literaturi in izjavah petdesetih informatorjev, ni dopolnil oziroma podprl še s podatki iz popisnic prebivalstva, ki so ohranjene za področje Ljubljane". Ne vem, ali gre za nagajanje, za 'solidarnost' s Kremenškom, za postavljanje ali za čisto neumnost, dejstvo je, da v drugih ocenah in recenzijah, kjer bi se dalo o avtorjih-raziskovalcih oziroma njihovem delu izreči marsikaj konstruktivno kritičnega, izpod peres Suličeve in drugih recenzentov ne prihaja nič drugega kot zadovoljstvo in hvala. Kaj pa če gre tukaj le za stanovsko solidarnost zaposlenih v etnoloških inštitucijah, ki se vsakodnevno srečujejo in zato ne tvegajo

nepotrebnih zamer? Če človek začne študirati razne ocene in poročila, prav hitro dobi tak občutek. Sicer pa to ni nič novega. Ovseca seveda nikjer ni; za njim ne stoji noben lobi, torej ga dajmo kritizirati, ali še bolje, ignorirati. To je pač cena za to, da si samostojen in svoboden etnolog (s svobodnjaškim statusom) in človek se za tako pokoro odloči sam, čeprav si potem edini svoje vrste v srednji Evropi in na Balkanu.

Ali pa prav zato. Kot tak seveda inštitucij ne zanimaš, zato te tudi nihče v kakšno ne povabi, ker pač tvoje delo in znanje ne šteje. Kot tak si tudi ves čas izpostavljen; kdor ne verjame, naj poskusi sam. Meni ne gre za nikakršno lamentiranje, vendar recimo že enkrat bobu bob.

Brez komentarja... (foto M. Fister)

Suličevi in vsem drugim bralcem sem v uvodu Orisa na dolgo in široko razložil, kaj vse bi bilo treba storiti v zvezi s preučevanjem ljubljanskih meščanov, vključno s problemom, ki ga predstavljajo popisnice prebivalcev. Potemtakem imam lahko pisanje Suličeve le za zafrkavanje ali indolenco. Pa še nekaj. Ali se Suličeva sploh zaveda, kakšen časovni in finančni podvig zahteva 'osamosvojitev' npr. Zgodovinskega arhiva, da ne rečem nič o tem, koliko ljudi je za tako raziskovanje

potrebnih? Za posameznika je namreč to skoraj življenjsko delo (tudi če dela to službeno). Suličevi se je zdelo vredno napisati dva očitajoča odstavka, vendar se tudi njej nikjer ni zdelo vredno zapisati ničesar o tem, kaj moj Oris v resnici je in vse kar sem omenil v delu tega zapisa, kjer je govora o mariborskih Dialogih. Jasno je, da pri takih ocenjevalcih ne moreš pričakovati, da bi videli v obravnavanem delu še kaj več, kaj skritega, kakšno novo dimenzijo, če spregledajo celo to, kar stoji črno na belem.

Vse to sem bil prisiljen napisati iz več razlogov. Večina etnologov, predstavnikov drugih strok in ljubiteljskih bralcev namreč ne ve, zakaj sploh gre, ker moji težav v zvezi z Orisom ne poznajo. Predstavljajte si, kakšno podobo bi o mojem delu dobili zainteresirani bralci čez deset, dvajset, trideset let, če bi brali le Baša, Kremenška in Suličevo in nobenega mojega odgovora. Že iz dosedaj zapisanega je razvidno, da Kremenšek mojega referata V ČZN ni razumel in da po vsej sili išče dlako v jajcu. Namen mojega referat je bil en sam: Damjan J. Ovsec, **njegovo** preučevanje ljubljanskega meščanstva in **aplikacija raziskav**. In predvsem za to gre: za uporabnost. Leta in leta dopovedujem, da znanost brez aplikacije ljudem in družbi malo koristi. Leta in leta čakam, da bo kakšen etnolog strokovno ugotovil, da je moj skromen Oris prerasel najprej v nova spoznanja in članke, potem pa v aplikacijo le-teh v konkretnih nalogah. Oris je bil steber, opora s pomočjo katere smo se zlasti z arhitekti lotevali konkretnih izboljšav mestnega interierja in zunanjega prostora nasploh. Tega se Kremenšek nikakor ne zaveda. Teoretična dela pa smo v tistih 'svinčenih časih' potrebovali tudi zato, da smo lahko pred političnimi blokadami zaigrali na lestvico dokazanih podatkov, historičnih mestnih faktov itd. To je bil pripomoček in Kremenšek je naravnost smešen (ali **prostodušen**?) s tem, ko trdi, da političnih blokad ni bilo. Prav z ničemer ne zmanjšujem Kremenškovega dela v zvezi z Ljubljano, kot tudi ne opravljenega dela drugih etnoloških kolegov, vendar v zvezi s temi deli nisem bil seznanjen z nikakršno aplikativnostjo, torej ne spadajo v kontekst mojega referata in jih zato tudi ne omenjam.

Da mi Kremenšek ne bo očital približnosti, naj nadaljujem s svojim odgovorom na njegovo polemiziranje v zadnjem Glasniku.

V njem Kremenšek ugotavlja, da "so se ob spremenjenih družbenopolitičnih razmerah med nekaterimi slovenskimi etnologi pojavile v zvezi z urbano problematiko in preučevanjem kulture delavstva določene teze, ki jih bo treba preveriti. V imenu znanstvene resnice pač".

Če Kremenšek reče mojim subjektivnim ugotovitvam teze, potem jih samo pozdravljam, prav tako toplo, kot spremembo družbenopolitičnih razmer. Spremembe so edina stalnica našega življenja, subjektivne ugotovitve pa so dejstva, ki sem jih preverjal sam, preden sem jih napisal.

Znanost ni nikoli bila sama sebi namen, zato moj *raison d'être* ni samo intelekt. Umetnosti vseh vrst nam hočejo dopovedati, da je prav kreativnost edina človekova vrednost in da gre intelekt lahko v ropotarnico. O tem govorijo tudi vse orientalne duhovne filozofije in religije. Ekonomisti, spet, pa zagovarjajo svoje trditve tako, da

dobimo občutek, da je zanje služenje denarja samo sebi namen; ob takih besedah ekonomistov lahko tako znanost kot umetnost tiho pospravita svoje 'nepomembne' cunje. Najbrž ne bo nihče zanikal, da je naša moderna zavest precej brezupno razbita na te namene same po sebi.

Zakaj se je zgodilo, da dolga leta iščem, poskušam, raziskujem in delam na lastno pest? Res je šlo v škodo mnogo moje energije, hkrati pa mi je ustvarjanje zunaj univerzitetnega materinstva in mimo akademskega tutorstva omogočilo razviti svojo misel, ki me utrjuje v samostojnem delu. Morda imam zato tudi več smisla za solidarnost, kot pa ga imajo varovani institucionalni krogi in lobiji (to je druga solidarnost od tiste, ki sem jo prej omenjal).

Zelo zanimivo je, da ni bilo vsa ta leta nobenih pravih očitkov o moji metodologiji, ker bi tovrstne sugestije bile meni v pomoč, kritikom pa v čast. Sam sem napisal, da na svoj Oris gledam kot na 'vajo', ker za kaj več nisem imel ne možnosti, ne denarja, ne sodelavcev. Je bila na FF etnološka katedra takrat mar usmerjena v stimulatивно podpiranje raziskav višjih plasti ljubljanskega meščanstva? Nikoli ni nihče, kot rečeno, zastavil niti enega samega produktivnega vprašanja o mojem 'oranju ledine'. Je potrebno reči, kako bi bilo lepo, če bi ga?

V zadnjem Glasniku objavljena bibliografija mi ne prinaša nič novega (saj sem jo vendar ves čas sledil), prav hitro pa razkrije svoje bistvene pomanjkljivosti; ne najdem del, kjer bi si lahko izostril svojo optiko ob subtilnejših 'teoretičnih' in opazovalcih meščanov, odnosno, kjer bi lahko preverjal ob raziskavah t.i. kvalitete življenja (kulture), ki jo je meščanstvo osmislilo. Poleg tega pa mi manjka pri redkih raziskovalcih meščanov poznavanje meščanskega esprija, zakonitosti njihovega življenja in predvsem poznavanje njihove psihe. Za vse to je treba imeti veliko izkušenj, znanja, zapletenega poznavanja psihologije in - meščanske korenine. Poleg tega pa moram podvomiti tudi o tem ali je objavljena bibliografija Mojce Račič in Maje Godina res neoporečno pomagalo. Celo pri sebi sem namreč pogrešil ob omenjenem, še vsaj tri svoje obsežnejše objave, ki imajo skupaj najmanj 320 strani, so pa z opombami, viri in literaturo vred objavljene v neetnoloških publikacijah.

Naj razložim še **tako sporne** (Kremenšek) trditve, kot so tele: "Tedanji časi (sedemdeseta leta) so bili takšnim raziskavam kot so višje in srednje plasti ljubljanskega meščanstva nenaklonjeni, v znanosti je bilo toliko politike kot v politiki, te razmere pa se v bistvu še vedno niso spremenile" (D.J.O., ČZN). Tu seveda govorim iz svojih izkušenj (raje ne bezajte v moj spomin!), katere mi Kremenšek, kot izgleda, prepoveduje imeti. Iz mojega mariborskega referata in iz tega, kar sem doslej zapisal na tem mestu, je jasno razvidno, da mislim na splošno situacijo in ne le na Univerzo. Seveda pa tudi nanjo. Menda ni bilo treba biti posebej poučen o tem da je bila partijska celica na FF močna, tako kot na drugih fakultetah. To je bilo običajno in članstvo je bilo priporočljivo. Spomnite se afer s profesorji ljubljanske Univerze, pa beograjske itd. Kaj se je dogajalo npr. leta 1974, pa prej in pozneje. Zato je tudi Kremenšek natančno poučen o tem kolikšno je bilo članstvo in kakšen vpliv so imele partijske smernice na znanstvenih svetih (Kidričev sklad pa je gmotno pomoč odklanjal ali dajal). Ravno tako se ve, kdo je bil tisti, ki je nagovarjal npr.

osebje Oddelka za etnologijo za vstop v parijo, kot se tudi ve, kdo vse je vstopil in kdo ni. Kdor je bil v partiji, gotovo ni ne sam, ne na partijskih sestankih forsiral kakšnih raziskav t.i. boržuazije ali meščanstva. Raziskave delavstva so bile sicer povezane tudi z osebnimi nagibi, zanimanjem in veseljem, vendar nisem tako naiven, da ne bi vedel, kako so jih podpirale najrazličnejše politične strukture. Končno pa bi o tem lahko povedal tudi kaj iz svojih izkušenj izven fakultete.

V Naših razgledih sem leta 1972 bral pogovor z Borisom Paternujem: "Na neki kanadski univerzi npr. nekdo lahko dela doktorsko disertacijo o moderni slovenski liriki, v Ljubljani pa je ne bi smel. Pri Kidričevem skladu smo zaradi podobnih predsodkov dvakrat propadli s temo Slovenska književnost 1945-1965 in s prošnjo za gmotno pomoč uspeli šele po naši tretji trmi, čeprav to ni sklad Janeza Bleiweisla Trsteniškega." Ni važno, ali gre za boljši ali slabši primer, bilo jih je na stotine.

Da se vse skupaj ne bo bralo kot podtikanje, bom zastavil še eno vprašanje. Letos smo imeli v Ljubljani o meščanstvu dve razstavi - Poljubljam roko milostljiva in Podobe ljubljanskih meščanov (oboje v okviru Mestnega muzeja). Smo za taki razstavi res rabili več kot pol stoletja, ali pa je jasen moj namig? Politike je v institucionaliziranem življenju skoraj toliko, kot jo je v politiki. Dinamično ravnotežje pa je odvisno od kulture življenja in od pluralizma politike. Menda se po relativno srečnem razvoju ne bomo več zaslíševali o svetovnem nazoru, ampak bomo subjektivno mišljenje in čustvovanje (t.j. individualni pogled na svet) postavljali tja, kjer je včasih navidezno brezmejno kraljeval 'duh težnosti'.

Nisem in ne bom podtikal nobenih tez, ne bom delal nobenih teorij, jaz sam lahko odkrivam samo dejstva (dejanskost). **Formiranje teorije pa izhaja iz diskusije velikega števila udeležencev.** Kar se mene tiče sem svoje raziskave naredil uporabne. To je za našo znanost na splošno zelo nevhvaležna zadeva oziroma naloga in zato stroki zvečinoma irelevantna. Seveda gre za zmoto, če že ne za cinizem. Naj ponovno poudarim, da v svojem referatu ne pišem o tem KAJ je bilo narejenega v zvezi s preučevanjem meščanstva, ampak KAKO je bilo to narejeno. Zavedajte se, da vsega tistega, česar ne morete inkorporirati v svoj svetovni nazor, v svoj pogled na svet, ne morete definirati kot podtikanje. Ker se v svoji polemiki imate za **prostodušneža**, sem to besedo, kadarkoli sem jo omenil, podčrtal. S 'prostodušneži' imam namreč že vse življenje težave, zato naj povem, kaj o tem meni psihologinja. Prostodušnost je kvaliteta, kadar človeku ni treba imeti (nobenih) pomislekov. To pa že nekaj stoletij ni več možno, če je sploh kdaj v resnici bilo. Še posebej dandanašnji ima prostodušnost v tako diferenciranih človeških psihah zelo hitro izrazito negativno konotacijo.

Naj končam z željo, da bi se oba strinjala z naslednjim: Pogleda na svet ne moremo imeti za nikakršno objektivno in polnomočno resnico; kadar pa ga poskušamo spraviti na očitno znanstven nivo, to gotovo prinese neznosne posledice.

O VARUHU SPOMENIKOV ali O PSU, KI NE SME LAJATI

IVANA POČKAR

Temu mojemu besnilu bom že na začetku zavpila pomen: Slovenci! Prižgite rdečo luč za masovni izvoz slovenske etnološke dediščine! Razumete?! Etnološko dediščino izvažajo, mar ne? Kdo? Trgovci z novci ali pa tudi brez, za špricer ali dva, ker je slovensko grlo suho, kar se da!

Spričo legalnega načina masovnega izvažanja premične slovenske kulturne dediščine, ki ga omogoča zakon, zastavljam vprašanje, koliko smo etnologi pripravljeni podpirati široko razpredeno mrežo trgovcev z novci. Slovenijo so si zelo natančno razdelili, jo 'rajonizirali' in obvladajo 'muzejsko mrežo' aktivnejše, kot so to zmogli slovenski muzeološki teoretiki.

Čeprav zakon predpisuje delo na registru premične dediščine, pa stvar finančno niti približno ni dorečena. Registri so skromni, nepopolni, ali pa jih sploh ni. Kar se tiče trgovcev, so drugačni tiči; ti zelo obvladujejo teren, aktivno delujejo na njem, neverjetno dobro vedo, kaj bodo kje dobili in dobijo mnogo več, kot si muzealec upa pomisliti.

Bomo čez nekaj let ostali brez črvivih in razpadajočih mentrg, miz, skrinj, posteljnih končnic, zibelk, kolikor jih po terenu še je (za natančnejše podatke se obrnite na trgovce z novci, ne na muzeje!)? Bomo čez nekaj desetletij odkupovali te slovenske predmete po Franciji, Avstriji, Nemčiji, Italiji?

Slaba je postava, ki omogoča tovrstni masovni izvoz. Ni mi jasno, zakaj etnologi - muzealci molčijo. Bo šla sezona regrata mimo, mi pa ne bomo ukrepali?

Nedorečenost glede vodenja registra premične kulturne dediščine, kot tudi o masovnem izvozu t.i. etnoloških predmetov traja že zelo dolgo. Že dolgo, a očitno premalo vztrajno, opozarjamo ustrezne organe (t.j. Ministrstvo za kulturo) na neizdelanost zakona o registru, že nekaj časa pa opozarjamo na dileme glede izvoza predmetov. Vendar brez uspeha.

Nehote me razmišljanje odpelje k primerjanju med siromašenjem nepremične in premične kulturne dediščine. Prvo nastaja tudi zaradi neprožnosti zakonotvorcev, ki nočejo porajati zakonov v prid lažjemu, cenejšemu, manj obdavčenemu, dosegljivijšemu, vzpodbudnejšemu obnavljanju starih bajt, drugo zaradi finančnega položaja muzejev, ki se teoretično sicer lahko bahajo s predkupno pravico, v resnici pa so na repu odkupovalcev premične dediščine tudi, ker jim stvari izpred nosa odnašajo trgovci z novci, in to ne samo v zadnjem času, v tujino. Kje dobivajo ustrezna potrdila za masovni izvoz, je le delno razjasnjeno. Na tuje odhajajo kamioni enakovrstnih predmetov, na desetine in desetine mentrg, miz, klopi, omar, skrinj, kosov lesa kar v kubikih, odhajajo (se za večno poslavljajo brez

kakšnega ceremoniala) kipci, ljudska dela, razpela, še zadnje zibelke, preden zaspimo v trden spanec pozabe.

Zbogom identiteta... (foto I. Počkar)

Nas čaka podobna pot kot sosede Italijane, ki bojda po tujini iščejo in odkupujejo pred leti odprodano in v tujino odpeljano kulturno dediščino? Za preproste predmete svoje kulturne dediščine Francozi radi dobro poskrbijo, obnavljajo stare hiše, z ljubeznijo skrbijo za stare mize, skrinje, omare svojih prednikov, ne moti jih, če v starinarnici odkupijo slovenski kos interierja, sicer pa, saj sploh ne zvedo, da je slovenski.

In tako kos za kosom, se palača slovenskega premičnega kulturnega premoženja sesuva v podrtijo.

Koliko skrinj bo še moralo oditi?

Koliko mentrg bo še moralo služiti tujcem?

Koliko miz bo moralo še brezimno trpeti tujino?

Koliko kipcev in razpel bo moralo zmoliti še koliko očenašev, da se bo odprlo predvsem slovenskemu ministrstvu za kulturo, tudi mnogim etnologom - muzealcem, daleč zadaj pa še slovenskemu človeku nasploh (saj tako zadnji zve in se zave takšnih polomij), da z našim dovoljenjem ali tudi brez njega, naši in tujci siromašijo Slovenijo, mojo državo in bo čez nekaj let naš, takozvani etnološki teren, naše etnološko, strokovno zaledje, do konca obran okostnjak, da se bo bajta naše premične, etnološke in druge kulturne dediščine, od silne praznine tiho, kot zna le Slovenec, sesula v prah, še silni minister Capuder se bo po francosko delal nevednega in ji ne bo utegnil ali hotel reči niti ZBOGOM.

Nešteto lepih Kristusov je izginilo s križev

LETNA KONFERENCA ICME/ICOM 1991 V MUENCHNU

RALF ČEPLAK

Od 13. do 20. oktobra 1991 je v Muenchnu potekalo skupno zasedanje

- Nemškega društva za neevropsko etnologijo (Voelkerkunde)
- Avstrijskega etnološkega društva
- Dunajskega antropološkega društva
- Berlinskega antropološkega društva in
- Društva za etnologijo in prazgodovino

Zasedanje je bilo razdeljeno na več simpozijev, v okviru katerih so predstavili posamezni strokovnjaki svoje referate, po referatih pa je tekla diskusija.

Simpoziji so imeli skupne naslovne teme kot npr:

- Razvojna etnologija
- Zgodovina etnologije
- Vprašanja študija etnologije
- Delo v neindustrijskih družbah
- Uporaba računalnika v etnologiji
- Etnologija konfliktov
- Metode arhitekturnega raziskovanja
- Premostitev nepremostljivega: norci, čarovniki, ritualni klovni
- Evropi kultur naproti. Spremembe v vzhodni Evropi in njihov vpliv na muzejsko delo in še cela vrsta drugih.

Zadnje imenovan simpozij (Evropi kultur naproti. Spremembe v vzhodni Evropi in njihov vpliv na muzejsko delo) je bil hkrati tudi letno srečanje organizacije ICME - Mednarodnega komiteja etnografskih muzejev, ki deluje v okviru ICOM-a (Mednarodne organizacije muzejev) pri UNESCO.

Zbrali smo se člani ICME-ja, sami muzejski delavci iz najrazličnejših etnografskih muzejev. Na tem simpoziju sem tudi sam sodeloval z referatom.

Uvodne besede sta imela podpredsednik ICME-ja David Boston direktor Horniman muzeja iz Londona ter Martin Proesler, svobodni etnolog, ki sodeluje z Linden muzejem (muzejem neevropskih kultur) v Stuttgartu.

Vinoš Sofka, član izvršnega odbora ICOM, sicer pa dolgoletni predsednik ICOFOM-a (mednarodnega komiteja za muzeologijo) ter vodja Statens Historiska Museum-a iz Stockholma je v svojem referatu MUZEJI, MUZEOLOGIJA IN SPREMINJAJOČI SVET izpostavil problem velikih socialnih, ekonomskih in kulturnih sprememb, ki se dandanašnji odvijajo v bivših totalitarnih režimih v centralni in Vzhodni Evropi in prinašajo s seboj izredne preobrate v političnih sistemih in strukturah teh družb. Muzeji v teh geopolitičnih območjih se srečujejo z novimi situacijami in novimi zahtevami. Kot svobodne kulturne inštitucije v službi družbe morajo ne le ohranjati materialne dokaze bližnje zgodovine preteklih desetletij in tudi sedanjih sprememb temveč tudi sodelovati v življenju svoje okolice

in ji pomagati na poti k pravi demokraciji. Poleg tega morajo iskreno poravnati račune s preteklostjo in uporabo oz. izrabo muzejev za namene totalitarnih režimov.

To bo dolgotrajen proces, ki bo zahteval osveščenost in trdo delo.

Muzeologija kot teoretična osnova in ICOMov kodeks profesionalne etike pomenijo pomembno orodje za izpeljavo teh nalog.

Vplivi omenjenih sprememb na mednarodne odnose prizadetih držav ter na druge države oz. družbe po svetu, ki še vedno živijo v podobnih razmerah kot so do nedavna živele države centralne in vzhodne Evrope so več kot očitni. Resne objektivne analize preteklosti teh problemov, ki so nastali ob spremembah lahko v veliki meri pomagajo muzejem in muzejskim strokovnjakom, ki se soočajo ali se bodo v kratkem soočili s podobno situacijo.

Damodar Frlan, predsednik nacionalnega ICOM komiteja Hrvaške in hkrati direktor Etnografskega muzeja iz Zagreba je v svojem referatu ETNOGRAFSKI MUZEJI NA HRVAŠKEM: MED POSTMODERNO EVROPO IN PREMODERNO REALNOSTJO predstavil sedanji položaj muzejev na Hrvaškem, s posebnim ozirom na etnografske muzeje v zvezi s specifično politično, kulturno in profesionalno situacijo. V mnogih ozirih so muzejske aktivnosti pod močnim vplivom postmoderne situacije v Evropi (ki jo karakterizira eklekticizem, pluralnost in enotnost idej in kultur, unifikacija Evrope, izginjanja perspektive, ki jo je povzročala kriza in dekadenca kulture). Po drugi strani, pa se hrvaški muzeji soočajo s situacijo, ki jo motijo oz. nanjo vplivajo stara mentaliteta in nove politične okoliščine - naraščanje nacionalističnih občutkov, vojna in nevarnost destrukcije kulturnih spomenikov, potrebe po izražanju nacionalne identitete. V nekaterih aspektih je moč opisati te razmere kot karakteristične za pre-moderno Evropo.

Jana Souckova, predsednica nacionalnega ICOM komiteja Češkoslovaške in hkrati direktorica Naprstkovega muzeja azijskih, afriških in ameriških kultur v Pragi je v svojem referatu SPREMEMBE V ETNOGRAFSKEM MUZEJU V PRAGI obravnavala funkcijo antropološkega muzejskega dela, kot jo je definirala: uradna kulturna politika nekdanje socialistične Češkoslovaške v nasprotju z aktualnim delom čeških in slovaških muzejev. Ti neuradno izdelani koncepti pomenijo splošno vodilo za bodoče delo muzejev. Opozorila nas je tudi na problematiko financ, varovanja, muzejske zaščite ter slabega stanja muzejskih stavb.

Tamas Hoffmann, generalni direktor Neprajzi Museuma v Budimpešti nam je v svojem referatu ETNOGRAFSKE ZBIRKE NA MADŽARSKEM predstavil kratko zgodovino etnografije in etnografskih muzejev na Madžarskem od 1803 do danes in ob tem izpostavil medsebojno povezavo evropske in "neevropske" etnologije oz. etnografije kot jo imenujejo na Madžarskem. Podal je tudi pregled aktivnosti ki jih muzeji opravljajo ter problemov s katerimi se srečujejo.

Lothar Stein, direktor Voelkerkundemuseum Leipzig je s svojim referatom TEŽAVE Z LASTNINSKIMI PRAVICAMI, KI SE NANAŠAJO NA MUZEJSKE PREDMETE - IZKUŠNJE V LEIPZIGU DANES posegel v izredno perečo in aktualno (tudi za nas)

problematiko s katero se soočajo praktično vsi muzeji bivših socialističnih dežel. Muzej neevropskih kultur (Voelkerkundemuseum Leipzig) se sooča z zahtevami številnih privatnih zbiralcev kot tudi muzejev, ki želijo dobiti vrnjene njihove nekdanje predmete.

Silvia Dolz, Voelkerkundemuseum Dresden, kustodinja etnologinja - afrikanistka je prav tako načela v svojem referatu SOOČANJE S SOVRAŠTVOM DO TUJEGA IN DO TUJCEV. NEKATERI POGLEDI NA DELO DRESDENSKEGA MUZEJA NEEVROPSKIH KULTUR izredno perečo in občutljivo problematiko vse večje sovražnosti do tujcev, tujih kultur... Avtorica je najprej analizirala stanje in delo glavnih muzejskih področij: zbiranja, varovanja, raziskovanja, razstavljanja, pedagoškega dela in stikov z javnostjo v Muzeju neevropskih kultur v Dresdenu pred političnim prevratom v Nemški demokratični republiki. Leta 1989 so nastale nove razmere v Vzhodni Nemčiji. Razvilo se je izrazito sovraštvo do tujcev, priseljencev z drugih koncev vzhodne Evrope in do ljudi, ki želijo politični azil. Voelkerkundemuseum Dresden se je angažiral v smeri osveščanja in razbijanja predsodkov. Kot vodilo pri svojem delu si je muzej zadal večjo pozornost publiki ter konkretnim problemom družbe z namenom, da jih reflektira v muzejskih aktivnostih.

Sam sem sodeloval z referatom z naslovom "THE TIMES THEY ARE A- CHANGIN'" (Bob Dylan), Yesterday, today and tomorrow - Museum of Noneuropean Cultures in Slovenia oz. Časi se spreminjajo, včeraj, danes in jutri - Muzej neevropskih kultur v Sloveniji.

V referatu sem predstavil razvoj omenjenega muzeja v kontekstu slovenske muzejske scene ter spremembe po revolucionarnem valu velikih sprememb v zadnjih letih, ki je preplaval vse vzhodno evropske, bivše socialistične države ter v kontekstu jugoslovanske specifičnosti lanskoletne destrukcije in razpada. Omenjeni muzej služi lahko kot vrsta "case study" - študija posameznega primera muzeja, ki se želi razviti v normalen "userfriendly" - prijazen za uporabnika (publiko) muzej toda katerega so prekleli vsi bogovi.

Goričane, 11.3.1992

TOWARDS A EUROPE OF CULTURES

Changes in Eastern Europe and their impact on museum work

RALF ČEPLAK, München 18.10.1991

"THE TIMES THEY ARE A-CHANGIN'" (Bob Dylan)

Yesterday, today and tomorrow - Museum of Noneuropean Cultures in Slovenia

INTRODUCTION

In this apocalyptic hours, when the people of Croatia, lots of them my colleagues and good friends, are hiding in air-raid shelters and the cultural institutions where they work (but not only them) are being bombed I feel it a bit absurd to write about a museum - The Museum of Noneuropean Cultures where I started to work a year ago. On the other hand just this gives me the right to speak about an institution which is humanistic in its basis and which aim is to develop and spread understanding of different cultures, of different ways of thinking, of different ways of acting, of different cultural identities and accepting and tolerating all this.

I borrowed the title for this paper from the famous Bob Dylan's song The times they are a-changin' which in my opinion suites very well into the frame of the general theme of our Conference "Towards a Europe of Cultures - Changes in Eastern Europe and their impact on museum work". Like the song which was released in 1964 and anticipated the tremendous changes in the western way of thinking in the 60-is, but is in fact timeless dialogue between those restrained by old ways and those daring something new, and it also warned about the "future shock" - (change will be too rapid to assimilate), the things in the "East" go very similar, especially in the ex-Yugoslavia.

One would think that Culture - this noble union of human(istic) activities, will be eluded from the most barbaric deeds which happen in my country and ex-country in the last months and didn't happen in Europe in the last decades, but the recent events deny it. In fact Culture represents the cradle and at the same time the most essential part of the civilisation and the nations identity, and the most efficient thing to destroy one nation or a way of thinking (ideology) which doesn't suite to the patterns of the powerful is to eliminate its Culture. Until the 9th of October this year the Yugo-army ruined and destroyed 305 monuments, churches, museums, galleries, libraries, graveyards, castles etc. in Croatia which is a total unrespecting of the Haag convention and is a war crime.

Since the fall of the Berlin wall we are witnesses of different manifestations all over East Europe of the last convulsive efforts of the communist system to maintain itself and preserve the privileges of a small group of people. They don't choose the means.

Even the manipulation with nationalistic emotions serves them very well. In my opinion the most radical sustaining of the old system happens in ex-Yugoslavia.

YESTERDAY

We know that museums are cultural ambassadors, yet particular anthropological /ethnographical/ ethnological (I use all this terms in the same sense) museums. They deal with the broadest subject - that means with the way of life of different peoples. Ideally they should serve as mediators of different Cultures and should explain and translate different cultural patterns into its own Culture. They should be politically engaged. One very obvious thing in the ex-socialist countries was to oppress any individual political thinking and even more engaging. Naturally the people became very apolitical. I don't like generalising, but in my country with few exceptions the people didn't care much about politics until the 80-is. It seems that the development of recovering political consciousness takes decades, especially in "rigid" institutions like museums.

Vidmarjeva iz Šenčurja (foto M. Fister 1962)

The museums in my country rose up relatively soon (at that time it was still the Austro-Hungarian Empire). So the "Krain homeland museum, called The Rudolphinum", situated in Ljubljana (Laibach) rose up in 1821. But this were just collections of items put together without any deeper idea, just to show them the audience - at that time mostly rich bourgeois. It is interesting that the earliest

collections of this museum were collections (which we would call today ethnographical collections) who brought some missionaries from America and Africa. So we could say without too much exaggeration that the foundation of the museums on the territory of today's Slovenia formed besides the items collected on Slovenian territory also the Noneuropean museum items. Which is quite strange considering that Austro-Hungarian Empire didn't play an important part in the colonial policy which was the basement of the big Museums of Noneuropean Cultures in Europe. It couldn't cope with the "big ones", but if you visit today The Museum für Völkerkunde in Vienna or The Naprázki Museum in Budapest or The Naprstkovo Museum Asijských, Afrikských, Ameritských Kultur in Prague they don't remain behind The Museum of Mankind or Musée de l'Homme...

In 1923 they established The royal ethnographical museum, which parted from the original The Rudolphinum, and the latter National museum. It was primarily oriented to collect and saveguard ethnographical museum items from Slovenian ethnic territory. The collecting of items from Noneuropean countries was secondary, without a real concept - mostly brought to the museum just by coincidence. There was a number of Slovenian missionaries, diplomats, merchants, sailors, and travellers who collected items just by chance and occasionally brought or sanded them home and either donated them or sold them to the museum.

After the second world war when the socialist system was established in Yugoslavia most of the valuable artistic and museum items which was in private and church hands was confiscated, put and mixed up in the so called "Federal collecting centres", from where the authorities distributed them all over the country (without any data, which unfortunately got lost forever). So also the Ethnographical museum (no more royal of course) received quite a few. Some of them originated from Africa, China etc. Even today it is magic to define all the necessary data (place of origin, datation...).

After the second world war Slovenia (which changed its political borders) had quite a few museums. Some of the older ones were The National, Ethnographical and Natural history which parted from the same ancestor - The Rudolphinum in Ljubljana, but there were also the National Gallery, The Municipal museum of Ljubljana etc. and of course the so called "Homeland museums" in smaller Slovenian towns like Ptuj, Maribor, Celje, Kranj, Koper... which had mainly archeological, ethnographical, historical collections and exhibitions. The professions which defined the work of the museums were the so called motherly sciences with strong seats in the University and the Academy of Science. The interinstitutional work was quite successful. I am more familiar with the work of the Ethnographical museum which after the second world war (until 1963 when the director Dr. Orel died and Dr. Kuhar overtook) organised every year field work on the Slovenian ethnic territory with groups of scientists. The field work was organised collectively but only on the Slovenian ethnic territory. The Noneuropean collections still grow, but just by coincidence through donations or selling by people who travelled out of Europe. The biggest collection was donated by Tsuneko Kondo Kawese - married Marija Skušek a Japanese lady who married a Slovene Captain who was captured during

the first world war in Beijing and bought a number of objects from The forbidden city on the black market. She joined him back to Europe, to Ljubljana in the early 20-is. She was one of the first Japanese women who came to Europe and stayed here the rest of her life. After his death she inherited the whole collection (it consists of a lot of beautiful furniture, dresses etc.) and soon before her death (1964) she donated most of it to the Slovenski Etnografski muzej. But The Slovenian ethnographical museum housed in the same building as The National museum and the Natural history museum and had a chronic shortage of place (as it is still today). And fortunately it received from the state an old baroque castle named Goričane in the vicinity of Ljubljana. So it decided to open a special Museum of Noneuropean Cultures as a division of the Slovenian ethnographical museum. 1964 was the birth date of our Museum of Noneuropean cultures and it kept collections from all noneuropean continents. The work in the museum took over Dr. Pavla Štrukelj who stayed there as a curator and leader of the museum for nearly 30 years. During the 60-is and 70-is the museum politics was set outwards, that means that the most important museum work were exhibitions. Mostly they didn't care about correct documentation, correct keeping of the objects etc. So in the same way Dr. Štrukelj did in less then 30 years over 80 exhibitions (I don't want to discuss about the quality). Contemporary with the Yugoslav Non-alignment policy (and we know that most of the third world countries belong to this movement) the museum exhibited the Cultures of those countries. So it was political very favourable to do something like this. But unfortunately even that they had to asphalt overnight the place round the castle for a Tito's visit in the 60-is, they didn't use all this advantage. The lady stayed alone in the castle (no young manpower was wished), and the castle slowly fell apart. In the 80-is it came so far that in 1988 broke a ceiling and this was a signal loud enough that the responsible reacted with giving some small amount to repair the castle.

TODAY

So it started with the breaking of the ceiling, in a way similar to the breaking of the Berlin wall. Two years latter my forerunner got retired and not only her, but also the old system. The breaking times started in micro and macro cosmos. They started to rebuild the castle and a museological space concept was done for a new, modern userfriendly museum which made account also of the handicapped (which is in our country still a rareness). We are trying to get more specialists therefore we made a necessary manpower concept. And we are working on a complex museological content concept. With the proceeding to the market economy we confront also a lot of problems of the museum survival. The Museum of Noneuropean Cultures has a very undefined status. On one hand it is formally a division of The Slovenian Ethnographical museum (but who acts with it more like with a stepson), but on the other hand in the number of museum objects, in the square meters of the buildings and of course in the matter of content it is a museum for itself. Here we have to make a short explanation of the so called "museum policy". In the decades after the second world war most of the museums who didn't exist before were founded with the recommendation of the politicians (read: communists). So also an socialist

museological invention were numerous museums of national liberation. Nearly every smaller town has it. But there was no global concept of the museum policy in Slovenia. There were some attempts to establish a museum network but it never became real. So even now (October 1991) we still don't have a good museum policy -concept (we don't know which museums should be established or become independent which not etc.). The sad thing is that with the overcome of the old system, the new system received a very bad mortgage. Lots of debts, undefined relation with the Yugoslav federation... It is naturally that all cultural institutions had a shortage of money. This became even more extreme after the July'91 war in Slovenia.

Another weakness represents our Minister of Culture. Instead of fighting for Culture he resigned to faith. He is by profession a University professor, but we would need a good manager. So the general problem for all Slovenian museums is a chronic shortage of money. Usually all the discussions start and end at the same topic: money. It is sad that the energy for constructive things disappears. As we know many museums in the West are sponsored by big firms or corporations, but the whole economy in our country is so bad that it is completely impossible to find any sponsor. Maybe they still find some money to sponsor sports but surely not culture. And here the magic wheel starts (with no culture you can't educate or make broadminded the population, and if they are not broadminded for sure they won't pay the culture because they don't need it.) Another problem is our tax policy. The firms who would invest into Culture are exempted for such a low amount of taxes that they are not interested at all. So the picture of the present situation is quite dark. If I return to the Museum of Noneuropean Cultures it is the same old story. But we won't give it up. We were thinking also about foreign investors. Why not investing into culture if into economy. But unless the political situation will stabilise, it is an illusion. But on the other hand this means also a very subtle problem. It could happen a very cheap sale of a nations Culture. At the time being the museum is under reconstruction, still with the last years funds, but it looks like the money will stop for a while.

TOMORROW

I see a beautiful baroque castle with a reconstructed baroque park with some fountains in it and peacocks walking around. In the corner there is a small wooden tea house from China where they serve tea from all parts of the world. Walking up the stairs towards the castle you can hear some undefined music, a few moments later you know that this are the tunes from a hundred years old Japanese Shakuhachi made out of a rare bamboo root. You walk a few steps forward and you enter the castle courtyard. Now you can see much clearer the group of musicians, but in the backyard there is another one, o yes a whole Gamelan orchestra from Java. You walk further and see a group of children making small Gamelans out of wood in the Museum pedagogic workshop. But in the Museum shop there is a group of retired tourists, who is with great interest looking for Chinese Kites. In the restaurant two visitors are lively discussing about the newest issues in Korea Daily

eating the Chinese morning Dimsum, and smoking the Turkish Nargil. Close to the entrance there is a board with lots of small papers on it - notices about cheap travels to Africa, Asia etc.

On the other side there is a small carpet shop and the hospitable owner is just serving tea (čaj) to a customer. In front of the elevator there is a handicapped young man on a wheelchair and his wife with a baby in baby-carriage. In the chapel there is just a wedding going on. In the first floor there is a permanent exhibition (but that means not permanent forever but just for a few years) about the Slovenian contacts with the Noneuropean peoples and the influence (feed back) to homeland in different aspects. There are numerous interesting objects, but in the room which shows the contacts with India you can see also garbage in a small reconstructed bazaar road. And it smells awful. In the garret there is temporary exhibition about Mongolia. You can lay down and stretch yourself in the Yurta, or look at the slide and video show. In the next room there is a lecture on Tibetan herbal medicine for students of the Medical faculty in Ljubljana. A Tibetan herbal doctor came to visit us for a few weeks. After two or three hours you became hungry, so you walk in the nearby restaurant where they serve this week Mongolian food. You order a Mongolian pot with superb soup in it and when You finished the last spoon You realise that all this was just a dream - it wasn't Mongolian pot but just an ordinary Hot dog, there isn't any museum but just a ruin, there isn't any park, but just bushes and weeds.

Things which are very normal and obvious in many countries in the world are still the world of fantasy in most of Eastern Europe, so the fantasy has the biggest impact on museum work.

Ludwig - Maximilians University, Ludwigstrasse 27.

KUSTOSI V GALERIJ Ljudskih zvokov in glasbil

Majda Fister

Družina etnologinje Mire Trlep, ki tvori s sodelavko Mojko Žagar znani tiro Trutamora je v marcu letošnjega leta v KIC predstavil lep dosežek svojega dela, ko so v Nemčiji izdali CD ploščo Bledi mesec - Der bleiche Mond. K temu, da so se nemški založniki odločili posneti ploščo je gotovo pripomoglo njihovo večkratno nastopanje v Nemčiji, kot tudi udeležba na festivalu ljudske glasbe v Muenchnu in drugod. Želeli bi opozoriti na njihovo kulturno poslanstvo z nekaj vrsticami.

Trio TRUTAMOTA SLOVENICA (Mira Omerzel-Terlep, Mazija Terlep, Mojka Žagar) je to zimo predstavljal slovensko glasbeno izročilo tudi na tujih odrih. Novembra je gostoval v Muenchnu na II. mednarodnem "Hackbrett Festivalu" in koncertno predstavil rekonstruirano ljudsko glasbo za slovensko različico glasbila z imenom oprekelj ali male cimbele. Oprekelj v skupini igra vodja ansambla Mira Omerzel-Terlep. Festivala so se udeležili predstavniki s skoraj vseh celin. Festival sam pa je tako ponudil poslušalcem zanimive komparacije ljudske in umetne ustvarjalnosti za različice tega glasbila, ki ima sicer tisočletno zgodovino, v Evropi pa si je po nekaj stoletjih pozabe ponovno pridobil veljavo tudi med sodobnimi komponisti, ki so si v okviru festivala ob okrogli mizi tudi izmenjavali obrtne in umetniške izkušnje.

Za kulturni praznik je trio koncertiral med Slovenci in njihovimi prijatelji v Palais Palffy na Dunaju (slavnostni govornik je bil Boris A. Novak), februarja pa je nastopal še v Nediži v Benečiji.

Spomladi bo trio predstavil slovenske ljudske pesmi in glasbila ter zvočnost slovenskih pokrajin mednarodni publiki, ki se bo udeležila ICSID-a. Kot stalni gost mednarodnih kulturnih prireditev IDRIART bo v poletnih mesecih predstavil glasbeno izročilo udeležencem tega festivala.

Oktober je trio Trutamora Sloevnica ponovno vabljen v Nemčijo (Ingolstadt), kjer bo ob simpoziju o usodi evropske ljudske kulture z besedo (Mira Omerzel-Terlep) in zvokom (trio) predstavil slovensko ljudsko glasbo.

Mira Omerzel-Terlep nadaljuje z raziskovalnim delom (tudi v okviru podiplomskega študija) slovenskih ljudskih glasbil oziroma s študijem zgodovinskega razvoja "predklasičnega" instrumentarija od paleolitika do našega časa na slovenskem etničnem ozemlju.

Kot etnologinja peto leto raziskuje življenje pod Soriško planino in Ratitivcem (tako je nastala leta 1988 mala fotografska razstava Soriška arhitektura, ki je namenjena predvsem vaščanom soriških vasi in je zato postavljena na hodnik soriške gostilne!), to poletje pa bo dokončana knjiga furmanskih zgodb in zgodb in pravljič, ki so se

napletle okoli soriških konj in nosi naslov "Konji naše pravljice". Namenjena bo predvsem mladim bralcem. Istočasno pa želijo biti zapisi tudi spomenik pozabljenemu izročilu in spomin najsubtilnejšim vezem, ki se stkejo med konjem in človekom.

Novembra bo trio s koncertom v Cankarjevem domu proslavil 15. letnico dela oziroma predstavljanja slovenskih ljudskih pesmi in glasbil na koncertnem odru.

Trio Trutamora igra na razstavi SEM (foto T. Tomažič, SEM)

VINOGRADNIŠKA ZBIRKA BELOKRANJSKEGA MUZEJA V METLIKI

PRISPEVEK K ZGODOVINI "ETNO - MUZEOLŠKE" KRITIKE

ALEŠ GAČNIK

Rojstvo nove vinogradniške zbirke je povezano z jubilejem 40. obletnico te institucije ter hkrati z godovanjem sv. Martina v letu 1991. Zaradi nazornejše ilustracije, se poleg muzeološke analize koncepta postavitve, naslanjam še na izjave treh govornikov iz otvoritvenega ceremoniala.

Kot je ob otvoritvi povedal ravnatelj te institucije, ni slučaj, da so za obletnico izbrali otvoritev vinogradniške zbirke, kajti (tudi) belokranjsko življenje je povezano z vinom vse od rojstva do smrti. To naj bi dokazovala številna obredja, ki so povezana s pridelovanjem. Kot pomemben razlog, ki je botroval prezentaciji zbirke, se navaja dejstvo, da se delo v vinogradih v zadnjih desetletjih toliko spreminja, da obstaja potreba po prikazu (tradicionalnega) dela v vinogradih ter kleti, kot je izgledala ob koncu 19. oziroma na začetku 20. stoletja ("do koder seže ljudski spomin").

Avtorica razstave (ob pomoči Ane Gomolj in sodelavcev muzeja) Andreja Brancelj, v svojem otvoritvenem nagovoru poudari, da so želeli zbrati čim več predmetov kot spomin na čas, "ko je v zidanicah dihal zgolj les, ko še ni bilo železa in drugih pripomočkov modernega časa". Vinogradniška zbirka (avtorica jo enači z zidanico) je vmeščena na dva višinska nivoja grajske kleti, ki služita prikazu notranjosti nekdanje belokranjske zidanice. V zgornjem delu "preši", so imeli prešo, kadl ter vrsto drugih predmetov, ki so jih uporabljali pri predelavi grozdja (shranjeno je tudi posodje za trgatev ter rekviziti za delo v trtju). V spodnjem delu, v kleti (= zidanica), so "sodi postrojeni kot soldati". Poleg "posodja", v katerega so točili vino iz sodov, pa so v njej še stoli in miza, ki je bila še zlasti obložena ob Martinovem. Avtorica je zaključevala svoj nagovor s posvetilom, ki ga lahko preberemo tudi v zloženki in, ki se glasi: "Belokranjski muzej posveča svojo vinogradniško zbirko vsem belokranjskim vinogradnikom - tudi tistim, ki jih žal ni več med nami - v zahvalo za darovane predmete, za nasvete in spodbude". Ob zaključku avtorica razstave poudari, da bodo predmete zbiralci še v naprej in jih uvrščali v zbirko. "Bilo je delo, ki bi ga vsak opravil z veseljem."

Slavnostni govornik, prof. dr. Matjaž Kmecl, je najprej opozoril na pomen muzeja(jev) pri ohranjanju kulturnega in zgodovinskega spomina ter nato poudaril še pomen takšnih institucij pri kulturnem samozavedanju naroda. Hkrati je izrazil "šaljivo" začudenje nad tem, da je vinogradniška zbirka odprta šele v letu 1991, kajti Belokranjci niso zadnji med pivci in tudi med vinogradniki ne (kljub temu pa je bil že ob 100 - ti obletnici metliške požarne varnosti ustanovljen gasilski muzej). Omeni tudi vse tiste, ki so preveč obremenjeni s skrbjo zaradi pijancev in alkoholizma ter jih hkrati potolaži s spominom na kitico iz slovenske himne, ki pravi: "Na zadnje še

"Metliški ključar"- dr. Matjaž Kmecl (foto A. Gačnik)

prijatelji ...". Z insertom iz himne je želel ilustrirati dejstvo, da v njej ne gre le za preprosto pijančevanje, temveč za prastaro kulturo druženja, prijateljevanja in veselja nad življenjem (ki pa je očitno zelo prepojeno z vinom). Omeni tudi Jurčičeve besede, da za pijančevanje ne bomo kleli očaka Noeta, ker je skozi vesoljni potop ohranil tudi vinsko trto. Pomemben del njegovega govora označuje izjava, da gre pri vinu za kulturo v pravem pomenu besede (če je kultura tisto, kar človek naredi mimo nature), ker grozdje da narava, vino pa naredi človek. Ob zaključku prebere še odlomek iz teksta, ki ga je spisal njihov rojak Oton Župančič, ko je nizal barve Bele Krajine. Na njih naveže še svoje verze: *Metliška črnina, najboljša črnina, belokranjska kraljica vina*. Poudari še, da je na tem mestu Župančič zatajil (ker ni govoril o vinu, vinski trti, lepoti vinogradniške krajine ...) in da so Belokranjci tudi premalo ponosni na svoja vina.

Kritika dogodka "odprtje vinogradniške zbirke" mora izhajati iz analize:

- 1-raziskovalne metodologije (vinologije),
- 2-razstavne metodologije (muzeologije),
- 3 -zloženke:

A-risb
B-teksta
C-dizajna

4-otvoritvenega ceremoniala:

A - govorov

B-t.i. kulturnega programa

5-obiskovalcev ob ogledu razstave (hitrost ogleda, načina pridobivanja informacij: opazovanje (gledanje, branje podnapisov ...), dotikanje in tipanje predmetov itn.

6-dogajanja po uradnem delu prireditve (pitje, jedenje, petje, ovrednotenje splošne atmosfere ...).

Kot je iz naslova razberljivo, je moj interes usmerjen predvsem h kritiki vinogradniške zbirke (same po sebi), ne pa h kritiki kompletne "prireditve". Kljub temu se pri tem naslanjam na dejstva, ki so produkt celotnega dogodka, ki se je zgodil 11. 11. 1991 v Metliki.

Če se vrnemo k izjavam govornikov, lahko razberemo, da je življenje v vinorodnih krajih popolnoma prežeto z vinom oziroma, da je paradoksalno razglablјati o teh krajih, ne da govorimo tudi o vinu, skozi vino ... Razmišljanje dr. Kmecla je v tem kontekstu zanimivo v tem, da poleg superlativnega govorenja o vinu za hip spregovori tudi o pijančevanju. Še posebej relevantna je v našem kontekstu izjava, da gre pri vinu za kulturo v najširšem pomenu besede. Tako nam otvoritveni govori ponujajo to, kar nam vinogradniška zbirka ne nudi, pa nam bi morala. Zanimivo je, da so skoraj vsi govorniki enotni v tem, da je kultura vina sestavni del načina življenja tam živečih ljudi. Kljub temu se to vedenje zminimalizira na opisovanje oziroma na muzejsko prezentacijo kmečke, "vinske" produkcije. Zaščita le te je, po ravnateljevih besedah, najtesneje povezana z idejo po postavitvi te zbirke.

Vsaka institucija je po svoji naravi konzervativna, še posebej pa to velja za muzeje in še zlasti za slovenske. Ker pa tudi sama etnološka znanost v številnih primerih uspešno životari v stereotipih oziroma pomaga pri reprodukciji stereotipov, je bilo kljub vsemu na nek način dokaj logično, da so metodološka raziskovalna presenečenja bolj izjema kot pravilo. Predmet etnološkega proučevanja pri raziskovanju vina je v največji meri ujet v tradicionalno produkcijo v najbanalnem pomenu besede in ne v vse tiste kulturne fenomene, ki so s to produkcijo povezani. Tako je glavnina raziskovalne ali opisovalne energije usmerjena v proučevanje tradicionalne tehnologije in vinorejskega (vinološkega) ciklusa.

Ker na Slovenskem ni razvitega muzeološkega vedenja, lahko trdimo, da ilustrirajo etnološki muzeji ali zbirke zelo verno podobo usmeritve temeljnih znanstvenih disciplin (etnologije). To z drugimi besedami pomeni, da se ob sprehajanju skozi muzejske zbirke na zelo eleganten ter hkrati banalen in poučen način konfrontiramo z metodološkimi orientacijami znanosti samih. Zato je ob nepoznavanju zakonitosti in trendov v sodobni muzeologiji nemogoče pričakovati drugačne razstavne koncepte. Stereotipna raziskovalna metodologija se v naši muzejski (tudi metliški) praksi jasno odraža v razstavnih konceptih. Vinogradniška zbirka je ilustracija stereotipnih usmeritev etnologije na področju raziskovanja vina. Nova raziskovalna metodologija - vinologija, ki izhaja iz možnih in nemožnih teoretičnih in praktičnih razmerij med človekom (ljudmi) in vinom, se kaže kot alternativa pri tovrstnem raziskovanju. "Dober" raziskovalni koncept je predpogoj za "dober" razstavn

(muzeološki) koncept. Predmet etnološkega proučevanja in etnoloških zbirk, morajo postati tudi vsa tista področja in fenomeni, ki o vinu ne govorijo le v superlativih, temveč tudi negativno, kritično itn. Raziskave morajo tako izhajati iz razmerij med človekom in vinom, ne pa iz vinogradništva in vinarstva, pa še to zgolj tradicionalnega.

Karakterne lastnosti takšnih zbirk lahko označimo s pridevniki: romanitčnost, nostalgичnost, konzervativnost, domačnost, toplina, preprostost (te oznake hkrati definirajo tipiko temeljne znanstvene discipline v tej zbirki - etnologijo).

Rad bi se sprehodil skozi vinološko zbirko, kjer bi zvedel tudi kaj o prepovedanih produkcijah, o alkoholizmu, bruhanju, zdravljenju "mačka" itn. Tradicijo moramo razumeti kot proces in je nikakor ne smemo popolnoma konzervirati, tudi v muzejih ne. V nasprotnem primeru nas te folklorne zbirke ali "nostalgичno - romantični centri" opozarjajo le na zelo specifične izseke iz zgodovine, ki so ponavadi nerealni ali kar enostavno - laž.

Stvar je manj sporna ali enostavnejša takrat, ko želimo izpostaviti le estetskost muzejskih (tudi etnoloških) predmetov. Kolekcijski način prezentacije se pokaže še zlasti nepoveden in neprimeren za t.i. etnološke razstave, ki naj ne bi izpostavljale le t.i. estetske sporočilnosti predmetov, temveč predvsem izseke iz totalnosti načina življenja. Res je, da nam tudi muzejski predmeti govorijo o nekem možnem načinu življenja in kulturi, ki se je ob njih, z njimi ali mimo njih odvijalo. Predmeti ne govorijo sami o sebi. Šele etnološka interpretacija muzejskega predmeta deklarira ta predmet kot etnološki oziroma kot etnološko relevanten.

Vinogradniško zbirko v Metliki lahko uvrstimo med ambientalne muzejske postavitve. Iz govorov ravnatelja in avtorice razstave je evidentno, da se vinogradniško zbirko enači z zidanico. Glavna ideja snovalcev zbirke je povezana s potrebo po čim številnejšem zbiranju tradicionalnih lesenih predmetov, ki so jih uporabljali pri pridelovanju vina ter s potrebo po prikazu kleti, kot je izgledala konec prejšnjega stoletja. Nejasna in zamegljena ostaja tako osnovna ideja zbirke in sicer: ali je zidanica bila nekdanj res takšna, kot jo je možno videti v muzeju? Odgovor je jasan, se pravi, da to kar se ponuja kot možna zidanica le to ni, temveč je le asociacija nanjo. Avtorji zbirke so najprej naredili iz grajske kleti zidanico, nato pa iz zidanice muzej oziroma muzejsko zbirko.

V notranjosti zidanic zagotovo ne visijo fotografije, ki ilustrirajo kmečka opravila v vinogradih, stavbne tipe zidanic..., temveč morda le kakšne družinske fotografije, koledarji, plakete, diplome ipd. Tudi predmeti v "muzejski zidanici" niso scenografirani in inštalirani tako, kot v resnični "kmečki zidanici". Skoraj zagotovo v takšnih zidanicah nista nameščeni dve preši ... Se pravi, da lahko o zidanici v metliškem muzeju govorimo le pogojno. To pa lahko pripišemo nejasnosti muzeološkega koncepta, ki zahteva kristalno jasno idejo tistega, kar se ponuja javnosti v obliki stalne ali občasne muzejske razstave ali zbirke. Skratka, vedeti moramo, kaj želimo z razstavo povedati in komu je namenjena.

Vina, kruha in znanosti je bilo za vse dovolj (foto A. Gačnik)

Nejasnost koncepta lahko pripišemo tudi izredno močni želji avtorjev razstave, da bi publiki na čim manjšem prostoru čim več pokazali. Zbirka kljub vsemu opozarja na nekatere pozitivnejše premike v muzeološkem smislu: tla v zbirki niso betonska, kot bi lahko bila, temveč skušajo ilustrirati talno površino zidanic (zemlja, slama ...), v posodju, ki ga uporabljajo pri stiskanju (prešanju) grozdja, najdemo tropine (čisti estetski moment se podredi rekonstrukciji funkcij muzejskih predmetov), omara v kleti je priprta, v njej pa se skrivajo zanimivi predmeti (vinorejski priročniki, kupne pogodbe ...), miza, na kateri sta napol prazni steklenici vina, ni očiščena, s stropa visi suho meso, rozga s suhim grozdom itn. Izredno dobra je makro prostorska izraba grajske kleti, ki prostor deli v dva, tudi po višini ločena nivoja. Omogočena je komunikacija med enim in drugim, tako kot vhod ali izhod iz obeh prostorov.

Posebej velja omeniti zloženko, ki jo je ob otvoritvi zbirke izdal Belokranjski muzej. Poleg teksta Andreje Brancelj, nam risbe Mladene Brancelj zelo nazorno, na štirih straneh, ilustrirajo in predstavljajo vinogradniške in vinarske predmete (orodje), ki so ga uporabljali pri pridelovanju vina. Risbe predmetov z narečno terminologijo nam služijo kot kažipot po zbirki.

Lahko rečemo, da gre za skrbno in solidno klasično zbirko, ki nam preko govorice predmetov in zametkov muzeološke scenografije ilustrira delček lokalne in

regionalne kulture, ki pa žal v slovenski prostor ne prinaša nič novega, tako v raziskovalnem kot muzeološkem pogledu. Kljub nekaterim pozitivnim premikom, predvsem v muzeološkem smislu, pa se razkol med slovensko muzejsko realnostjo in trendi v sodobni muzeologiji rapidno povečuje. Tudi klasične, tradicionalne, konzervativne, neaktualne ... teme lahko oziroma moramo prezentirati javnosti na sodoben in aktualen način.

Brez iskanja novih raziskovalnih alternativ pri proučevanju tradicionalnih tem in brez muzeološkega vedenja, ne moremo pričakovati prosperitete našega muzealstva. Vse do takrat pa bodo muzejske institucije bolj ali manj na margini družbenega in kulturnega dogajanja. Naše ambicije morajo biti zato usmerjene k reorganizaciji in redefiniranju vloge muzejev, ki morajo postati centri neformalnega izobraževanja in generatorji kulture, ki kulturo ne le transformirajo, temveč tudi producirajo. Muzeji morajo postati centri kulturne akcije in družbene provokacije, tako tisti v "centrih", kot tisti v "provincah". Do tega pa je v naši muzejski praksi še zelo daleč.

VINO IN VODA / VINOLOGIJA VINORODNIH KRAJEV

ALEŠ GAČNIK

Za vinologe je na nek način ilustrativno, ko prične velik poznavalec materialne civilizacije človeštva, Fernand Braudel, poglavje o pijačah in "opojnih" pijačah najprej z vodo ter nato z vinom.

'Razdeli' jo na deževnico, rečno vodo, studenčnico, kapnico, vodo iz vodnjaka, vodo iz soda ali bakrene posode in morsko vodo.. To delovno razmejitev moramo dopolniti predvsem z mineralno vodo (Radenska, Donat...) in 'sveto' vodo.

V konstruktivni vinologiji moramo raziskovati vodo zlasti v kontekstu pивske kulture in kulture pitja in ne kot sredstvo za pranje, kuhanje in podobno. Vodo ne moremo obravnavati niti kot del kulture alkoholnih pijač in tudi ne kot del kulture brezalkoholnih pijač. Za vinologijo je voda relativno avtonomna kultura, ki "nima okusa", čeprav ga ima.

V religiji (krščanski) imata tako voda kot vino status 'svetega', do katerega imamo spoštljiv in 'svet' odnos. Simbolika vode pride do izraza v krščanskem iniciacijskem obredu (obredu prehoda) - krstu, kjer krščeni "preko vode" postane enakopravni subjekt cerkvenega občestva. Simboliko vode srečujemo v svetopisemskih prilikah, povezanih z likom Janeza Krstnika, čudeži Jezusa Kristusa (Svatba v Kaani galilejski, ko vodo spremeni v vino...).

Voda in vino se kot 'sveti špricar' srečata v kelihu. Duhovnik pri evharistiji v kelihu nalije vino in doda nekaj kapljic vode. To je prastari običaj in določba Cerkve. Vino pomeni Kristusa, voda pa verno ljudstvo.

Kultura špricarjev je na Štajerskem zelo 'živa'. Špricar je popularna in pogostokrat izbrana pijača, ki "odžaja in daje moč". V poletnih mesecih je njegov največji konkurent pivo, tako v vinorodnih kot nevinorodnih krajih. Na to, da je kultura špricarja na Štajerskem res tako prisotna, nas opominja nalepka "I love špricer" (špricer in ne špricar!), ki jo je moč kupiti v 'tukajšnjih' trgovinah.

Špricar (vinski koktajl) predstavlja kompromis med kulturo alkoholnih in kulturo brezalkoholnih pijač. Ta kompromis je realiziran takrat, ko pred konzumentom stoji kozarec, do polovice napolnjen z mineralno vodo ali vodo, medtem, ko drugo polovico zapolnjuje vino. Klasično razmerje med njima je tako 1 : 1. Kljub temu se gostilne med seboj razlikujejo po tem, koliko "vode" je v špricarju. V okolici Ptuja je poznan "hrvaški špricar" oz. "vazica", narejen iz dveh decilitrov vina in enega decilitra Radenske v tri deciliterskem kozarcu.

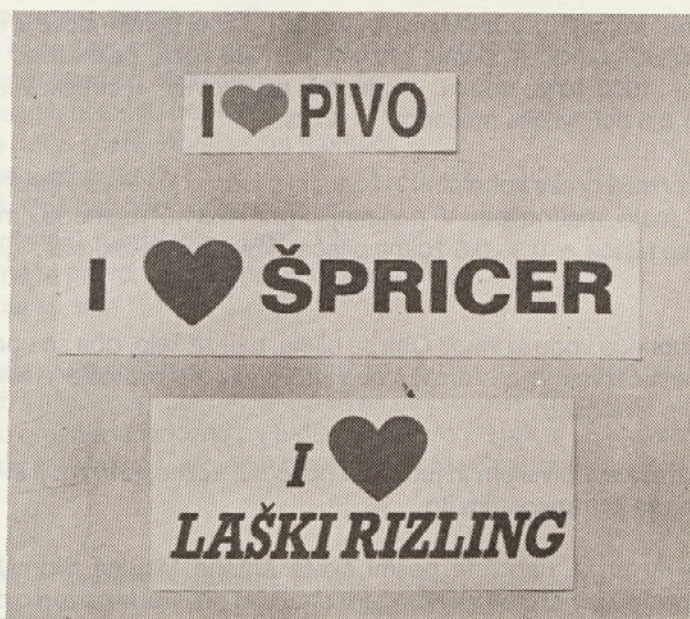

foto A. Gačnik

Špricarjevemu sorodniku je ime "škropec". To je špricarju podobna pijača, natočena v deciliterskem pecljatem kozarcu, v katerega se nalije deciliter vina in nekaj kapljic Radenske.

Tako špricar kot koktajl predstavljata določen kompromis med dvema ali več 'strankami'. Med specializirane špricarje lahko uvrstimo "orošpricar", narejen iz dveh decilitrov vina in enega decilitra Ore. Kot špricar, čeprav to ne more biti, se uvršča zlitje belega in rdečega vina v isti kozarec, pri čemer je razmerje 'tradicionalno' (1:1).

Med vinske 'mešanice' uvrščamo tudi "bambus", katerega razmerje sestoji iz dveh

decilitrov Ore in enega decilitra rdečega vina. "Musolini" 'privlačni' tako po imenu kot po vsebini Sestoji iz Malinovca, belega vina in Radenske.

Čeprav je za vinologijo najpomembnejše raziskovanje "vinskih koktajlov", je za razumevanje pивske kulture in kulture pitja potrebno raziskati tudi tiste pijače, ki se pijejo samostojno ali v kompromisu z drugimi.

Možnost teh kombinacij je 'neomejena', toda kljub temu omenjam nekatere, ki se pogosteje pojavljajo v okolici Ptuja.

Med pivovskimi koktajli lahko omenimo kombinacijo piva in Radenske, ki predstavlja osvežilno pijačo poljskih delavcev... "Mišmaš" je pijača, ko pivu dolijemo Oro ali Kokto. "Beton" je priljubljen napitek v kombinaciji piva in šnopsa ali vinjaka ali konjaka.

Med "žganimi" koktajli predstavljajo pogoste opojne kombinacije ("mešanice"): šnops + vinjak, vodka + vinjak, encijan + 1000 roža, pelinkovec + encijan, pelinkovec + 1000 roža, vodka + mentol, pelinkovec + hruškovec itd. "Mala mešanica" = 0,5 dcl, "velika mešanica" = 1 dcl.

Kompromisov med brezalkoholnimi in žganimi pijačami je veliko, npr.: "bobi" = 0,5 konjaka + malo malinovca. V nadaljnjih primerih je razmerje 'moči': 2 dcl brezalkoholne pijače + 0,3 - 0,5 žgane pijače: "kolarum", "štokkola", "gintonik" ipd.

Kaj imata skupnega voda in vino? Oba se pijeta, tudi za žejo, oba se uporabljata pri kuhanju, oba sta 'izvrstna' za zdravje, oba sta vpeta med razkošje in revščino, med banalnostjo in 'svetostjo'.

'Fizično' se srečata v pivskem in jedilnem posodju, kelihi, pri vzgoji in negi vinske trte, podobno se ju transportira itn.

Kljub temu, da je za nabožne pesmi škofa Antona Martina Slomška značilen predvsem vzgojni namen, je za vinologe ilustrativna pesem, ki govori o dialogu med vinom in vodo. Pesem hudomušno govori o pomembnosti in nepogrešljivosti obeh, zato jo povzemam v celoti:

"Vino in voda, žlahtni dve reči,
skoraj brez nobene bit mogoče ni.

Vino hoče gospod biti, voda se mu ne ukloniti, hud prepir med njima je.

Vino se na prodaj vozi križem svet,
mene vsaki hvali in me hoče met,

hlapcem, kakor gospodarjem, kmetom, kraljem in cesarjem, vsem na mizo nosim
se.

Voda, jaz pretečem mesta in vasi,
se predajat nečem, vsak me tak dobi,
bot za prati al za umiti, bod za kuhat

al za piti, brez vode ne more bit.

Res je to, al vino hoče bit gospod,
k sveti maši služiti moram,
jaz povsod, tud pri vsaki kompaniji,
na sedmini in gostiji moram jaz na mizo prit.

Kaj pa prida striš pijancem, vino ti?

Kdor preveč te pije, pamet clo zgubi,
kadar pijanci obnorijo, to ti delaš,
te dolžijo.

Kak pa hočeš bit gospod?

Voda sem za pitje zdrava bolj kot ti,
tega, ki me pije, glava ne boli,
z vodo krstjo otročiče, gledat božje tam obličje.

Jaz gospa, ti nis gospod,
meni se vsaj ponujat potreba ni,
kar na svetu raste, vse me poželi,
rože, trava in pa žito, sadje da je rodovito, mora voda pomočiti.

Voda, jaz sem stara pri 6000 let,
vino Noe vsadil, ni te blo popret,
sonce te je hotlo speči, morala sem ti priteči.

Kak gospod ti moraš bit?

Voda, da češ biti, bodi ti gospa,
kdor me hoče piti, modro naj ravna,
mero naj ima ta pravo, z vodo mešat me je zdravo,
al na mizi naj se stri."

Nemogoče je v vinorodnih krajih govoriti le o vinu in ne tudi o vseh njegovih možnih konkurentih s pivskega repertoarja. Ko se na ptujskem razglablja o t. i. pivski kulturi, se pretežno omenja le vino, ne pa tudi voda. Ravno "špricar" kot vseljudski opoj pa dokazuje, da sta vino in voda nerazdružljiva, hote ali nehote.

OPOMBE

Braudel, Fernand: Strukture vsakdanjega življenja: mogoče in nemogoče, Materialna civilizacija, ekonomija in kapitalizem XV. - XVIII. stoletje, I., Studia Humanitatis, ŠKUC, Ljubljana 1988, str. 275

'Klasifikacija' vode pri Kitajcih, ki ji pripisujejo različne lastnosti glede na njen izvor: "navadna deževnica, nevihtna deževnica (nevarna), deževnica z začetka pomladi (dobrodejna), voda iz stopljenih zrn toče ali zimskega ivja, voda, ki jo nalovijo s kapnikov v jamah (najboljše zdravilo), rečna voda, studenčnica, voda iz vodnjaka... po cestah srečamo celo prodajalca kropa... V Carigradu pa je ravno nasprotno, poleti tam po ulicah za novčič prodajajo snežnico...". V: Braudel, Fernand: Strukture vsakdanjega življenja, str. 280

"Pa je rukna tri vazice, pa je šo na cug". Izjava gostilničarja XY v okolici Ptuja.

"Škropec" - vino se poškropi z vodo.

Relevantna bi bila raziskava pijače "musolini", tako po etimološki kot po pojavnostni obliki... Zaradi sladkosti, ki jo daje malinovec, je veljal za priljubljeno "žensko pijačo".

RAZISKOVANJE "VINSKE KULINARIKE" NA INTERDISCIPLINARNEM RAZISKOVALNEM TABORU - VINO PLUS

MARIJA HAMERŠAK

Interdisciplinarni raziskovalni tabor - VINO PLUS, je potekal v času od 9. do 20. julija 1990 v Veliki Nedelji. Raziskave so geografsko zajemale ormoško vinorodno področje, rdečo nit našega zanimanja sta predstavljala človek in vino, ki se nahajata znotraj različnih problemskih sklopov.

V raziskovanju vina in hrane (natančnejši in ožji pojem je jed), njunih medsebojnih razmerij in fizičnega srečevanja, je treba razločevati dva momenta: vino ob jedi (enogastronomija) in vino v jedi (kulinarika). Moje področje zanimanja je bila kulinarika, torej uporaba vina v procesu pripravljanja jedi.

Terensko delo je bilo tako postavljeno v kuhinjo, v eno od najbolj intimnih sfer družinskega življenja, v katero je težko prodreti do take mere, da bi dobili stvarno podobo njene vsakdanjosti. Večina gospodinj, nerada govori o svoji, "domači kuhinji". Še posebej težko je bilo dobiti natančne recepte za pripravo določenih jedi z vinom. Zbiranje receptov je predstavljalo glavni motiv raziskovanja. Nemogoče je bilo zapisovati natančne količine sestavin, ki se uporabljajo za pripravo jedi, ker se le-te v "domačih kuhinjah" zmeraj sproti prilagajajo potrebam in človekovi domišljiji ob kuhanju. Sicer pa tovrstna natančnost sodi v kuharske knjige. Pričevalnost nekega recepta za etnologijo je drugačna: kaže na pomen, ki se vinu pripisuje kot začimbi, naniza se nam paleta različnih vrst vin, ki se pridajajo v lonec (zanimivo je dejstvo, da v obravnavanem vinorodnem območju uporabljajo za kuho tudi vina, ki tam ne uspevajo). Možno je preučevati poimenovanje jedi, ki izražajo vsebnost in lastnosti vina, tradicionalni sloves "vinske" kulinarike in njen pomen za medicino.

Kulinarično uporabno ni samo vino, ampak tudi njegovi stranski produkti (iz vinskih tropin je možno pridobivati kis, iz vinskega kamna so včasih kuhali čaj).

Vinski kulinarični opus je vsekakor zelo obsežen, znotraj njega vlada tolikšna raznolikost in pestrost, da je iz njega nemogoče dobiti natančne in zgolj enovrstne odgovore na zastavljena vprašanja, saj se za različne vrste jedi v domačih kuhinjah uporabljajo tudi različne vrste vina in pravzaprav nikoli v povsem enakih količinah. Iz izbranih receptov je razvidno, da se za kuho enake jedi uporabljajo tako rdeča kot bela vina, določene jedi pa seveda zahtevajo premišljen izbor. Vino se uporablja pri vseh vrstah jedi: juhah, mesu, omakah, sladicah, kompotih.

Vino moremo tretirati tudi kot začimbo, saj jedi izboljša okus. Raziskovanje je pokazalo, da pri nekaterih vrstah jedi vino predstavlja osnovno ali vsaj dominantno sestavino, ali pa se uporabi kot preliv pri določenih sladicah. Je nepogrešljivo pri pripravi divjačine.

Ormoške kuharice najraje posežejo po vinu iz domače kleti, če ga imajo, drugače pa v kuhinji uporabljajo tudi kupljena, flaširana vina. Od kupljenih vin so najbolj zastopana cenena namizna vina, v štajerskih loncih se pa včasih znajde tudi Merlot.

Izmed vseh vrst jedi se ga največ uporablja pri kuhanju raznih, predvsem mesnih juh, omak in golažev. Uporablja se ga za okisanje jedi, zato pridejo v poštev kislejša vina. Pečeno meso se z vinom poliva za večjo sočnost, nekaterim sladkim testom se ga pa pridaja za večjo krhkost.

*Slovenska kulinarična klasika - kranjska in špricar; Martinovanje v Ormožu 1991
(foto A. Gačnik)*

Novo razsežnost "vinološko-kulinaričnega" raziskovanja predstavlja medicina (predvsem "tradicionalna" medicina). Nekatere jedi, ki vsebujejo vino, namreč slovijo kot zdravilne. Vinski šato se priporoča slabokrvnim, oslabelem in porodnicam za okrevanje. Kuhano vino pomaga pri zdravljenju prehlada, ker povzroča potenje. Z vinsko jedjo je mogoče celo zdraviti bolezen, ki jo povzroča vino samo, če ga preveč zaužijemo, to je "mačka". Zdravi ga štajerska kislja juha, ki jo strežejo na gostijah in drugih zabavah kot zadnjo jed.

Nekatera poimenovanja jedi izražajo vsebnost vina in njegove negativne vplive na človeka. "Pijana baba" je ime za biskvit z ajdovo moko, ki se na koncu prelije s

kuhanim vinom. Zelo podobna sladica se imenuje "Pijani kmet", "Pijani kapuciner" pa se imenuje puding z vinom.

Na taboru smo izvedli nekaj rekonstrukcij pripravljanja jedi z vinom, "šatoja" in vinske omake in sicer v kuhinji gostilne Firbas v Moškanjcih. Tam občasno tudi pripravljajo in uvrščajo v svojo gostinsko ponudbo vinsko omako, ki skupaj z rižem in kuhano govedino predstavlja tradicionalni svatovski meni.

Dosedanje raziskovalno delo predstavlja le začetek in uvod v sistematično raziskovanje uporabe vina v kulinarčne namene. Z dodatnim terenskim delom (zbiranjem receptov), želimo sčasoma izdati specializirano kuharsko brošuro "Vinski recepti med Ptujem in Ormožem".

Jurij Šubic, Gorenjski žegen (iz arhiva SEM)

KNJIŽNA POROČILA

"Das Phaenomen 'bukovništvo' in der kaerntnerslowenischen Kultur- und Literaturgeschichte"

Herbert Paulitsch

Delo dr. Herberta Paulitscha izpolnjuje že dolgo občuteno vrzel v poznavanju slovenskega in še posebej koroškoslovenskega ljudskega slovstva. Pojav 'bukovništva' je koroškoslovenska posebnost in ga drugi narodi ne poznajo. Naziv je prvi uporabil F. Kotnik v začetku našega stoletja in z njim označil pojav, s katerim si je slovensko ljudstvo na Koroškem nadomeščalo preredko tiskane 'bukve' v slovenskem jeziku. V glavnem anonimni posamezniki, večči branja in pisanja, 'bukovniki' so prepisovali tiskane (slovenske) tekste predvsem religiozne vsebine, ki so se na ta način širili med ljudmi. Bolj izobraženi bukovniki so take tekste prevajali (iz nemščine) in jih tako širili. Naposled je zrasla generacija bukovnikov, ki so bili sposobni sami ustvarjati. Prevajalci in samostojni ustvarjalci so uporabljali vsak svoje narečje, tako da je na slovenskem Koroškem nastajala posebna narečna rokopisna literatura. Bukovniška praksa je segla pozneje iz Zilje, Roža in Podjune v Mežiško dolino in tudi čez koroško mejo na Pohorje.

To je predmet, ki ga obravnava H. Paulitsch v svojem delu. Vešče je razbral zgodovinski razvoj bukovništva in pokazal njegove tri razvojne stopnje: stopnjo prepisovalcev, stopnjo prevajalcev in stopnjo 'klasičnih bukovnikov', ki so v glavnem sami ustvarjali in sta med njimi najpomembnejša Andrej Schuster Drabosnjak in Miha Andreaš.

H. Paulitsch odkriva, da sega bukovništvo v 16. stoletje in da je nastalo med slovenskimi protestanti okoli Podkloštra. Tam je protestantizem pogнал izredno globoke korenine in je še danes ohranjen v občini Zagoriče. Prvi bukovniki, prepisovalci, so delovali tod v 16. in 17. stol. Prepisovali so tiskane slovenske protestantske tekste. H. Paulitsch podrobno analizira nastanek in pomen teh prepisov, posebej še jezikovne posebnosti prepisanih tekstov, dokaže na primer očiten vpliv zilljskega narečja. Ne ostaja pa le pri jezikovni analizi, marveč skuša odkrivati tudi socialno-ekonomsko ozadje koroškega protestantizma, ki je po svoje vplivalo na razvoj in obstoj bukovništva med Slovenci. Posebno še obravnava usodo slovenskih protestantov v Zagoričah in poznejše Slovincem nenaklonjeno ravnanje (nemških) protestantskih vodilnih krogov. Avtor ne vidi v slovenskem protestantskem bukovništvu le njegovega literarnega pomena, ampak tudi izraz odpora proti katoliški restavraciji (protireformaciji) in proti 'samostanskemu' fevdalizmu. Nekaj časa je predstavljalo zavoro narodnostni asimilaciji slovenskih protestantov.

V naslednjem poglavju razpravlja avtor o bukovnikih prevajalcih, ki so se pojavili sredi 18. stoletja v katoliškem delu. Značilna primera sta "Duhovna bramba" in "Kolomonov žegen". O obeh knjižicah je razpravljal že Ivan Grafenauer (1943), avtorju pa dajeta priložnost za izčrpno in obširno raziskavo jezikovnih in pravopisnih

aspektov ter kulturnozgodovinskega ozadja. Posebno mesto zavzemajo v tem sklopu rokopis "Antikrista" Mtije Žegarja, rokopis pesmi Luke Maurerja in "Arcniške bukve" Andreja Goritschniga. Medtem ko sta o teh rokopisih razpravljala že Ivan Grafenauer in France Kotnik, je avtor podrobno razčlenil molitvenik Simona Gabernika (1780).

'Klasični bukovniki', kakor jih avtor imenuje, so v 18. in 19. stol. povzdignili bukovništvo v samostojno, umetniško zvrst. Uvod v to stopnjo bukovništva vidi avtor v znanem rokopisu iz Leš pri Prevaljah. Za eno izmed pesmi v njem avtor sodi, da ima nesporne leterarne kvalitete. Avtor jo podrobno razčlenja. Nov rod ljudskih literatov, ki so prepisovalsko in prevajalsko izročilo nadaljevali z lastnimi literarnimi stvaritvami, je zrasel na pragu 19. stol. v Rožu, ki ga je France Kotnik zato imenoval "slovenske Atene". Imena teh ljudskih literatov so žal utonila v pozabo, ostali so le drobci njihovih pesmi. V slovensko kulturno in literarno zgodovino sta se zapisala samo dva najbolj znana, Andrej Schister Drabosnjak in Miha Andreaš.

Avtor obširno opiše osebnost in delo Andreja Drabosnjaka, ki je začel s prepisovanjem kakor njegovi predhodniki. Značilno je, da je spočetka izbiral tekste obskurne vsebine in apokrifnega značaja, psevdoreligiozne molitve in zagovore ter jih združil v treh "bukvicah". Ustregel je tudi željam svojih rojakov s prevodi nemških 'ljudskih knjig': Ahasverjem, Lepo Magelono, Kraljem Matjažem, ki so se rokopisno širile po deželi. Naposled je v tisku izdal prevod/priredbo Cochemovega "Marijinega pasijona" (1811), kot samostojni deli pa moralizirajoči "Svojenji OBACE" in satirično "Latanie od ta hudih žien" (z dodatki). Avtor razčlenja ta del Drabosnjakovega opusa. Posebno pa se je Drabosnjak proslavil s svojimi igrami, prevodi/priredbami po nemških predlogah. Tri so ohranjene (Pasijon, Igra o izgubljenem sinu, Pastirska igra), tri izgubljene. Pomembna je avtorjeva analiza Igre o izgubljenem sinu. Končno razpravlja avtor v obširnem poglavju o Drabosnjakovem prispevku k bukovništvu in h koroškoslovenski jezikovni kulturi.

Pesniško je bil bolj nadarjen Drabosnjakov vrstnik in prijatelj Miha Andreaš, ki je svojim pesmim ustvarjal tudi napeve. Avtor se je lotil podrobne analize sicer skromne Andreaševe ostaline. Dodal ji je oris Andreaševe osebnosti v njegovem času in oceno njegovega jezikovnega in kulturnega prispevka.

V posebnem poglavju predstavlja avtor okolje, v katerem sta rasla Drabosnjak in Andreaš. Pri tem ne pozablja pesniških ostankov neznanih posameznikov, ki jih je Ahacel otel pozabljenju (Uboštvo, Egipovski Jožef). Dodaja jim pregled izobraženih ljudskih literatov, ki jim posveča posebno poglavje. Gre predvsem za duhovnike, organiste in učitelje.

Kot nekaj povzetek avtorjeve raziskave sledi interpretacija bukovništva po pokazanih treh razvojnih stopnjah. Zanimivi so sklepi, ki se mu pri tem ponudijo.

Zadnje poglavje je posvečeno bukovništvu v 19. stoletju. Poleg Janeza Dobernika predstavlja Franca Ledra-Lesičjaka in seže v Mežiško dolino (Šmelcar, Lešnik, Kresnik, Ocvirk), čez koroško mejo na štajersko Pohorje do Jurija Vodovnika.

V sklepni besedi poudarja avtor razvojno pogojeno značilnost bukovništva v 19. stoletju. Nastanek umetnega pesništva med Slovenci in širjenje tiska sta spodnesla eksistenčno funkcijo bukovništva. Bukovniki, kolikor jih je še, so za naprej v glavnem vaški posebneži, ki strežejo predvsem zabavi svojega vaškega okolja.

Sodim, da je že dolgo nujno potrebno delo Dr. Herberta Paulitscha velika obogatitev naše znanstvene literature.

V Ljubljani, 19. avgusta 1990

Prof. dr. Niko Kuret

Selected Writings of Frank Hamilton Cushing

Jesse Green, ed., Zuni:
(Nebraska 1979, 447 str.)

Jeseni 1879 je bil ustanovljen Bureau of Ethnology pri Smithsonian Institution v Washingtonu. Ustanovitev tega organa je vodilo romantično geslo "oteti pozabi", takrat so se namreč začeli nekateri, ki jih je etnologija zanimala, zavedati dejstva, da se tradicionalna podoba načina življenja Indijancev spreminja, hoteli so dobiti čimveč opisov ter analitičnih in sintetičnih interpretacij indijanskih kultur. Prav tako so želeli dobiti čimveč predmetov, ki bi tvorili podlago za etnološke zbirke v muzejih. Za delovanje omenjenega inštituta je bila zainteresirana tudi vlada, saj je pogosto prihajala v stike z Indijanci (na žalost je to pomenilo tudi vedno intenzivnejše potiskanje teh v rezervate) in je potrebovala vedenje o njihovi kulturi ter posrednike, ki bi komunikacijo opravili.

Tem namenom je služilo tudi spodbujanje terenskega dela. Frank Hamilton Cushing je bil med prvimi, ki so se odzvali pobudi - k Zunijem (New Mexico) je prišel že leta 1879 kot član Smithsonian-ove ekspedicije. Urednik knjige Jesse Green in pisec predgovora Fred Eggan ga imenujeta prvega profesionalnega etnologa. Frank Hamilton Cushing je kmalu ugotovil, da ne bo mogel preučevati življenja Indijancev, če bo stanoval v šotorih zunaj njihove vasi; zapustil je ekspedicijo in se naselil pri Zunijih, natančneje v šotoru samega poglavarja tega plemena, in sicer najprej brez njegovega dovoljenja. Pri tem drznem dejanju (ali pa ravno zato) je imel Cushing srečo - poglavar ga je sprejel, prav tako tudi drugi Indijanci in pri njih je ostal ne le nekaj tednov, kot je sprva nameraval, temveč štiri leta in pol.

Kot so radi pripovedovali kasnejšim antropologom, je bila to tudi sreča za Zunije. Ti so namreč potrebovali nekoga, ki bi v njihovem imenu urejal zadeve z zunanjim svetom. Cushing je nalogo odlično opravljal, saj je pri njenem izvrševanju ostajal zvest svojim gostiteljem, branil je njihove pravice pri dogovorih z ameriško vlado, pa tudi z drugimi indijanskimi plemeni in Mehičani. Pustil je svojim prijateljem, da so ga do neke mere naredili Zunija, ne le zato, ker je smatral, da lahko s tem, ko ima v plemenu aktivno vlogo člana, terensko delo bolje opravi, temveč tudi zato, ker se je z učenjem njihovega načina življenja in sprejemanjem njihove kulture

vedno bolj stapljal z njimi in postajal eden izmed njih. Tak način terenskega dela je poimenoval osebno enačenje (personal equation) in ga vneto zagovarjal.

Vendar pa Cushingov znanstveni opus niso tvorili le opisi s terena. Claude Levi-Strauss ga imenuje predhodnika študij o socialni kulturi. Prizadeval si je namreč odkriti princip organiziranja življenja Zunijev. Odkril je, da so pred prihodom Špancev živeli v sedmih mestih, v času Cushingovega bivanja pri njih pa je ostalo le še eno mesto s 1700 prebivalci. Sedmeri princip ni bil značilen le za arhitekturo, temveč tudi za socialno organizacijo Zunijev in druge vidike načina življenja, kot npr. rituale, simbole, način obdelovanja polja, njihov odnos do veselja itd. Zaradi tega Cushingov vpliv ni bil omejen le na področje ameriške etnologije in kulturne antropologije, temveč je bil opazen tudi pri Lucienu Levi-Bruhlu, Emilu Durkheimu, Marcelu Maussu in drugih.

Cushingova dela obsegajo *My Adventures in Zuni*, *Zuni Folk Tales*, *Zuni Fetiches*, *The Nation of the Willows*, *Outlines of Zuni Creation Myths in Explorations of Key Dwellers' Remains on the Gulf Coast of Florida*.

Urednik Jesse Green je v pričujoči knjigi izbral posamezne odlomke, najboljše del pa je posvetil odlomkom iz knjige *My Adventures in Zuni*. Razmeroma številni Cushingovi avtobiografski elementi so zato pomembna sestavina knjige. Posebno zanimivo je, da se ni le on učil sprejemati Zuni, temveč je zahteval, da ga tudi Indijanci sprejmejo takšnega, kakršen je pač bil. Tako se npr. že takoj ob prihodu ni ločil od svojega bloka za risanje (skoraj fotografsko povedne skice iz različnih elementov načina življenja Zunijev predstavljajo pomemben del njegove zapuščine). To je Indijance precej vznemirjalo in ob enem od ritualov so mu svetovali, naj se nikar ne odpravi na njegov ogled s svinčnikom in papirjem, ker bi to utegnili biti zanj nevarno. Cushing jih ni poslušal, seveda pa takrat še ni vedel, da so mu pripravili preizkus. Ker je risal, sta mu dva akterja v ritualu sredi predstave zagrozila z orožjem, vendar se je bil pripravljen braniti, ne pa opustiti risanja. Indijanci so občudovali njegov pogum, sprejeli njegovo risanje in tako si je Cushing s svojim drznim obnašanjem in posnemanjem indijanskega življenja zagotovil vstop v najvišje moške skrite družbe in kasneje postal tudi vojni poglavar Zunijev. Cushingov značaj, kot se nam razkriva v opisih njegovih dogodivščin pri Zunijih, spominja na prav takšnega 'frontier' moža, kakršnega je upodobil Kevin Costner v popularnem filmu *Pleše z volkovi*: za oba je bil značilen drzen pogum, pripravljenost tvegati življenje, kadarkoli je to potrebno, radovedna sla, naklonjenost in zvestoba Indijancem.

Prispevek Cushinga kot enega od pionirjev terenskega dela je tudi v tem, da življenja med Indijanci ni idealiziral, temveč je brez pridržkov opisal nevšečnosti, ki so kar precej vplivale na njegovo počutje v času bivanja na terenu. Že takoj ob prihodu je imel težave, ker se mu je gnusila hrana pri skupnem obedu - vsi Indijanci so namreč z (neumitimi) rokami zajemali iz enega kotla. Tudi kasneje nekaterih prizorov ni mogel brez težav sprejeti. Posebno težko je doživljal obdobje, ko so ga pripravljali za vstop v moško družbo in ga je vsako noč zeblo, ker je moral spati slabo pokrit. Ena od prvih priprave je bila namreč izpolnitev zahteve, češ da se mora njegovo

"meso okrepiti". Njegovo zdravstveno stanje pa je bilo iz leta v leto bolj krhko, zdravniki so to kasneje pripisali tudi ostrim zimam, ki jih je preživel pri Zunijih.

Druga poglavja v knjigi posegajo na področje plesne drame, kirurgije Zunijev, obširen del je posvečen keramiki, saj se je Cushing naučil zunijske tehnike izdelovanja predmetov lončarske obrti. Greenov izbor obsega še pridelovanje pšenice in koruze, kuhanje, potovanja Zunijev, festivale, prevode ljudskih zgodb in Cushingovo korespondenco. Izbor nam ne nudi celovitega prikaza načina življenja Zunijev - namanjši delež je npr. odmerjen socialni kulturi; na voljo bi morali imeti tudi druga Cushingova dela, da bi lahko presodili, če je to posledica Greenovega izbora, ali pa objektivni odraz Cushingove zapuščine. Pri prebiranju knjige zvemo več o Cushingu samem, kot o Zunijih.

Vsekakor je njegov prispevek najpomembnejši na področju materialne kulture. Kasneje se je vedno znova vračal na indijansko področje, med drugim tudi kot direktor arehološke Hemenway ekspedicije, ali pa s podporami različnih donatorjev. Z zbirkami predmetov indijanskih kultur je opremil številne razdelke etnografskih muzejev v Ameriki.

Kljub temu, da Cushingu očitajo nesistematičnost in da so bile njegove izkušnje precej bogatejše od materiala, ki je na voljo za branje, so tovrstne kritike krivične. Pogosto gre pri tem za kritike, katerih prispevek ameriški antropologiji je precej manjši kot Cushingov, ki je v svojem kratkem življenju uspel zbrati in objaviti pomemben material o takratni zunijski kulturi. Dejstvo ostaja, da nihče izmed kasnejših antropologov, ki so prišli k Zunijem, ni imel tako dobrega stika z njimi, tako visokega statusa in vloge v njihovem življenju. S kupovanjem podatkov (Eggan omenja npr. Stevensonovo, ki je tako prihajala do informacij, pri te pa vneto kritizirala Cushingov način neposrednega opazovanja z udeležbo) so težje dobili relevantne informacije. Najbrž je del kritik, naperjenih proti Cushingu, posledica zavisti, saj so se antropologi še desetletja srečevali z žalovanjem Zunijev za Cushingom, ki "se ne more več vrniti iz Washingtona", kot opisuje arheologinja Bertha Dutton.

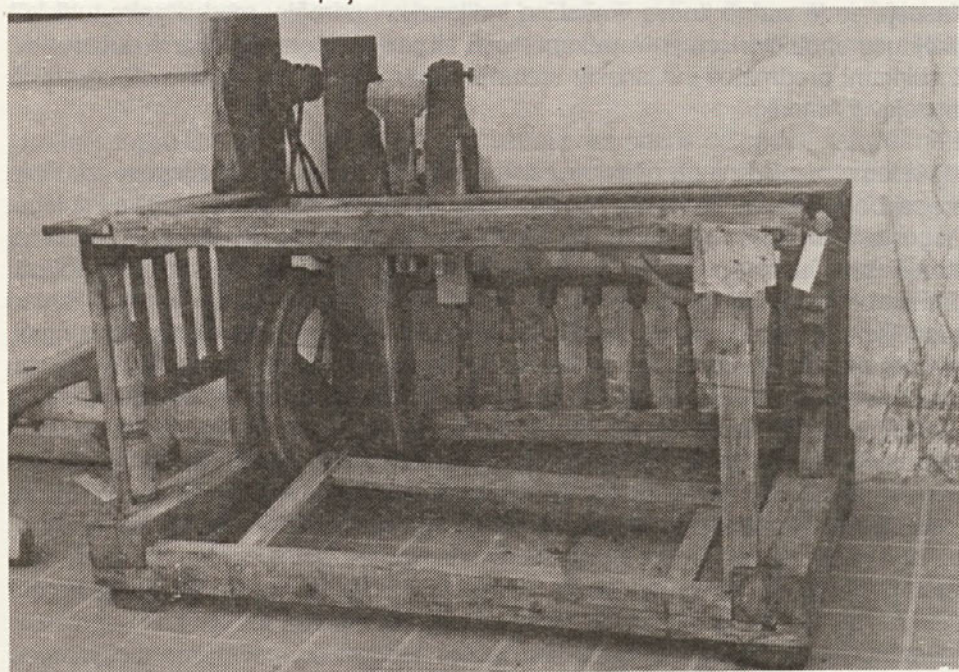
Natalija Vrečer

DELOVNA POROČILA ETNOLOGOV

POSAVSKI MUZEJ BREŽICE

V letu 1991 kljub vsakoletnim pričakovanjem ni bilo nobenega sodelovanja med pristojnimi zavodi za naravno in kulturno dediščino in muzejem na področju etnologije. Povezovanje je očitno le formalno.

Etnološko delo v Posavskem muzeju je bilo v tem letu večidel posvečeno urejanju etnoloških predmetov v depozu in zbirki. Pridobili smo 69 novih predmetov in 278 kosov kolarskega orodja, ki so bili last že pokojnega kolarja iz Gaberij pri Dobovi. Inventarizirala sem 165 predmetov, ki so bili s pomočjo treh študentk etnologije tudi očiščeni in razvrščeni v depozu.

Kolarska stružnica, izdelana med leti 1850-80 (foto I. Počkar)

Zbirka šteje 588 predmetov, v inventarno knjigo pa je vpisanih 2650 predmetov. Predvsem je bil pomemben odkup zbirke kolarskega orodja, ki tvori celoto in z zgodnje izdelano kolarsko stružnico (1850-80) (na fotografiji) pomeni važno pričevanje o tovrstni obrti v Posavju. Pridobljeno kolarsko orodje je stopnica bliže k uresničevanju zamisli o bodoči muzejski predstavitvi posameznih obrti v Posavskem muzeju.

Fotodokumentacija je povezana z neizbežnim notranjim muzejskim delom. V negativoteko sem vložila 736 negativov, uredila 540 fototečnih kartonov in jih uvrstila

v etnološko fototeko. Fototeka šteje danes skupno 9500 negativov in 1200 barvnih diapozitivov.

Terensko delo je bilo povezano z odkupi muzealij, zapiski o obrteh, ljudskem pesništvu, noši, poljedelstvu in sezonskem delu.

Arhivsko delo je potekalo tudi v Arhivu RS in se nanaša na raziskovanje obrti s pomočjo izpiskov iz matičnih knjig za občino Brežice.

Pedagoško delo sem opravljala z vodenjem dvajsetih skupin skozi vse muzejske zbirke, s predavanji, pogovori o raziskovalnih nalogah osnovnošolcev, dijakov in študentov na različne teme, posredovala sem željene podatke in dokumentacijsko gradivo.

Ivanka Počkar

POKRAJINSKI MUZEJ V CELJU

Ker je tudi Pokrajinski muzej v Celju v letu 1990 prizadela velika poplava, smo morali v prvem polletju vse svoje moči usmeriti predvsem v normalizacijo razmer. Ob poplavi sta bila poplavljeni naša laboratorija in lapidarij, zato smo morali te prostore obnoviti.

V tem letu sem nadaljeval zbiranje materiala o domači obrti in arhitekturi. V zvezi s tem smo nameravali pripraviti raziskovalni tabor v Grobeljnu, vendar je zaradi julijske vojne odpadel. Upamo, da bomo ta tabor lahko izvedli v letu 1992.

Avgusta meseca sem sodeloval na raziskovalnem taboru na Paškem Kozjaku, ki ga je organiziral muzej v Velenju. Na taboru smo interdisciplinarno raziskovali življenje ljudi v teh krajih, ena od tem pa je bila tudi domača obrt. V okviru tabora smo posneli tudi film o črni kuhinji.

V okviru proučevanja domače obrti sem izpopolnjeval hemeroteko in iskal podatke v zvezi s tem tudi v Zgodovinskem arhivu v Celju in drugod. Rezultat tega dela je članek, "Obrt in domača obrt v Obsotelju", ki sem ga objavil v Celjskem zborniku 1991.

Poleg teme o obrti na celjskem sem delal tudi na temi vinogradništvo na celjskem. Izpopolnjeval sem hemeroteko s članki o vinogradništvu in družabnem ter kulturnem življenju v Celju v času med obema vojnama.

Spomladi leta 1991 sem na šolah v občini Šmarje pri Jelšah imel predavanje o arhitekturi na Kozjanskem in o domači obrti v tej regiji. Predavanje je bilo izvedeno za osmošolce v vseh šolah na Kozjanskem in v Šmarju pri Jelšah.

Tekom leta je bilo še nekaj drobnih vendar pomembnih nalog, kot sta izbor diapozitivov in tekst za reprezentančni vodnik našega muzeja, ter izbor predmetov za Vodnik po učni poti Gozdnega gospodarstva v Šmarju pri Jelšah.

V tem letu je sem se veliko posvetil tudi računalništvu, saj smo leta 1990 kupili več računalnikov in moral sem se naučiti delati z njim.

Dogodki v preteklem letu so mi naložili mnogo drobnih opravil, ki so bila vezana na tekočo situacijo, želje posameznih institucij in kolegov ter drugih obiskovalcev. Poleg tega sem imel tudi vodstva po zbirkah, ki jih ima naš muzej.

Vladimir Šlibar

GORIŠKI MUZEJ

V prvih mesecih leta 1991 je delo na etnološkem oddelku potekalo v nadaljevanju pred leti začete raziskovalne naloge Etnološka topografija občine Tolmin. Opravljeno je bilo še dodatno delo pri zbiranju informacij na terenu, pregledu poročil terenskih ekip Borisa Orla, ki so delale na področju današnje občine Tolmin, v februarju pa sem prvo verzijo teksta oddala v pregled dr. Branku Marušiču. Topografija je v tej fazi zastala predvsem zaradi drugih nalog pri rednem delu v muzeju, z delom pri topografiji sem lahko ponovno nadaljevala šele v novembru. Poleg dopolnjevanja in popravkov sem tedaj lahko tekst tudi dopolnila z rezultati popisa prebivalstva leta 1991.

Udeležba na predavanjih Muzeoforuma (udeležili smo se je 10. 1. in 25. 4; članek o predavanju dr. Tomislava Šole je izšel v Primorskih srečanjih) je posrečena oblika izobraževanja muzejskih etnologov. Žalostno je le, da je pri muzejskem delu težko uporabiti nova spoznanja, saj je "vidna" realizacija muzejskega dela največkrat v celoti odvisna od splošne družbeno-politične situacije v okolju.

V januarju smo nadaljevali s pogovorom o možnosti ureditve "gotske hiše" v Šmartnem. Načelno stališče Goriškega muzeja je, da Goriški muzej ne more več postavljati dislociranih muzejskih zbirk za katere bi moral v nadalje tudi skrbeti in jih vzdrževati. Vendar se poskušamo prilagoditi interesu prebivalcev, če so sami pripravljeni oskrbovati zbirko. Tako smo v Šmartnem delno opremili spodnje prostore "gotske hiše" z muzealijami ob priliki razstave fotografij Rajka Bizjaka. V dogovoru z bodočo oskrbnico pa bo v zgornje prostore prenešana razstava o Brdih.

Prav tako smo prisluhnili želji prebivalcev Gore-Otlice, da bi predmete s tega področja, ki so v Goriškem muzeju, vrnila za manjšo zbirko v prostorih kmečkega turizma na Sinjem vrhu. Predmeti so bili restavrirani in dani na posodo lastniku kmečkega turizma za krajši čas, dokler krajani sami ne zberejo predmete za zbirko.

Etnologinja Ana Šundov je v okviru muzejske prakse uredila etnološko literaturo knjižnice Goriškega muzeja.

8. februarja je bila v Goriškem muzeju otvoritev razstave "Briške čerešnje so ble rdače..", ki sta jo pripravila etnologinja Katja Kogej in oblikovalec Boris Blaško.

15. februarja je bil prvi sestanek širšega kroga sodelavcev za postavitev stalne zbirke Trentarskega muzeja v okviru Informativnega centra Triglavskega narodnega parka. Poleg predstavitve možnega scenarija zbirke in gradiva, ki je na razpolago je bila predstavljena tudi zamisel o postavitvi skansena značilne trentarske arhitekture, ki naj bi potekala v organizaciji Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine.

V marcu so se nato začele intenzivnejše priprave pri oblikovanju predlogov za pripravo Informativnega centra TNP ter stalne zbirke Trentarskega muzeja v njem, konec marca pa smo pripravili strokovno ekskurzijo z ogledom bavarskega narodnega parka Bayerische Wald in institucij parka, ki bi nam lahko služile za primer muzeja in informativnega centra parka ter skansena v okviru parka. Pogovori o pripravi muzeja in informativnega centra na Logu v Trenti so potekali tako na Triglavskem narodnem parku, na tolminski občini, z domačini, z možnimi sodelavci za vizualno dokumentacijo ter z možnimi izvajalci postavitve vse do začetka novembra, ko sem delo začasno opustila in začela s ponovnim delom pri topografiji občine Tolmin. V poletnih mesecih pa sem bodisi skupaj s sodelavci iz Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine, bodisi sama opravila okrog 10 terenskih dni dela v dolini Trente, vendar sem zaradi delo morala opustiti, ker muzej tedaj še ni dobil sredstev za finančno pokritje akcije Trenta. V juliju sem tudi začela s pregledom arhivskega gradiva občine Trenta oz. Soča-Trenta; delo v arhivu še ni zaključeno.

V maju sem pripravila tekst za publikacijo Raziskovalnega tabora v dolini Tolminke, kjer sem sodelovala kot mentorica pri dveh taborih v letu 1988 in 1990, raziskovali pa smo planine v pogorju ob dolini Tolminke. Ob tekočem delu v muzeju se je težko izogniti nalogam, kjer je potrebna pomoč oz. skupno delo vseh delavcev muzeja - tako sem priskočila na pomoč tudi pri zgodovinski razstavi Podobe primorskih krajev in pri postavljanju galerije Zorana Mušiča ter arheološke razstave Grajska zapuščina na gradu Dobrovo, prav tako pa tudi pri obnovi Tolminske zbirke.

Problem depoja je akuten problem Goriškega muzeja - depoji v starem gradu Vipolže so namreč popolnoma neustrežni, gradivo pa je v njih sicer spravljeno, vendar strokovno neustrezno obdelano, nepregledno in v klimatsko neustreznih in zaprašenih prostorih. Zato sem v skupščini občine Nova Gorica in pri ustreznih občinskih oddelkih sprožila vprašanje reševanja depojev Goriškega muzeja. Tako depoje kot ostale spremljevalne prostore Goriškega muzeja bi lahko uredili v kompleksu vile de Bartolomei v Solkanu, kjer ima Goriški muzej že restavratsko-konservatorske delavnice in razstavne prostore, s tem, da bi se iz ostalih prostorov oz. stavb kompleksa umaknil goriški oddelek koprskih zaporov. Tako bi tudi sprostili grad Vipolže, ki je nujno potreben obnove. Konkretno pa sem tako problematiko gradu Vipolže kot gornji predlog predstavila v članku za Primorska srečanja.

Prav zaradi opisanega stanja depojev je zbiranje in odkup etnološkega gradiva izredno oteženo. V oktobru smo namreč odkupili zelo lepo ohranjeno spalnico iz obdobja ob koncu 19. stoletja, ki pa je ne moremo shraniti v Vipolžah, saj bi se v takih prostorih stanje muzealij hitro poslabšalo. Spalnico še vedno hrani prejšnji lastnik, do trenutka ko to pišem, pa Goriški muzej še ni našel rešitve za ustrezno deponiranje pridobljenih predmetov.

Ko sem zgoraj omenila odvisnost realizacije muzejskega dela v okolju od aktualnih družbeno-političnih razmer, sem poleg problematike depojev, realizacije razstav, publikacij itd. imela v mislih tudi vključevanje muzejskih predmetov v današnji čas. Ob vedno večjem povpraševanju po muzejskih predmetih, ki naj bi jih "izposodili", "dali na ogled", pa tudi ob kolekcionalstvu, odkupovanju in izvozu teh predmetov, kar vse opažamo na terenu, vidimo, da se ljudje vedno bolj zavedajo pomena starin - v današnjem turističnem okolju pa bi lahko bili etnološki muzejski predmeti predloga za izdelavo turistično zanimivih spominkov ali uporabnih predmetov. Tako sem za mizarsko delavnico Mlinar iz Orehovelj pripravila idejni predlog za izdelavo primorskih skrinj po vzorcu skrinj iz depoja Goriškega muzeja, vendar je brez ustrezne široke bodisi finančne kot komercialne podpore tudi ta predlog obsojen na to, da bomo ostali le pri pogovorih.

V decembru sem s predstavitvijo etnološkega oddelka Goriškega muzeja sodelovala na posvetovanju o etnografskih muzejih, ki ga je organiziralo Furlansko filološko društvo v Vidmu, na njem pa je sodelovala vrsta predstavnikov muzejev iz Furlanije-Juljske krajine, ter muzalci iz Avstrije, Hrvaške in Slovenije.

Ob pregledu opravljenega dela preteklega leta se vedno znova zavem, kako težko se je držati pripravljenih programov bodisi za tekoče leto ali za t.i. srednjeročna obdobja. Zato naj naslednje točke programa mojega bodočega dela v muzeju zapišem le kot željo, upanje in vizijo neke usmeritve:

- priprava topografije občine Tolmin za objavo, ureditev osnovne etnološke dokumentacije za občino Tolmin in začetek zbiranja podatkov za občino Nova Gorica
- postavitve stalne zbirke v Trenti z ustreznim katalogom
- ureditev depoja etnološkega materiala v prostorih kompleksa vile de Bartolomei, popis muzealij in vnos v računalniški program Modes.

Inga Brezigar

V začetku leta 1991 sem se v glavnem posvetila pripravam na razstavo o pretekli podobi Brd in jo skupaj s sodelavci (zlasti: Blažko, Doplihar in Rijavec) tudi postavila. Naslovili smo jo Briške čeriešnje so ble rdače... in odprli v začetku februarja. Razstavo si je ogledalo veliko osnovnošolskih skupin, ki sem jih tudi vodila po razstavi.

Sodelovala sem pri postavitvi razstave o razglednicah z naslovom Podobe primorskih krajev 1897 - 1918, zlasti s pripravo podnapisov, spremnih tekstov, korekturami in drugim.

Do junija sem v Srednješolskem centru v Tolminu vodila serijo etnoloških predavanj v okviru "obveznih izbirnih vsebin", kjer sem dijake centra seznanjala z osnovami etnološkega raziskovalnega dela in skupaj s kustosom Tolminske muzejske zbirke Markom Gregom izpeljala nekaj praktičnih vaj.

Na osnovni šoli v Dornberku sem pomagala pri izboru etnoloških predmetov za stalno šolsko zbirko, ki bi jo na šoli radi še dopolnjevali. Obljubila sem nadaljnjo strokovno pomoč, saj nameravajo etnološke predmete še naprej zbirati, popisovati, čistiti in razstavljati.

Veliko mojega dela je bilo posvečenega tudi pripravi kataloga za Galerijo del Zorana Mušiča na gradu Dobrovo. Vnašala sem bibliografske in druge podatke, jih uredila, nazadnje pa opravila korekture.

Na upravi Goriškega muzeja sem uredila zbirko naslovov s programom "Komitenti", ki jih večinoma uporabljajo Goriške galerije. Osnovala sem tudi zbirko naslovov turističnih agencij, ki jih GM namerava obveščati o svojih zbirkah in vabiti na ogleda.

V jesenskem času sem pripravila zloženko z naslovom "Martinovo - jesenski pust", za katero sem prispevala tekst in risbe, jo sama oblikovala, opravila korekture. Izšla je s pomočjo Občinske turistične zveze, ki je plačala tiskanje.

Sodelovala sem tudi pri pripravi kataloga renesančne keramike (vnašanje podatkov, nekatere korekture).

Proti koncu leta sem opravila nekaj dni terenskega dela v Lokavcu in na Predmeji, raziskovala furmanstvo in ledarstvo na tem področju ter začela s pripravami na "Lokavško furengo" in na razstavo vozov, ki bo v maju 1992 v Ajdovščini.

Decembra sem se udeležila tečaja etnološke risbe, ki ga je organiziralo Slovensko etnološko društvo.

Udeležila sem se otvoritve solinarskega muzeja v Sečoveljskih solinah.

Opravljal sem tudi veliko sprotnega tekočega dela:

- pripravljala strokovna mnenja za izvoz predmetov,
- odkupovala predmete,
- inventarizirala,
- vodila po muzeju (tudi v Štanjelu),
- zunanjim uporabnikom svetovala, posredovala podatke in drugo.

Bibliografija

- zloženka: Briške čeriešnje so ble rdače...
- Votivi na Slovenskem, Primorski dnevnik, 12.6.1991, str. 9
- zloženka: Martinovo - jesenski pust, november 1991
- Martinovo - jesenski pust, Primorski dnevnik, 10.11.1991, str. 3 (samovoljna objava PD)

Sodelovanja:

- v izvršnem odboru Slovenskega etnološkega društva
- v komisiji za etnološko terminologijo
- v komisiji za dokumentacijo (Zveza muzejev)
- v projektu: Maske slovenskega etničnega ozemlja

Katja Kogej

MESTNI MUZEJ IDRİJA

Delo kustosa etnologa v naši ustanovi je bilo v preteklem letu usmerjeno predvsem v dokumentiranje, evidentiranje in zbiranje gradiva ter pripravo razstav. Muzej postopoma uvaja računalniško obdelavo gradiva. Smo uporabniki programa MODES. Poleg predmetov, ki jih vnašamo v računalnik je bil z internim računalniškim programom popisane tudi ves knjižni fond.

Lani smo zaključili z obnovo in opremo Bevkove domačije ter hišo odprli za obiske;

V letu 1991 so bile postavljene v muzeju tri začasne razstave:

-februarja 1991 - O cerkljanskih lafarjih,

-maja 1991 - Zakojca,

-december 1991 - Božično novoletni kruhi in peciva;

Že dalj časa poteka evidentiranje in zbiranje gradiva za opremo idrijske rudarske hiše;

Priprava posameznih segmentov (čipkarstvo) za stalno razstavo v idrijskem gradu 'Pet stoletij Idrije'.

Ta razstava je zasnovana interdisciplinarno in bo predvidoma končana v naslednjih dveh letih, kjer prav tako sodelujem z rekonstrukcijo noš;

Odkup muzealij:

V letu 1991 smo zaključili večletno akcijo 'Odkup mask cerkljanskih lafarjev.

Odkupili smo tudi zelo lepo in edinstveno meščansko pohištvo (spalnico) iz konca prejšnjega stoletja in secesijsko spalnico (iz idrijske rudarske družine);

Z referatom Prenova Bevkove domačije v Zakojci sem sodelovala na zborovanju muzealcev (november 1991) v Šmarjeških toplicah. Ob tem sem na isto temo pripravila predavanje v sklopu Muzejskih večerov, ki jih naš muzej v Idriji organizira že osmo leto. V različnih revijah in časopisih sem objavila (3) strokovne in priložnostne (2) članke.

Kustos etnolog je istočasno tudi vodja muzejskega oddelka v Cerknem in glavna urednica Idrijskih razgledov - revije, ki jo že 35 let izdaja Mestni muzej Idrija.

V času obiskov muzeja pa sem, kot vsi ostali kustosi, vodič po muzejskih zbirkah in objektih s katerimi upravljamo.

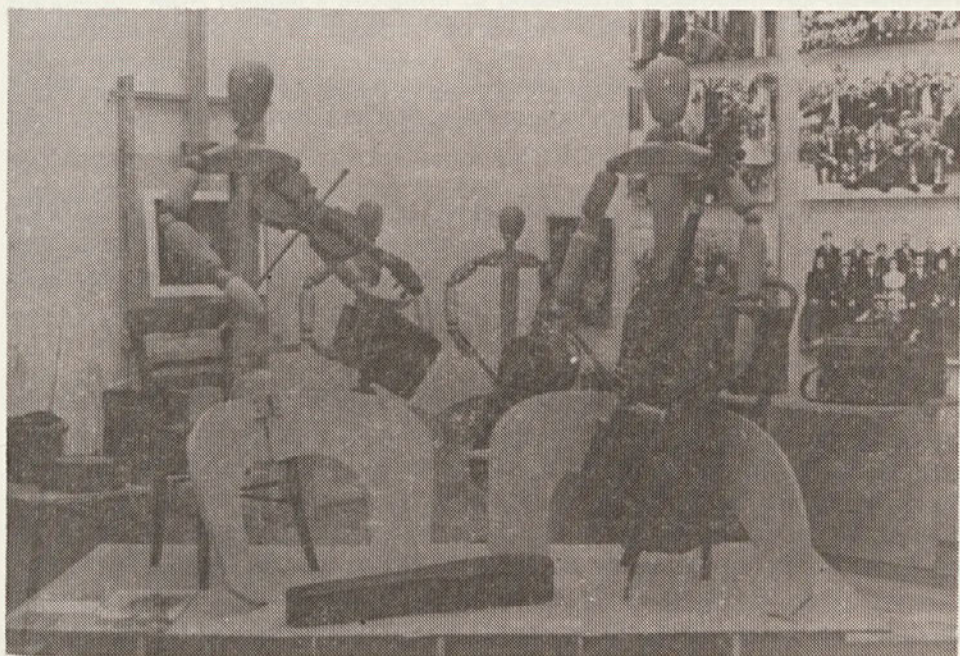
Ivana Leskovec

SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

Poleg rednega programa in dela, ki obsega predvsem razstavno dejavnost, smo dali poseben temeljnemu delu pri dokumentaciji in urejanju zbirk. Zaradi vojne smo morali vrsto načrtov spremeniti in prestaviti razstave na kasnejše termine.

RAZSTAVE V SEM V LETU 1991

-Raztegni harmonke, pritisni na bas...(ljudska glasbila in godci na Slovenskem) - razstavo smo odprli 27. novembra 1991. Ob njej je izšel katalog Med godci in glasbili.

Del razstave "Ljudska glasbila..." (foto arhiv SEM v Ljubljani)

GOSTUJOČE RAZSTAVE V SEM-u

-Poslednji pastirji Abruzzov - razstava fotografij angleškega etnoarheologa dr. Frederika Bakerja. Odprta je bila od 2. do 15. aprila 1991.

-Šibeniška katedrala ANNO DOMINI 1991 - razstavo je v opomin na vojne grozote na Hrvaškem pripravil muzej Mimara iz Zagreba. Nastala je v sodelovanju Muzejsko-galerijskega centra, Gliptoteke Hrvaške akademije znanosti in umetnosti Vseučilišča v Zagrebu. Ob razstavi je izšel katalog. Odprta je bila od 17. decembra 1991 do 20. januarja 1992.

RAZSTAVE SEM-a V DRUGIH KRAJIH IN RAZSTAVIŠČIH

-Kam so vsi pastirji šli... - etnološki oddelek Pokrajinskega muzeja v Kopru; razstava je bila odprta od 5. oktobra 1990 do 1. februarja 1991. Zadnje gostovanje je bilo v Etnografskem muzeju v Zagrebu od 14. februarja do 17. marca 1991.

-Rekonstrukcije slovenskih kmečkih noš po upodobitvah v Valvasorjevi Slavi - razstava je odprta na gradu Bogenšperk.

-Srednejevropska motivika na tiskih in grafikah ter motivika na panjskih končnicah.

- Nacionalni muzej v Muenchnu. Razstava je bila odprta od 15. marca do 21. julija 1991. Ob njej je izšel katalog.

-Vesela velika noč - Kmečki glas v Ljubljani. Odprta je bila od 22. do 31. marca 1991. Ob razstavi je izšla zloženka.

MUZEJ GORIČANE

Muzej neevropskih kultur je imel v letu 1991 načrtovanih nekaj razstav, vendar jih zaradi pomanjkanja finančnih sredstev niso mogli pripraviti. Kljub temu nam je uspelo pripraviti dve razstavi in sicer:

-Leto Indonezije - Galerija Kompas, Ljubljana. Odprta je bila od 18. julija do 6. septembra 1991.

-Slovenci v misijonih - v viteški dvorani Križank, Ljubljana. Razstava je bila odprta od 20. do 29. septembra ter v Kulturnem domu Srečka Kosovega v Sežani od 11. do 20. oktobra 1991.

PRIPRAVE, STROKOVNO IN RAZISKOVALNO DELO ZA PRIHODNJE RAZSTAVE
V obravnavanem obdobju je bilo mnogo dela posvečenega razstavi Ljudska galsbila in godci na Slovenskem. Pripravil jo je etnomuzikolog Julijan Strajnar, sekcija za glasbeno narodopisje, ISN ZRC SAZU, v sodelovanju s SEM-om.

DELO PO KUSTODIATIH

Kustosi nadaljujejo urejanje posameznih zbirk (inventarizacijo, reinventarizacijo, fotodokumentacijo). Samostojno terensko delo je bilo usmerjeno v nadaljevanje raziskovanja kmečkega stavbarstva na Slovenskem, pustnih šeg in navad v Ilirski Bistrici in v Podgradu, običajev in navad ob naboru v Ilirski Bistrici, kmečke in meščanske noše v okolici Ljubljane, stanovanjske kulture v srednjeveških gradovih na Slovenskem, izdelovanja in rabe oselnikov na Poljkuki in raziskave vinogradništva v Beli Krajini. Pri terenskih raziskavah je muzej pridobil nemalo novih predmetov za svoje zbirke. Kustos Muzeja neevropskih kultur v Goričanih je načel vprašanje t.i. Petkovškove zbirke afriške umetnosti. Na sestanku komisije za odkup muzejskih predmetov pri Ministrstvu za kulturo je uspel prepričati komisijo, da podpre odkup, s pogojem, da muzej priskrbi še dve oceni strokovnjakov.

DOKUMENTARNO GRADIVO

Inventariziranih je bilo 1476 fotografij in 1446 negativov. V računalnik so bili vnešeni podatki o vseh panjskih končnicah (739), ki jih hrani SEM. Narejena je bila povezava v fototeko in terminološko kontrolo motivov. Tako so panjske končnice po novem razvrščene po sistemu v registru. V klasifikaciji dokumentiranja fotografij smo odprli nova področja raziskovanja vsakdanjega življenja (politično življenje, grafiti, avtomobilizem). Klasifikacija fototečnih kartonov po decimalnem sistemu je v celoti končana za področje materialne kulture. Inventariziranih je bilo 215 diapozitivov. Pripravlja se načrt za vnos diapozitivov v računalnik po programu MODES. Inventariziranih je bilo 57 enot. Prepisan je bil terenski zvezek 6. Orlove ekipe (143 enot). Enote so bile vložene tematsko in krajevno v arhiv terenskih zapisov. Inventariziranih je bilo 32 enot. Iz Grebenčeve zapuščine je bila inventarizirana celotna zbirka skic, ki vsebuje 1495 enot. Gradivo je sistematizirano in s tem dosegljivo za študijske in raziskovalne namene. Oddelek je obiskalo približno 80 zunanjih strank. Zanje je bilo izdelanih 3000 fotografij in približno 1000 fotokopij dokumentacijskega gradiva.

DELO ZA POENOTENJE MUZEJSKE DOKUMENTACIJE

Alenka Simikič in mag. Marjeta Mikuž sta pripravili predlog za ustanovitev oddelka

za dokumentacijo za vse slovenske muzeje in galerije pri SEM-u in idejni projekt, definirali nosilce in sedež ter pripravili finančni plan za prvo leto delovanja. V tem letu je bil narejen prevod celotnega formata MODES v slovenščino in s tem vseh standardov MDA (skupaj s sodelavci za posamezna področja). Kot raziskovalni koordinator sta dobili 35 odgovorov od skupno 40 muzejev. S 1. aprilom 1991 je začel delovati oddelek za muzejsko dokumentacijo. Sodelujemo z UNESCO - ICOM-ovim Informacijsko-dokumentacijskim centrom v Parizu, predvsem v smeri prizadevanja za ustanovitev slovenskega nacionalnega komiteja ICOM-a, kar je ključnega pomena za pripravo in izvedbo CIDOC-ove konference v Ljubljani 1993. Zaradi analiz potreb uporabnikov MODES-a smo intenzivno delali na nadgradnji osnovnih baz podatkov, ki nastajajo v muzejih. Tako smo s sodelavci SAZU-ja razvili preiskovalni program imenovan MODESIKA, ki je bil skupaj s prikazom možnosti uporabe obstoječih MODES-ovih baz podatkov s prenosom in prikazom slik prvič prikazan na Zborovanju muzealcev v Šmarjeških toplicah.

RESTAVRIRANJE IN PREPARIRANJE - DELO V DELAVNICAH

V tem letu je bilo opravljeno mnogo restavratorskih in konzervatorskih del v delavnicah Slovenskega etnografskega muzeja. Veliko skrb posvečamo ohranjanju tekstilnih predmetov. Tako je bilo v oddelku za tekstil opranih, zlikanih, pošitih in kemično očiščenih več tekstilnih predmetov (zbirka Pasov). V oddelku za les in kovino poteka restavriranje glasbil, skrinj, oselnikov, muzealij iz Baragove zbirke itd. Konzervator dr. France Golob je s pomočjo sodelavcev postavil samostojno razstavo - "Iz materialne kulture koroških Slovencev", Mala galerija - Mestna hiša v Celovcu. Odprta je bila od 15. do 24. oktobra 1991 v Šentjakobu - Društvena dvorana posojilnice bank od 25. oktobra do 4. novembra 1991 in v Viteški dvorani Pokrajinskega muzeja Maribor od 16. novembra do 2. decembra 1991.

KNJIŽNICA

V tem letu so bili ustvarjeni pogoji za delo muzejske knjižnice. Uredili smo prostor, kupili knjižne omare, takoj nato pa smo se lotili urejanja knjižničnega fonda. Še naprej bomo nabavljali strokovno literaturo in izpopolnjevali knjižnico s starejšimi temeljnimi deli. Prav tako bomo dopolnjevali hemeroteko, izposojali literaturo in obveščali ustanove o novih pridobitvah knjižnice. Na Gradu Goričane se je s prihodom pripravnice začelo računalniško urejanje priročne strokovne knjižnice.

PEDAGOŠKO DELO

Pedagoško delo smo opravljali s predavanji, vodstvi po razstavah, s sodelovanjem pri pripravljanju razstav, pisanjem člankov za dnevni in revialni tisk itd.

SODELOVANJE Z DRUGIMI USTANOVAMI

V zamejstvu smo pomagali Slovenski prosvetni zvezi v Celovcu z restavriranjem in dokumentiranjem muzealij. Sodelovali smo tudi pri razstavi Doživeta arhitektura Zilje, Roža, Podjune. SEM in Slovenska prosvetna kulturna zveza v Celovcu sta sodelovali pri razstavi, ki jo je priredila Krščanska kulturna zveza iz Celovca. SEM je sodeloval s Pokrajinskim muzejem v Mariboru pri pripravi razstave o A.M. Slomšku. Sodelovali smo pri pripravah Narodnega muzeja za razstavo o industrijskem oblikovanju na Slovenskem v 19. stoletju. Kustosi SEM-a so se

udeležili tudi številnih posvetovanj, srečanj in strokovnih sestankov. Ralf Čeplak je sodeloval pri organiziranju muzeološke prireditve MUZEOFORUM, bil imenovan v predmetno skupino za umetnostno vzgojo in kulturno dejavnost v srednjih šolah, sodeloval v skupini za pripravo nove zakonodaje za varstvo premične kulturne dediščine pri Zvezi muzejev, dal pobudo za ustanovitev slovenskega nacionalnega ICOM komiteja, s pripravnilco Jano Tomažič sta se udeležila letne konference ICOM/ICME v Muenchnu; predlagan je bil za člana delovne skupine Ministrstva za kulturo za področje muzejske dejavnosti ter imenovan s strani ministrstva za kulturo za člana ekspertne skupine za področje muzejske dejavnosti in postal član strokovne komisije za delovni program skupnosti muzejev Slovenije, ter vodja strokovne komisije za tisk. Irena Keršič se je udeležila 15. kongresa Zveze evropskih muzejev na prostem, ki je bil ob proslavljanju 100-letnice muzeja na prostem - SKANSNA. Sodelovala je tudi na delovnem posvetu o mreži muzejev na prostem, ki sta ga organizirala ZVNKD iz Kranja in Slovensko konservatorsko društvo, na posvetu v Lendavi, kjer so potekale Paralele med slovensko in hrvaško etnologijo in na simpoziju o Ljudski arhitekturi na območju Alpe-Jadran. Alenka Simikič in mag. Marjeta Mikuž sta se udeležili konference CIDOC-a v Kopenhagenu na Danskem.

RAZISKOVALNO IN PUBLICISTIČNO DELO

Poleg raziskovalnega dela, povezanega z razstavnimi projekti, smo opravili še več drugih raziskovalnih nalog ter objavili vrsto člankov in razprav. Tako smo izdali v tem letu katalog votivnih podob na Slovenskem, Slovenski etnograf 33-34, Etnolog 1 (52), katalog Med godci in glasbili.

IZOBRAŽEVANJE

Barbara Sosič in Jana Tomažič sta se v mesecu juliju udeležili Poletne šole v Brnu v okviru UNESCO. Mag. Inja Smerdel je bila oktobra na študijskem potovanju na Danskem.

V muzeju smo organizirali računalniški tečaj (MS DOS, WordStar, Norton, dBASE) in tri tečaje MODES-a.

PROBLEMATIKA

Vsi problemi, s katerimi se srečujemo v SEM pa zbledijo ob še največji težavi, namreč izredni prostorski stiski, na katero opozarjamo že leta.

Ves trud - in tega ni malo - ki ga vlagajo delavci SEM in njihovi številno sodelavci, vodi želja; čim bolje in popolneje predstaviti Slovenijo in Slovence nam samim in svetu. In ves ta trud ostaja brez pravega učinka prav zaradi tega, ker ga ni mogoče ustrezno predstaviti, v ustreznih prostorih namreč. Kljub temu, da se v vseslovenskem interesu za ustrezen projekt še vedno potegujemo, saj so vsem znani naporji za pridobitev bivše Mladike, pa je prihodnost zbirk Slovenskega etnografskega muzeja še vedno negotova.

Jankovič Darinka

POKRAJINSKI MUZEJ V MARIBORU

1. Delo v etnološkem oddelku PMM je v preteklem letu potekalo po ustaljenem programu. Poleg skrbi za stalno etnološko zbirko muzeja, depoja in dokumentacije je bilo v letu 1991 prvenstveno delo na izpopolnjevanju muzejske dokumentacije. Primerjave muzejskih inventarnih knjig Muzejskega in Zgodovinskega društva v Mariboru z današnjo inventarno knjigo so pokazale, da je najnovejša inventarna knjiga pomanjkljiva, saj manjkajo nekateri osnovni podatki o muzealijah, ki so nujni za etnološko stroko (izvor predmeta, cena ob nakupu, do kdaj je bil predmet aktivno v uporabi in ob kakšnih prilikah). Manjkajoče podatke sem prepisal na posebne kartotečne liste. Narejena so bila poročila za 206 predmetov (pribl. 10% etnološkega muzejskega fonda). V Pokrajinskem muzeju Maribor je večina podatkov, ki jih je po vojni zbrala ekipa Zgodovinskega društva Maribor. Med temi je precej etnološkega gradiva (stavbarstvo, gospodarstvo itd.). Del le teh (s področja Pohorja in Dravskega polja) sem vnesel v računalnik. Vanj sem vnesel tudi podatke o slikah na steklu (255), panjskih končnicah, votivnih figurah, modelih za lect, del muzealij s področja notranje opreme in tekstila. Podatki o predmetih, ki so v širšem izboru za razstavo Anton Martin Slomšek, so tudi računalniško obdelani. V izboru je 87 muzealij in bi po prvotnem scenariju etnološkega dela razstave zajemali šest tematskih sklopov, s katerimi bi v osnovnih potezah lahko pokazali način življenja večinskega prebivalstva na Slovenskem v Slomškovem času. V zvezi z omenjeno razstavo sem se udeležil več sestankov v ožjem ali širšem krogu. Sestavil sem tudi osnovno shemo za etnološki del razstave. V SEM sem pregledal fototeko muzealij, ki bi prišle v poštev za omenjeno razstavo. Konzultiral sem tudi s kolegi omenjene ustanove.

Za interno muzejsko delo je pomembna zaščita muzealij pred propadanjem. V letu 1991 smo skupaj z restavratorjem izvedli zaščitni premaz vseh lesenih eksponatov, ki so razstavljeni v stalni etnološki zbirki, kakor tudi tistih, ki so deponirani v skrinjah ali omarah v stalni zbirki. Kljub dejstvu, da smo že pred dvema letoma v depoju namestili kovinske police, je potrebno poudariti, da je tu še vedno premalo prostora za ustrezno (predvsem pregledno) nameščanje muzealij. Ni mi ravno v ponos zapisati, da hranimo preko 25% vseh deponiranih muzealij v skrinjah in omarah, ki so obenem muzealije in nekatere nameščene celo v stalni etnološki zbirki muzeja. Žal je preparatorska delavnica tako kadrovsko kot tehnično prešibka, da bi lahko vsak predmet, predno ga namestimo na ustrezno mesto v depoju, pravilno zaščitila, restavriral in konserviral. Tako pa se v depoju nahajajo skupaj že zaščiteni in restavrirani predmeti (v manjšini) in ostali, ki še niso šli prek rok spretnega restavratorja. Prav tu vidim problem nadaljnjega zbiranja etnoloških predmetov, kar je vsekakor ena od primarnih nalog muzejev, saj je depo z 69m² očitno premajhen da bi lahko vanj deponirali novopridobljene predmete etnološke vsebine (problem so predvsem večji kosi, orodja, pohištvo ipd.) in prav zato bo v bodoče težko zbrati vsaj nekaj zaključenih sklopov, ki bi prikazali v etnologiji tako popularen način življenja. V času agresije JLA na Slovenijo smo evakuirali del muzejskih eksponatov. Iz etnološkega oddelka smo umaknili slike na steklu, ki smo jim po končani

nevarnosti ustrezno zaščitili originalne lesene okvirje in jih namestili v zbirko v prvotni obliki.

V zvezi z razstavno dejavnostjo bi omenil, da smo v marcu pripravili vitrino meseca "Velikonočni praznik" v galeriji Ars sacra. Za to prezentacijo smo zbrali 47 predmetov iz naše zbirke in praznike dostojno predstavili v omenjeno galeriji. Poleg tega sem sodeloval pri postavitvi gostujoče arheološke razstave iz Zadra "Antično steklo Argyruntuma" in občasno fizično pomagal pri postavitvi razstave "Nekoč je bilo v modi". Sodeloval sem tudi pri prevzemu, postavitvi in podiranju gostujoče razstave "iz materialne kulture koroških Slovencev", ki je gostovala v našem muzeju v drugi polovici novembra.

C. H. Hanson, portret Slomška, 1847 (foto Pokrajinski muzej Maribor)

Nadaljeval sem z delom na fototeki in negativoteki. Na novo sem vpisal in ustrezno dokumentiral fotografije in negative, ki so nastali v letu 1990 na mladinskem raziskovalnem taboru Znanost mladini v Rušah. V času tabora (julij 1990) je bilo posnetih preko 200 fotografij (točneje 6 filmov leica format), ki prikazujejo oblike

kmečkega dela, arhitekturo, notranjo opremo itd. Podobno velja tudi za terenski arhiv, ki ga bo mogoče v bodoče voditi računalniško.

Tudi v preteklem letu sem sodeloval kot mentor pri seminarskih in diplomski nalogi študentov etnologije. Omenil bi le diplomsko nalogo Lidije Padežnik "Ozkoitirna železnica Poljčane Zreče in življenje ob njej", ki se loteva problema načina življenja ljudi, ki jim vlak ni bil le transportno sredstvo, temveč tudi del njihovih življenjskih navad. Več let tudi sodelujem z mladimi raziskovalci iz Maribora in okolice. Od leta 1985 teče sodelovanje z Gozdnim gospodarstvom v Mariboru. Gozdarji se predvsem zanimajo za gozdne učne poti, v sklop katerih bi postavili tudi gozdarsko muzejsko zbirko (Bolfenk na Pohorju). Po konzultacijah z ing. Žnidaršičem sem pripravil v Domu inženirjev in tehnikov v Mariboru predavanje o problematiki zbiranja, varovanja in interpretacije muzejskega gradiva z gozdarsko tematiko. Redno sem bil na voljo kustosom drugih muzejev pri izposoji gradiva in z nasveti. Vzorno je bilo sodelovanje s Slovenj Gradcem, Ljutomerjem in Ptujem. V preteklem letu sem opravil sedem vodstev po muzejskih zbirkah.

Zaradi vojne v Sloveniji je preteklo leto odpadel ruški tabor (v predvidenem terminu), kjer smo hoteli nadaljevati v letu 1990 začeto delo o vprašanju poljedelstva in prehrabne kulture. V ta namen sem sestavil ustrezno vprašalnico in določil področje, kjer bi z mladimi raziskovalci terensko delali. Prav zaradi vojne je bilo izgubljenih tudi nekaj terenskih dni.

2. V preteklem letu sem inventariziral 36 predmetov iz etnološkega depoja (tkalstvo, pohištvo, izdelki iz slame, transport). Večina teh predmetov je prišla v muzej slučajno, zato za nekatere ni bilo mogoče ugotoviti niti provenience, za nekatere niti namembnosti. Dopolnjevanje s podatki iz prejšnjih inventarnih knjig in literature je bilo že omenjeno. Etnološki oddelek je v letu 1991 pridobil 32 novih predmetov in sicer 5 z nakupom in 27 s poklonom. Pridobili smo plastiko sedečega hrvatskega Kristusa, ki je datiran z letnico 1830. Predmeti so vpisani v akcijsko knjigo muzeja, kjer je podan tudi opis in namembnost.

3. Študijskih potovanj v preteklem letu ni bilo. Udeležil sem se dveh predavanj v okviru muzeoforuma v Ljubljani, nadalje ogled deželne razstave v St. Pavlu na Koroškem, udeležil sem se predstavitve bodoče občasne razstave "Turkerije" v Pokrajinskem muzeju v Ptuju. Privatno sem se udeležil geografsko etnološke ekskurzije po pirenejskem polotoku in ogleda romske cerkve v Stes-Maries-de-la-Mer. Ogledali smo si tudi etnološke, geografske in zgodovinske spomenike Cmargin v Franciji.

4. Nadaljeval sem z delom na raziskovalni nalogi "Železničarska kolonija Studenci v Mariboru". Poleg zbiranja in preučevanja literature na temo delavske kulture (pregledal sem nekatere teoretične članke nemških, avstrijskih, čeških in poljskih avtorjev kot so Peuckert, Commenda, Pargač in drugi), sem bil okrog deset dni v koloniji, kjer me je zanimalo predvsem stensko okrasje posameznih stanovanj in njihova porazdelitev po posameznih prostorih. Veliko izhodišč mi je nudilo posvetovanje etnologov septembra 1990 v Mariboru, saj so bili vsi referati objavljeni

v ČZN. Kompleks kolonije se nam še vedno kaže kot izjemen etnološki in sociološki spomenik, predvsem ohranjene urbanistične zasnove in objekti sami, ki so zadržali svoje forme od časa nastanka (1863-1871) pa vse do danes. Dosedanja raziskava je poleg zgodovinskega nastanka kolonije (vzroki) poskušala pokazati tudi prebivalce kolonije in njihov življenjski stil v treh obdobjih (do prve svetovne vojne, med vojnama in po letu 1945). Značilnost življa v koloniji je vse do leta 1945 vezana na tradicijo v vseh pogledih vsakdanjega življenja, kajti lahko je bilo prikazati na podlagi izročila njihov izvor (tako socialni, regionalni ali celo nacionalni, mestni ali podeželski). Navedene značilnosti se še zdaj deloma kažejo pri stenskem okrasju posameznih gospodinjstev. Prav tema krašenja stanovanja je bila v preteklem letu glavna iztočnica za umetniški okus ali celo kaj širšega v načinu življenja najstarejše delavske kolonije v Mariboru.

Slomškov škofijski grb (foto Pokrajinski muzej Maribor)

5. Od domačih razstav sem si ogledal razstavo ur v Narodnem muzeju v Ljubljani, v tujini pa deželno razstavo "900 let benediktinskega samostana v Št. Pavlu na Koroškem". Priložnostno sem obiskal muzej v Škofji Loki in muzej na prostem v Martinu na Slovaškem.

6. Napisal sem daljši sestavek "Pust, čas presneti", kjer sem predstavil pustne like Štajerske in Prekmurja. Sestavek je bil objavljen v Glasilu LDS Ruše in predstavljen na radiu Maribor, v ČZN je bil objavljen članek "Preučevanje delavske kulture v

Mariboru. ČZN 62 n.v. 27, zv.1, Maribor 1991 str.153 dalje. Za Slovenski etnograf pripravljam sestavek o problemu ovtarske službe v okolici Maribora, za kar sem zbiral gradivo v zadnjih mesecih preteklega leta (pisno in ustno).

Tone Petek

BELOKRANJSKI MUZEJ METLIKA

V letu 1991 je Belokranjski muzej v Metliki praznoval 40-letnico delovanja. Zato je bilo tudi moje delo prvenstveno naravnano k temu jubileju.

Imela sem dve nalogi, ki sta me intenzivno zaposlovali vse leto. V muzeju smo se odločili za delno prenovu stalnih zbirk, kar je zaradi malo zaposlenih pomenilo poleg strokovnega tudi veliko tehničnega dela. Galerijska in etnološka zbirka sta bili postavljeni delno na novo, sicer v podobnem konceptu kot prej, a vendar z večjim številom zamenjanih predmetov. Kar pa se mi zdi za etnološki oddelek najpomembnejše je to, da smo vse predmete v stalni zbirki na novo zaščitili. Predvsem za lesene predmete je bil že skrajni čas.

Hkrati s prenovu stalnih zbirk je potekala adaptacija grajske kleti, v katero smo želeli postaviti novo stalno vinogradniško zbirko. Dva višinska nivoja kleti sta mi dala idejo za prikaz notranjščine nekdanje belokranjske zidanice. Šlo naj bi za nekakšno rekonstrukcijo, kolikor je pač v danem prostoru možna. V teh prvih trenutkih, ko sem se odločala kaj in kako, mi je z nekaj zelo koristnimi nasveti pomagal arhitekt Marjan Loboda.

Najpomembnejši cilj, ki sem si ga zadala, je bil zbrati čim več različnih predmetov, ki so jih uporabljali belokranjski vinogradniki še nedavno, pa tudi pred petdesetimi in sto leti. Izkazalo se je, da smo jih kar nekaj rešili propada v zadnjem trenutku. Zato se mi je ta 'akcija', če ji lahko tako rečem, zdela še toliko več vredna. Postavitev zbirke je takšna, da nas spominja na čase, ko je v zidanicah dihal zgolj les, ko še ni bilo v njih železa, plastike in drugih pripomočkov modernega časa. V zbirki je okoli tristo predmetov in vse sva z našo hišnico Ano Gomoljevo očistili in zaščitili. S tem je bilo opravljeno res veliko delo.

Težka je bila odločitev v zvezi s podnapisi. Kaj narediti, če naj bo "ambient pravi", in če naj zbirka izpolni svoje osnovno poslanstvo, da je vzgojna. Kompromis sem našla v zloženki, kjer so narisani najbolj značilni predmeti, predvsem tisti, za katere je možno, da jih vsaj mladi ne poznajo več. Zraven so napisana njihova belokranjska imena.

Otvoritev zbirke je bila na martinovo. Na dvorišču metliškega gradu se je zbralo kar veliko ljudi, ocenili smo, da gotovo čez tristo. Prišli so kolegi etnologi in drugi muzealci iz nekaj slovenskih muzejev, še posebej pa smo se razveselili belokranjskih vinogradnikov, kajti brez njihovih darov te zbirke nikoli ne bi imeli. Tudi tisto

dopoldne se mi je spet enkrat potrdilo prepričanje, da lahko najde etnolog muzealec največje veselje in zadovoljstvo v terenskem delu. Občutek, da so te ljudje sprejeli za svojega, da lahko prideš k njim kadarkoli, kot domov, je eden najlepših. In v Beli krajini je res tako.

Kakšne vtise je omenjena zbirka pustila pri slovenskih etnologih ne vem, čeprav bi želela slišati njihova strokovna mnenja. Tudi zaradi odločitev in dela v prihodnje. Od temelja, ki ga postavlja zbirka, je seveda možno nadaljevati. Raziskovanje posameznih segmentov vinogradniškega življenja mi lahko v prihodnosti odpira novo delo. Zaenkrat je šlo le za potrditev, da je bilo in je vinogradništvo še vedno tako pomembna sestavina načina življenja Belokranjcev, da morajo to obiskovalci v našem muzeju prav posebej zaznati.

Skozi leto sem opravila še nekaj drugih manjših nalog. Tako sem v mesecu juniju 1991 na prošnjo KUD Žumberak iz Novega mesta sodelovala pri postavitvi entološke zbirke v žumberški vasi Radatoviči. Nekaj predmetov so Žumberčani zbrali sami, nekaj jih je posodil muzej iz Jastrebarskega, večje število pa naš Belokranjski muzej. Občasno namreč tudi mi pridobimo kakšen predmet iz Žumberka, saj smo na meji in je prebivalstvo tu in tam v mnogočem prepleteno. V Radatovičih smo postavljale zbirko kolegice etnologinje mag. Dragica Cvetan Žakula iz muzeja v Jastrebarskem, Ivica Križ iz Dolenjskega muzeja v Novem mestu in jaz. Ugotovile smo, da je zelo poučno, če se kdaj dobimo pri takšnem konkretnem delu, izmenjale smo lahko izkušnje in mnenja.

Poleg vsega napisanega pa je v muzeju potekalo tudi moje redno delo, kar pomeni, da sem inventarizirala predmete, urejala razno dokumentacijo, fotografirala, pomagala pri postavljanju občasnih razstav, vodila obiskovalce po stalnih zbirkah Belokranjskega muzeja. Veliko je bilo tudi drugega, bolj tehničnega kot strokovnega dela, saj nas je v muzeju premalo, da bi vsak lahko opravljal le 'svojo' nalogo.

Omeniti moram še to, da smo v muzeju v začetku letošnjega leta odkupili kompletno bojansko žensko nošo. Čeprav smo imeli že eno povsem podobno, se nam je zdelo prav, da kupimo tudi to, saj tovrstnih predmetov ni več ravno veliko. Da je način življenja v belokranjskih vaseh s srbskim prebivalstvom še posebej zanimiv za entologa, pa seveda ni potrebno posebej razlagati. Pri tem odkupu mi je zelo požrtvovalno pomagala in svetovala dr. Marija Makarovičeva, predvsem v zvezi z ocenitvijo vrednosti noše.

Ker je bila v mojem lanskem poročilu v Glasniku SED napaka pri številu etnoloških predmetov, naj končam s podatkom, da je imel Belokranjski muzej v Metliki ob koncu leta 1991 v svojih razstavnih prostorih in depojih 2465 etnoloških predmetov.

Andreja Brancelj

POKRAJINSKI MUZEJ PTUJ

Tako kot "ponavadi", je tudi to leto potekalo v usklajevanju podiplomskega študija z rednim delom ter delom na posameznih raziskovalno - razstavnih projektih.

Sistematično audiovizualno dokumentiranje (s S VHS in VHS video tehniko, diapozitivi, črno - belimi fotografijami) je najtesneje povezano z raziskovalno dokumentarnim delom, orientiranim predvsem na naslednja področja: 1 - audiovizualno dokumentarno in raziskovalno delo tistega, kar je relevantno za našo institucijo, 2 - za redno delo etnološkega oddelka, 3 - za individualno ali teamsko projektno delo.

Jurjev sejem v Ptuj (foto A. Gačnik)

V prejšnjem letu se je tako "rodila" naslednja video in foto dokumentacija: pustni karnevalski utrip na Ptuj in Ormož, otroško pustno rajanje na Ptuj, politični in strokovni nagovori ob 100. obletnici trsničarstva v Juršincih ter ob tem odprtje nove hladilnice in priložnostne razstave o trsničarstvu, prireditve Dobrote slovenskih kmetij (Ptuj), Jurijev sejem (Ptuj), Praznik vina v Podgorcih, postavljanje mlaja in kresovanje v okolici Ptuja in v Moškanjcih, dokumentiranje vojaških barikad ter vojne škode na področju občin Ptuj in Ormož, dokumentiranje razstave Pokrajinskega arhiva Ptuj Trta in vino skozi čas (sejem v Gornji Radgoni, Ljubljana), Martinovanje

v Ormožu, otvoritev vinogradniške zbirke Belokrajanskega muzeja v Metliki, detaljno dokumentiranje razstave Trgovina v Šaleški dolini (Velenje), demonstracij na Ptujju proti ponovni namestitvi vojske v prostore nekdanje vojašnice itn. Narejene je še veliko video in foto muzeološke dokumentacije (dokumentacija in analiza večih stalnih in občasnih razstav).

Ogledal in analiziral sem več muzejskih razstav: vseh tistih na Ptujju, kot tudi večine razstav v grafičnem muzeju v Rogaški Slatini (Hrana in pijača skozi stoletja ...), Velika noč (Ars sacra, MB), Na robu (MKC, MB), Jože Cebej, Ure skozi stoletja, Tendence v sodobni nemški holografiji, Kelti (Benetke), Pismo brez pisave, o ljudskih glasbilih v SEM, Trta in vino skozi čas, Slovenske Atene itn.

Pričel sem s sistematsko muzeološko analizo slovenskih muzejev ter tako že opravil nekatere analitične sondeže v muzejih: MS, Lendava, MB, CE, Velenje, Metlika in LJ. Tesnejše sodelovanje je vzpostavljeno zlasti z velenjskim muzejem oz. s Kulturnim centrom Ivan Napotnik.

Za nekaj dni sem se udeležil raziskovalnih taborov Paški Kozjak 1991 ter Markovci 1991. Glavnina mojega interesa je bila, poleg strokovne orientacije tabora, usmerjena predvsem k organizacijskim vprašanjem.

Udeležil sem se večine posvetov in predavanj v organizaciji SED, okrogle mize o slovenskem muzealstvu (Delo), okroglih miz o turizmu in kulturi na Ptujju, okroglih miz o slovenskem vinskem kozarcu (Ormož), kolokvija o regionalizmu (MB), "pokopa" ICOM-ovega jugoslovanskega nacionalnega komiteja v Zagrebu ... Udeležil sem se tudi vseh muzeoforumov, "etnoloških vzporednic" v Lendavi kot diskusant ter simpozija DMS v Šmarjeških Toplicah kot referent (performance je potekal ob zato narejenem dia programu).

V mesecu juliju sem se udeležil enomesečne mednarodne poletne šole muzeologije (ISSOM) v Brnu (ČS), ki poteka pod okriljem mednarodnih organizacij - ICOM / UNESCO.

Privatno sem se izobraževal v Romuniji, kjer me je prvenstveno zanimalo razmerje med državo in muzeji, sistemi financiranja ter tendence v nadaljnjem razvoju, predvsem pa tradicija, organiziranost in konceptualnost muzejev na prostem.

Projekt "Črna luknja, beli klin" (Erotika na Štajerskem) je momentalno "zamrznjen", zaradi pravnih in finančnih problemov, povezanih z odkupom nekdanje mestne hiše, v kateri naj bi bila inštalirana razstava. Team sodelavcev, povezanih v Interdisciplinarno sex delavnico, se bo ponovno aktiviral v letu 1993. Možna realizacija projekta se tako prenaša v leto 1994 / 95. Pasivno raziskovalno delo se kljub vsemu nadaljuje.

V okviru Zveze muzejev Slovenije sem sprejel mandataro strokovne skupine za izobraževanje. Pripravil sem obsežen program delovanja in organiziranosti te skupine, podal različne možne izobraževalne alternative, definiral kratkoročne, srednjeročne in dolgoročne akcije ...

"Protivojaške" demonstracije v Ptuj (foto A. Gačnik)

Večina raziskovalne energije in kreacije je usmerjena k projektu "Zbiram - torej sem" (razstava o fenomenu zbirateljstva in privatnih zbiralcih). Realizacija projekta je povezana s prvo polovico maja 1992.

Intenzivno delo je potekalo in bo še potekalo na izdelavi muzeološkega in komunikacijskega elaborata, povezanega z novim "etnološkim" muzejem v prostorih nekdanje grajske žitnice, objektih na turnirskem prostoru in pristavi (prva delovna verzija obsega okoli 100 strani). Predpogoj za vsa nadaljnja dela je popolna izpraznitev grajske žitnice (trenutno služi kot depojski prostor večim oddelkom muzeja), zato se tudi dogovarjamo za preureditev grajskega podstrešja za depojske namene.

Izdelal sem elaborat vzporednih kulturnih aktivnosti, povezanih z razstavo "Srečanje z Jutrovim na ptujskem gradu" (Turquerije v ptujskem muzeju).

Na podlagi črno belih fotografij in glasbe sem naredil 45 minutni video dokumentarec o mednarodni poletni šoli muzeologije (ISSOM) v Brnu.

Večkrat sem aktivno sodeloval na občinskih skupščinskih sejah, namenjenih kulturi in turizmu ter objavil nekaj aktualnih ali problemskih tekstov, zlasti v lokalnem časopisju (Tednik):

-Unesco in izobraževanje / Udeležba na mednarodni poletni šoli muzeologije v Brnu na ČS, Tednik, 26. 9. 1991

"Janša - prosim" / Ptuj - mesto brez vojske, realnost ali utopija, Tednik, 16. 12. 1991

Objavljeni strokovni teksti:

-Vino in muzej / Ptujski vinološki muzej "včeraj" in "jutri" (ker "danes" ga ni), Argo, XXXI - XXXII, 1991, str. 60 - 62

-Muzeologija in barve / Belo, ki te ljubim belo oziroma bela barvna tradicija v slovenskih muzejih, Zborovanje DMS, Šmarješke Toplice, 13. do 14. november 1991, str. 5 - 12

Aleš Gačnik

V letu 1991 so na oddelku potekala sledeča dela. Pridobili smo opremo za markovške pustne orače. Izdelal jo je mojster Konrad Šmigoc iz Spuhlje. Ob pustu je bila manjša razstava mask (kurenti, rusa, picek) v avli Cankarjevega doma v Ljubljani. Razstava je bila postavljena v zvezi s tiskovno konferenco o Kurentovanju na Ptuj, ki je bila prav tako v Cankarjevem domu.

Etnološki oddelek je s svojimi eksponati sodeloval na razstavi Trta in vino skozi čas, ki jo je pripravil Zgodovinski arhiv iz Ptuja. Na ogled je bila na vinskem sejmu v Gornji Radgoni in Ljubljani.

Pregledoval sem pisane vire o šemljenju na ptujskem in ormoškem področju. Na terenu sem zbiral informacije o maskah. Dokumentiral sem kurentovanje in letne sejme (Jurijev, Ožbalto in Katarinin sejem).

Sistematsko smo uredili negativoteko, fototeko in diateko. Pričeli smo tudi s preurejanjem depojev. Izdelali smo načrte za njihovo tehnično opremo. Proti koncu leta smo pričeli z obdelavo materiala (čiščenje, fotografiranje s ČB in DIA filmi, določitev števila predmetov za konserviranje v letu 1992). Vsi podatki se bodo vnašali v računalnik. Dela smo zaradi mraza prenesli v pomlad 1992.

Sodeloval sem pri tečaju za vodnike po muzejskih zbirkah in bil mentor srednješolki pri pisanju seminarske naloge o kmečkem stavbarstvu v občini Ormož.

Andrej Brence

DELA VSKI MUZEJ RAVNE NA KOROŠKEM

Na severu Slovenije so med Karavanke in Pohorje vključene Ravne na Koroškem. Tu so v začetku 50-ih let začeli vneto zbirati gradivo in postavljati zbirke. Pod vodstvom Franja Baša, Boga Teplyja, Franca Sušnika, Avgusta Kuharja in drugih so najbolj zagnani uresničevali svojo ljubiteljsko strast in postavili temelje Delavskemu muzeju. Leta 1951 so ustanovili pripravljalni odbor in leta 1953 postavili na ogled prvi objekt na prostem - repač. Leta 1956 je Okrajni ljudski odbor Maribor z odločbo št.06/1 4449/1 z dne 18.2.1956 ustanovil muzej kot proračunski zavod s sedežem na Ravnah na Koroškem in mu določil področje "...proizvodnega in družbenega razvoja Mežiške, Mislinjske in gornje Dravske doline." Leta 1965 so muzej, zaradi neurejenosti formalnosti, in ker v muzeju ni bilo stalno zaposlenega delavca, priključili k takratni Študijski knjižnici (danes Koroška osrednja knjižnica "dr.Franc Sušnik").

Leta 1991 so si obiskovalci pod strokovnim vodstvom ogledali stalne muzejske zbirke: železarsko, rudarsko zbirko, oddelek železarske zbirke Muta (postavljena leta 1957, v 70-ih letih so nekatere predmete prenesli v muzejsko zbirko na Muto), dimnico, gozdarsko in lesarsko zbirko, lapidarij, objekte na prostem (repač, mehansko peč rudnika Mežica, enoramenski tri tonski žerjav, valjčne stoji iz železarne na Ravnah, lokomotivo z ozkotirno železnico, brusilni stroj iz papirnice na Prevaljah, kašča in frnačo in spominsko zbirko Prežihovega Voranca - Prežihovo bajto.

Kljub bogatim stalnim muzejskim zbirkam in gradivu v depojih je moral muzej v letu 1991 ministrstvu za kulturo in nekaterim koroškim občinam dokazovati opravičenost svojega samostojnega delovanja.

Ker so bili v muzeju zaposleni samo trije strokovni delavci, ni bilo stroge delitve dela po strokah, ampak smo sledili potrebam muzejskega dela. Tako je etnolog vodil skupine po stalnih zbirkah in opravil okrog 150 ur terenskega dela (tudi v sodelovanju z zgodovinarjem).

Poleg originalnih fotografij in fotografij za reprodukcijo sta bili najpomembnejši muzejski pridobitvi čevljarska delavnica (621 predmetov) in priznanja in pokali Zveze sindikatov Slovenije, osnovna organizacija Železarne Ravne (180 predmetov). Ker je v muzeju še precej lesenih predmetov nezaščitenih, smo jih poskusili zaščititi z restavratorjem, vendar so ta dela ostala zgolj pri poskusih (20 predmetov).

Etnolog se je dvakrat udeležil tečaja za uporabo računalniškega programa MODES, ki ga je muzej s tem tudi pridobil, vendar delo na programu teče počasi, ker muzej nima svojega računalnika.

Najpomembnejša etnologova naloga v letu 1991 je bila dokončna priprava Etnološke topografije slovenskega etničnega ozemlja - 20.stoletje, občina Ravne

na Koroškem, ki je sestavni del raziskovalnega projekta Način življenja Slovencev v 20.stoletju. Raziskovanje je bilo vsebinsko raznoliko, zato pa toliko bolj zanimivo, kar pa je hkrati odpiralo željo po poglobljenem raziskovanju posameznih tem.

V Mežiški dolini, ki je razen spodnjega toka v celoti v občini Ravne na Koroškem, je bila zgodnja industrializacija. Začetki železarstva in rudarstva segajo v 17.stoletje, višek pa sta doživela sredi 19.stoletja, ko je bilo to območje med industrijsko najbolj razvitimi v Sloveniji. Tudi v desetletjih po drugi svetovni vojni je bilo njeno mesto zaradi Železarne Ravne in Rudnika Mežica med gospodarsko najbolj razvitimi.

Prav zato že ob zastavitvi dela ni bilo mogoče spregledati dejstva, da bi bila podoba življenja, predstavljena brez industrijskega delavstva, nepopolna in nepravilna. Industrializacija je bila s svojimi pozitivnimi in negativnimi posledicami tako intenzivna in vplivna, da tega preprosto ni bilo mogoče prezreti. Za predstavitev čim popolnejše podobe načina življenja so bili bolj pomembni posamezni kulturni pojavi, njihovi začetki in razvoj v prostoru kakor pa poklicna ali socialna skupina prebivalcev.

Strelci z možnarji pred prvo svetovno vojno v Črni (foto Del. muzej na Ravnah)

V poglavju Notranji ustroj je predstavljen razvoj posameznih "družbenih" dejavnosti. Največje spremembe v upravno-politični ureditvi so nastale po nastanku državne meje z Avstrijo leta 1918. Med pomembnejše družbene pojave pa lahko štejemo politično in nanj vezano društveno življenje, v katerem so se do prve svetovne vojne kazali vplivi germanizacije, in na drugi strani nastanek narodnoobrambnih društev. Liberalizem in katolicizem sta bila že po naravi drug proti drugemu, tu pa sta bila še narodnostno obarvana. Izobraževanje, tako redno kot izredno, je bilo intenzivno

skozi vse 20. stoletje, le da je do prve svetovne vojne potekalo na utrakvističnih in nemških (osnovnih) šolah in le izjemoma na slovenskih. Enako zanimivo je slediti še razvoju drugih področij življenja, ki so v tem poglavju (pošta, promet, trgovina, gostinska dejavnost, šport, turizem, kulturna dejavnost,...).

Demografski razvoj kaže na gospodarska nihanja, na vzpone in padce. Največja rast prebivalcev, vezana na priseljevanje, je bila po drugi svetovni vojni. Na gospodarskem področju je kontinuiteto ohranilo kmetijstvo, ki je bilo vse do 60-ih let 20. stoletja ekstenzivno, kmetje ob industrijskih središčih pa so iskali dodatni zaslužek v industriji; železarstvo in rudarstvo sta tudi danes najpomembnejši gospodarski dejavnosti.

Najmočnejši skupini prebivalcev sta bili kmetje in industrijski delavci, druge skupine pa so bile manjše. Kmetje in delavci so živeli drug ob drugem, sodelovali in pomagali pa so si najpogosteje le toliko, kolikor so drug drugemu koristili. Sicer pa so med njimi obstajala nasprotja, ki so postajala vse manj izrazita po drugi svetovni vojni.

Nastajanje nove skupine prebivalcev, industrijskih delavcev, sega v 17. stoletje, večina pa je izhajala iz kmečkega sloja. Tudi zato sta v Mežiški dolini že v drugi polovici 19. stoletja znana pojava, na eni strani odhajanje poslov in kmečkih otrok v industrijo in s tem povezano pomanjkanje delavcev na kmetiji in na drugi strani opuščanje kmetij in njihovo prehajanje v nekmečke roke.

V času gospodarske uspešnosti podjetij do druge svetovne vojne je bil družbeni status delavcev ugodnejši od kmečkega, saj so kljub 12 urnem delavniku le imeli na razpolago zdravniško pomoč, tudi bolnišnice, bolniško zavarovanje, šole in druge ugodnosti. V času gospodarskih kriz pa je bil njihov položaj zelo slab, za nekatere celo beden. Zato so delavci pomagali pri kmečkih delih, v zameno pa dobili hrano ali zemljo, na kateri so pridelali vsaj krompir. Po drugi svetovni vojni se je razlikovanje med kmečkimi in delavskimi prebivalci zabrisalo (tudi zato, ker se je večina kmetov zaposlila v industriji). V tem času se je tudi zmanjšalo socialno razlikovanje, z njim pa tudi velika beda znana iz pred druge svetovne vojne.

Uvajanje nekaterih novosti je bilo zaradi potreb industrije zgodnejše, vendar le ob industrijskih središčih. Splošen dvig standarda pa je bil najvidnejši po drugi svetovni vojni, ko so elektrificirali vsa naselja in zgradili številne gozdne ceste, napeljali vodo v hiše, omogočili telefonske povezave, v kmečkem gospodarstvu uvedli traktorje in kosilnice, drugod pa tovarnjake in druge stroje in naprave. Vse to je vplivalo tudi na uvajanje drugih novosti tako v notranji opremini kot v stavbarstvu, oblačenju in prehrani, kmečkem gospodarstvu, industriji in obrti.

Novosti na različnih področjih življenja so se uveljavile različno hitro, tradicionalna kulturna podoba pa se je najdlje ohranila v oddaljenih hribovskih krajih. Med ohranjeno tradicionalno kulturno podobo velja omeniti šege in navade letnega kroga, ki so bile skupne vsem prebivalcem in le po drugi svetovni vojni je bilo opazno njihovo opuščanje, a so se ohranile do danes. Podobno je s šegami življenjskega kroga, medtem ko so večino delovnih šeg opustili v 60-ih in 70-ih letih.

Pri raziskovanju življenja v občini Ravne na Koroškem je bilo uporabljeno arhivsko gradivo (Arhiv Slovenija, Pokrajinski arhiv Maribor, arhiv Delavskega muzeja), časopisi (Korošec, Mir, Koroški fužinar) in domoznansko gradivo Koroške osrednje knjižnice "dr. Franc Sušnik", ustni viri zbrani s sodelovanjem informatorjev in različna literatura. Raziskovanje je pokazalo, da je bilo življenje v tej dolini polno dogajanj in sprememb, težko in neizprosno. Duhovno kulturo pa je v zadnjem stoletju, bolj kot kmetijstvo, oblikovala industrija. Tukajšnji prebivalci so se zgledovali po življenju zunaj svojih meja in hkrati vplivali na življenje v slovenskem in evropskem prostoru. Za raziskovalca, tako etnologa kot druge, je to nedvomno lahko izziv za nadaljnje raziskovanje in proučevanje načina življenja v Mežiški dolini. Vsako temo iz topografije je potrebno natančneje obdelati in pri tem pregledati arhivsko gradivo, sploh za te kraje tako pomembno 19. stoletje. Ker so bile tu različne poklicne (kmetje, rudarji, železarji, gozdarji, uradniki, učitelji, obrtniki,...) in socialne skupine prebivalcev, bi bilo posebej zanimivo raziskovanje njihovega sožitja in razlikovanja.

Karla Oder

PO SLEDEH AVGUSTA PAVLA

Avgust Pavel (Cankova 1886-Szombathely 1946) je od leta 1924 vodil knjižnico, od leta 1928 pa etnološki oddelek in upravo Muzeja Savaria v Szombathelyu na Madžarskem. Število predmetov v etnološki zbirki je Pavel v desetih letih svojega delovanja podvojil. Zbiral in fotografiral je predvsem v slovenskih vaseh v okolici Monoštra ter sosednjih madžarskih vaseh v Stražni pokrajini (Orseg). V obdobju med 1928 in 1946 je zbiral predmete v več kot sto naseljih takratne Železne županije. Večina teh je keramika, modli za lecte in modrotisk. Drugi so s področja prehrane, stavbarstva, ljudske umetnosti, poljedelstva, živinoreje, lova na ptice in otroških iger. Zbirka fotografij je v 18 letih postala bogatejša za več kot tisoč posnetkov. Pavel je posnel blizu dvesto fotografij z naslednjo tematiko: stavbarstvo, poljedelstvo, domača obrt, obrt, promet, noša, predelovanje lanu, prehrana, čebelarstvo, otroške igre, pogreb. Etnološki arhiv Muzeja Savaria hrani rokopise Pavlovih razprav, njegovih etnoloških in jezikoslovnih terenskih zapiskov na približno 2000 listkih. Ob 100 letnici pavlovega rojstva - leta 1986 - je Marija Kozar-Mukič v Muzeju Savaria pripravila razstavo, ki je prikazala predvsem predmetno zbirko Avgusta Pavla in njegovo delovanje na področju organizacije muzeja med leti 1928 in 1946 (Avgust Pavel - etnolog in organizator muzeja. Szombathely 1986. Katalog). Pavel je bil - za Jožefom Košičem - prvi, ki se je v pokrajini med Muro in Rabo poklicno ukvarjal z znanstvenim delom.

Nasledniki Avgusta Pavla v Muzeju Savaria so že tudi zaradi neznanja slovenskega jezika zbrali le nekaj predmetov v slovenskih vaseh Železne županije. Jezikovnim oviram navkljub pa je v teh vaseh zbral veliko podatkov in posnel vrsto dragocenih fotografij Pavlov prijatelj Jozsef Csaba (1903-1983). Csaba je že leta 1971 predlagal ustanovitev slovenskega muzeja na Gornjem Seniku, ki naj bi ga poimenovali po Avgustu Pavlu. Njegova ideja se je uresničila šele 19. aprila 1983, ko je bil v Monoštru

predan Krajevno zgodovinski in narodnostni muzej. (Leta 1986 poimenovan po Avgustu Pavlu.) Osnovni fond muzeja predstavlja predvsem zbirka osnovnošolskega ravnatelja slovenskega porekla Karla Gašparja (1914-1982) in več manjših zbirk iz Monoštra ter Števanovec.

V osmih prostorih Muzeja Avgusta Pavla so postavljene tri razstave, v kletnih prostorih pa je pisarna z depoji. V pritličju sta razstavi "Zgodovina Monoštra" in "Slovenci v okolici Monoštra", v nadstropnih prostorih pa "Lončarstvo v jugozahodnem Prekodonavju".

Razstavo "Slovenci v okolici Monoštra" je postavila kustodinja-etnologinja Muzeja Savaria Marija Kozar-Mukič, ki je od leta 1982 do danes odgovorna tudi za slovensko zbirko monoštrskega muzeja. Razstava želi predstaviti okoliščine naselitve Slovencev v okolici Monoštra, njihovo gospodarjenje, stavbarstvo, prehrano, nošo, njihove šege (83 predmetov iz lastne zbirke). Razstavo o lončarstvu je postavil madžarski etnolog Zoltan Nagy. Od 220 predmetov je 89 iz monoštrske zbirke.

V zbirki Muzeja Avgusta Pavla je 1300 predmetov. Iz tega je 200 razstavljenih, 1100 pa jih je v depoju. Osnovni fond muzeja sestoji iz štirih zbirk. Med temi je največja t.i. Gašperjeva zbirka, ki jo je Karel Gašpar že za časa svojega življenja namenil bodočemu mestnemu muzeju. Iz njegove zbirke, ki je štel okrog 600 predmetov, je vdova leta 1982 podarila muzeju 461 predmet. Večino tega (242) so lončarski izdelki, ostali predmeti pa so služili obdelovanju lanu, oziroma so bili del kuhinjske in hišne opreme ipd. Med lončenimi predmeti v največjem številu (44) najdemo mlečno posodo in lonce za kuho (42). Precej je še vrčev za vodo (29), posod za shranjevanje masti (24), modlov za pecivo (20), vrčev za vino (15), velike neloščene posode za shranjevanje žita (13) in kozice (11). Med lesenimi predmeti je največ takih, ki so jih uporabljali pri obdelovanju lanu. Veliko je slamnate posode za shranjevanje žita, koruze, fižola ipd. ter slamnanih košev za čebele. Vse to priča o močni razširjenosti teh predmetov v slovenskih vaseh v okolici Monoštra. Razen prej naštetih je v zbirki tudi nekaj za Slovensko Porabje zelo značilnih predmetov. Te lahko vidimo tudi na razstavi. Takšen je "mlin za ber (proso)", "klonja i tledjice za lanfore lovit" (kletka in limanice za brinjevke lovit), pa dva "muožara", s katerima so streljali na veliko soboto. Naši leseni predmeti so estetsko zelo skromni. Malo je takih, ki so izrezljani ali pobarvani. V Gašperjevi zbirki so trije taki: izrezljan enojni jarem, greben z motivi in letnico 1869 ter stol z letnico 1857.

V minulih devetih letih je bila v muzeju zaposlena po dvakrat dve leti (1984-1986 in 1989-1991) etnologinja Katarina Hirnok. V tem času je postavila razstave v Porabju in Ljubljani in skupaj z Marijo Kozar-Mukič inventarizirala vse predmete, ki so leta 1991 bili tudi fotografirani. Poleti 1991 je Katarina Hirnok - z materialno pomočjo Zveze Slovencev na Madžarskem - organizirala mladinski raziskovalni tabor v Porabju. Jeseni je Marija Kozar-Mukič začela računalniško obdelovati etnološko zbirko monoštrskega muzeja.

Marija Kozar - Mukič

LOŠKI MUZEJ ŠKOFJA LOKA

V letu 1991 je bilo pridobljenih in obdelanih 711 predmetov (odkupljenih 676 in darovanih 35). Med primerki so zlasti zanimiva oblačila in dodatki ženske in otroške noše (peče, rokavci in predpasniki iz konca 19. stoletja; naglavne in ovratne rute ter šali iz obdobja po 2. svetovni vojni), kromolitografske in vezane nabožne slike, ki sodijo v konec 19. stoletja in začetek 20. stoletja in podobice iz starejšega obdobja.

Iz pridobitev preteklega leta in obdobja pred 2. svetovno vojno je bilo obdelanih še 1208 predmetov (molki, skrinjice, škapulirji, spominki, nabožne slike, posoda za jed in pijačo, tekstilna hišna oprema in podobice). Največ dela je bilo s podobicami, ki so zaradi preglednosti motivno obdelane (Marijino življenje. Kristusovo življenje. Svetniki. Svetnice. Osmrtnice. Nove maše itd.). Zbirka šteje 1583 primerkov.

Z nadaljevanjem raziskav o šegah in vražah na Loškem smo s terenskim in arhivskim delom ter časopisnimi in literarnimi viri povečali kartoteko zapiskov za 176 listov.

V letu 1990 pridobljeno dokumentacijsko gradivo -392 inventarnih števil- je bilo obdelano v tem letu. Gradivo obsega božične, novoletne, velikonočne voščilnice, čestitke za rojstne dneve, godove, poroko in pridnost, koledarčke, dnevniške spominske knjige in družinska dopisovanja. V tem gradivu, ki je pravzaprav hišni arhiv, kar mrgoli podatkov, iz katerih lahko razberemo o prisrčnosti, nerazumevanju, šolanju, bolečinah ob smrti najbližjih, njihovem raznovrstnem delu, o značajskih potezah posameznih družinskih članov. Koliko srčnosti, bolečin, jeze in negotovosti je v dopisovanju zaljubljenega starejšega fanta hribovskemu, lepemu dekletu, ki je globoko razočaran nad dekletovimi starši, ki ji branijo poroko, ker so zaradi govoric prepričani, da ima fant premalo pod palcem in da je tudi prestar.

V koledarčkih smo našli tudi rokopisna beleženja. Npr.: šestošolec iz Poljan je v letu 1893 napisal pretresljivo pesem, ko je izvedel za očetovo smrt. V šolskem dnevniku iz leta 1929 je deklica iz Gorenje vasi, ki je obiskovala samostansko šolo v Mekinjah, zabeležila tudi šolske navade ob praznikih. Imenitna so pisma iz leta 1943 Sv. Miklavžu, napisana s čitljivo pisavo in rdečim črnilom. Vsekakor pa so najbolj dragoceni dnevniki iz obdobja med obema vojnama, kjer so zapisi o delu, vremenu in družini.

Zaradi raziskovalnih nalog o šegah in noši smo dali prednost pri zbiranju fotografij tej tematiki. Tako smo pridobili 71 fotografij družinskih članov iz Škofje Loke. Iz preteklega leta pa smo obdelali še 295 fotografij.

Povečala se je tudi negativoteka za 27 negativov in hemeroteka za 194 objav iz časopisov: Kmečki glas, Družina, Slovenske brazde in Dnevnik.

V Loških razgledih 37 je bilo objavljeno 'Ljudsko zdravilstvo na Loškem' (str.87-122).

Na terenu smo se največ zadrževali v Škofji Loki, Stari Loki in železnikih.

V razstavni vitrini 'Noša' je prišlo do sprememb. Darovani lutki sta bili oblečeni v moško in žensko nošo. V vitrino so bile dodane še peče, sklepanci, nakit in ustne pipe.

34 strankam smo nudili gradivo in podatke. Med strankami so bili študentje, ki so rabili gradivo za seminarske in diplomske naloge, učenci in učitelji za svoja glasila in razstave, strokovni sodelavci v sorodnih in drugih ustanovah ter drugi, ki se ljubiteljsko ukvarjajo s stroko.

Zaščitno zavarovanje 42 železnih in lesenih predmetov je izvršil muzejski konzervator. Veliko pridobljenega tekstila je bilo umazanega, rjastega in raztrganega. Šivanja raztrganih tekstilnih kosov, pletenja in vezenja (svilene rute, šali, predpasniki, peče, brisače, nogavice in vezene nabožne slike) -58 predmetov- se je lotila zunanja sodelavka. Šivanje raztrganih bluz in kril -8 kosov- je opravila snažilka. Na pečah, rokavcih, ovratnikih, robcih, steznikih, predpasnikih, prtičkih in brisačah je etnologinja odstranila rjo, madeže, oprala in zlikala 37 tekstilnih kosov.

Meta Sterle

TRŽIŠKI MUZEJ

Tudi (ali pa predvsem) Tržiški muzej je v lanskem letu zašel v zelo nemirno obdobje. Negotovo finančno stanje je pogojevalo tudi nekaj strokovnih nedoslednosti in neuspeh določenih prizadevanj.

Letošnje poročilo o etnološkem delu v muzeju bi rada po nasvetu nove urednice Glasnika SED Majde Fistrove napisala nekoliko drugače, bolj vsebinsko in polemično. Moje delo je bilo namreč na željo ravnateljice Zavoda za kulturo in izobraževanje recenzirano. Strokovne sugestije, podane v oceni kolega Marka Terseglava, so bile koristne, zato jih bom pri pisanju tega poročila upoštevala. Ko pa bodo tovrstna ocenjevanja na Slovenskem bolj zaživela, bodo tudi osamljeni primeri našli svoj smisel. Lapidarna poročila so sicer za nas koristna (nudijo nam predvsem pregled nad gradivom v naših muzejih) (1), manj pa so iz njih razvidna nova muzeološka spoznanja v praksi in problemi, ki nastajajo ob tem. Takšno "dopisovanje" bi nedvomno pripomoglo k enotnejši ureditvi naših muzejev.

Program, ki sem si ga zastavila za leto 1991 je bil le delno realiziran. Temu je botrovalo, kot že rečeno, slabo finančno stanje Zavoda, vojna, nepredvidena sodelovanja v skupnih akcijah slovenskih muzealcev (muzejski salon, zborovanje muzealcev v Šmarjeških Toplicah, rok za oddajo referatov za simpozij etnologov v Velenju), nenazadnje pa tudi pomanjkanje mojega znanja in prakse.

Dokumentacija, odkupi in obdelava gradiva

Del mojih prizadevanj je bil v lanskem letu močnejše povezan z delom ostalih kolegov kustosov (zgodovinarke in umetnostnega zgodovinarja). Po polletnih prizadevanjih

smo končno le pričeli z vsakomesečnimi strokovnimi kolegiji, na katerih smo ugotavljali predvsem nezavidljivo stanje naših depojev in dokumentacije. Podobno kot drugod v lokalnih muzejih tudi pri nas ne moremo opravljati le specifično delo, zato smo si skrb nad zbirkami in dokumentacijo porazdelili. Največje nasprotje pri tem pomeni obvezno "skrbništvo" nad čevljarsko tematiko kar dveh od treh kustosov, čeprav ima muzej vse značilnosti splošnega lokalnega muzeja in galerije. Dobršen del časa sem tako porabila za vsebinsko in tehnično pripravo na ureditev fototeke. Za tiskanje novih fototečnih kartonov in inventarnih knjig smo se povezali z Muzeji Radovljiške občine, glede tehnične opreme pa z Gorenjskim muzejem v Kranju. Nabava fototečnih in arhivskih omar bo v naslednjem letu predstavljala eno največjih investicij v našem muzeju. Na večji problem sem naletela pri veliki količini klišejev, za ureditev katerih bo še potrebna pomoč kolegov iz večjih muzejev.

Nadaljevala sem z urejevanjem strokovne in občinske hemeroteke. Z računalniškim vpisom člankov iz znanih razlogov še nisem pričela.

Pridobili smo dve novi videokaseti. Obe je posnel Naško Križnar, kajti video opreme pri nas še ne premoremo. Prvi video izdelek je dokumentarni posnetek razstave in prireditve Gregorjevo 91', drugi pa njegovo avtorsko delo "Tekčeve jaslice", pri snemanju katerega kustosi nismo sodelovali.

Prav tako sem izdelala načrt za dokumentacijo in deponijo preko 150 parov obutve, ki se je nabirala v muzeju še pred mojim prihodom.

Zbiranje, obdelava in dokumentacija na novo pridobljenega gradiva je potekala takole:

Odkupili smo 22 parov po vojni izdelane obutve (predvsem proizvajalca Peka), 20 komadov čevljarskega orodja, 25 komadov etnoloških tekstilnih predmetov in čevljarsko delavnico z vso pripadajočo opremo. Pridobili smo 40 novih fotografij in dragoceno zbirko risb razne obutve bivše Pekove modelirke Marice Šmidove.

V konservacijo sem posredovala veliki portret Petra Kozine, ki sedaj dopolnjuje našo razstavljenno industrijsko čevljarsko zbirko. Delo je opravil prof. Franc Kokalj iz Akademije za likovno umetnost v Ljubljani.

V 60-tih letih je gospa Mici Kurnikova, zadnja stanovalka Kurnikove hiše (zdaj tržiški lokalni muzej) skrbno napletla okrog 30 različnih vzorčnih nogavic. Te predstavljajo dragocen spomin na nekdanjo zelo razširjeno nogavičarsko obrt v Trziču. Do poletja 1990 so bile nogavice na ogled v Kurnikovi hiši v dokaj neprivlačni obliki. Lani sem poskrbela za njihovo pranje in fotografiranje.

V računalniški program MODES sem uspela vpisati le 70 eksponatov, predvsem obutve. Hkrati je kolegica zgodovinarica začela z vpisovanjem čevljarskega orodja, obe pa imava veliko dela z iskanjem pravih podatkov o gradivu (pomankljivost starih kartonov in inventarnih knjig).

Lani pridobljena čevljarska delavnica s Kosarske 5 v Trziču (dediščina čevljarja Martina Slaparja) je že četrta po vrsti v naši zbirki. Ker nimamo primerne

ogrevanega prostora za dokumentiranje novopridobljenega gradiva, sem doslej predmete le popisala. Čaka me zanimivo ampak zamudno delo - iskanje podrobnih podatkov. Delavnico smo namreč kupili od čevljarjeve daljne sorodnice Marije Valjavec, ki o dediščini ni vedela povedati kaj otipljivejšega.

Nadaljnje zbiranje čevljarjskih delavnic tudi iz drugih predelov Slovenije nam bo omogočalo študij klasifikacije delovne opreme teh obrtnikov.

Podobna dokumentacijska dejavnost poteka tudi v okviru "živega čevljarjskega muzeja", katero sem omenila že v lanskem poročilu. Poleg didaktičnosti (obiskuje jo veliko slovenskih učencev in dijakov) jo odlikujeta še družabnost in dokumentarna dejavnost. Okrog čevljarjskega mojstra Zaplotnika se v poletnih mesecih zbirajo njegovi stanovski kolegi, ki veselo obujajo spomine, iz katerih se med vrsticami razbere marsikater relevanten podatek o načinu življenja tržiških čevljarjev iz obdobja med obema svetovnima vojnama in po letu 1945.

Kadar ni obiskovalcev, mojster Zaplotnik nadaljuje z izdelovanjem polizdelkov (različne ročno izdelane primerke usnjene obutve). V lanskem letu je izdelal "skozi šivan" čevelj in začel z "gojzer" izdelavo.

Razstavna dejavnost

Od 6. do 13. marca 1991 je bila v Kurnikovi hiši na ogled moja prva razstava "Gregorjevo". Vsakoletno tradicionalno spuščanje gregorčkov po Tržiški Bistrici je po letu 1970 močno izgubilo na svoji kvaliteti, zato sem fenomen tega elementa ljudske kulture skušala osvetliti. Razstava je sicer obsegala le eno sobo (20 m²), drugo pa so napolnjevali izdelki (hišice) učencev tržiških osnovnih šol. Vsebinsko sem na razstavi skušala odgovoriti na štiri osnovna vprašanja: kakšen običaj je gregorjevo, kdo in kje so ga praznovali, kako so ga praznovali in razvoj praznovanja v Tržiču. Iz do tedaj zbrane literature sem uspela le delno odgovoriti nanje, zato me poglobljena raziskava še čaka.

Poleg razstave sem v sodelovanju s Turističnim društvom in osnovnimi šolami iz Tržiča organizirala še tradicionalno prireditev "Luč v vodo". Kljub temu, da sem predstavila vrste gregorčkov in materiale, iz katerih so jih izdelovali stari Tržičani, mentorji osnovnih šol žal tega še niso upoštevali. Spet smo lahko "občudovali" stiropor, kemične barvice in celofan...

Druga razstavna dejavnost je bila vezana na pripravo na Slovenski muzejski salon, ki so ga organizatorji jeseni predstavili na maj 1992. K promociji našega muzeja smo pristopili vsi trije kustosi in s tem poskusili uveljaviti interdisciplinaren pristop do dela. Poleg tega smo ugotovili, da nam tovrstne skupne akcije slovenskih muzejev koristijo ne samo zaradi medsebojne izmenjave mnenj in informacij ampak tudi zato, ker v takih primerih uspemo pridobiti dodatna finančna sredstva za konservacijo in preparacijo muzealij.

Publiciranje

Napisala sem dva referata: enega za Zborovanje DMS v Šmarjeških Toplicah 1991 (2), drugega pa za simpozij etnologov v Velenju, ki so ga organizatorji prav tako kot salon predstavili na letošnje leto (3).

Sodelovala sem pri vsebinskem oblikovanju Vodnika po Tržiškem muzeju in pripravila štiri samostojne prispevke za Radio Kranj in Tržič, vodila demonstracijo peke kruha v krušni peči v Kurnikovi hiši za učence tretjih razredov Osnovne šole her. Grajzarja iz Tržiča. V strokovna glasila slovenskih čevljarских tovarn sem poslala apel za sodelovanje pri sestavi čevljarске terminologije. Žal odgovora nisem dobila.

Stavbna dediščina v Tržiču (risba M. Majer)

Izobraževanje in raziskovalno delo

Tudi za izobraževanje in raziskovalno delo sem v lanskem letu porabila dobršen del časa. Ogledala sem si 5 razstav slovenskih muzejev in eno v Avstriji, obiskala muzeja v Novem mestu in Kropi, Inštitut za raziskavo obutve in usnja ter Mednarodni sejem obutve in usnja v Zagrebu. Opravila sem računalniški tečaj za program MODES, poslušala predavanja v okviru Muzeoforma in se z zgoraj omenjenim referatom udeležila Zborovanja slovenskih muzealcev v Šmarjeških Toplicah.

Poleg številnega drobnega tiska (prospektov, zloženk, vodnikov) sem na razstavah opazovala tehnične in idejne načine prezentacije razstavljenega gradiva, v Novem mestu sem občudovala nastajajoče postrešne depoje in mnogoterost etnografskih eksponatov, pa učinkovit in inovativen način dela kolegice iz Kroke. Na Inštitutu za raziskavo obutve in usnja v Zagrebu sem se seznanila s projektom računalniške

povezave med hrvaškimi čevljarskimi in usnjarskimi centri ter osrednjo raziskovalno inštitucijo.

Predavanja v obliki Muzeoforma so po mojem mnenju ena boljših oblik permanentnega izobraževanja, vendar pa upam, da bodo kmalu natisnjena. Zelo koristno zlasti za mlajše muzealce, ki še nimamo dovolj izkušenj, bi bila priprava delovnega gradiva nekaj dni pred izvedbo predavanja, kajti le tako bi se uspeli pripraviti na diskusijo. Sicer pa je Muzeoform dokaz bistvenega napredka v izobraževanju slovenskih muzealcev.

V Šmarjeških Toplicah sem bila nekoliko razočarana, ker določeni referati niso bili dovolj odmevni. Tudi na svoj referat nisem dobila odgovora ali razmišljamo in delamo pravilno in če grešimo, kje so največje napake. Najbolj odmevno za nas je bilo razmišljanje predstavnika Konservatorskega centra iz Ljubljane Josipa Korošca. Ker pri nas nimamo zaposlenega konservatorja, smo se odločili, da tudi pogodbeno ne zaposlimo nikogar več, ki ne bo imel ustreznih kvalifikacij. Na SO Tržič smo dali pobudo za usposabljanje določenih brezposelnih profilov v okviru akcije javnih del.

Moje raziskovalno delo je potekalo po načrtu vpisanega magistrskega študija na Filozofski fakulteti v Ljubljani na oddelku za etnologijo. Na študij me pošilja ZKI Tržič, zato sem se v nalogi morala opredeliti za muzeološko prezentacijo obutvene kulture na Slovenskem. Poleg rednega obiskovanja konsultacij sem začela z zbiranjem ustrezne literature in virov ter izdelala načrt za izvajanje magistrske naloge. Za mentorstvo sem prosila prof. dr. Janeza Bogataja.

Iz napisanega se na kratko lahko povzame, da je bilo storjenega sicer veliko, vendar pa je moje delo razpeto med številna drobna opravila, kar pa je verjetno značilno za vse slovenske inštitucije, ki jih pesti pomanjkanje strokovnega kadra in proračunskih dotacij. Prizadevanja tržiških kustosov so bila ves čas usmerjena v izboljšanje strokovne urejenosti muzeja in delovnih pogojev ter otepanje z lokalnim načinom razmišljanja in zapiranja vase.

Naj na koncu še omenim, da sem v lanskem letu veliko sodelovala s kolegicami iz SEM in jih v njihovem prizadevanju za pridobitev lastne muzejske stavbe popolnoma podpiram (če moj skromni glas sploh kaj zaleže!), vendar pa moram dodati grenko spoznanje, da prizadevanja etnologov v sedanjih političnih, družbenih in gospodarskih razmerah v Sloveniji še zdaleč niso dovolj cenjena (upoštevana, priznana...) ne v osrednjih ne v lokalnih muzejskih ustanovah. Tudi kustosi v Tržiškem muzeju smo si govorili: "Mislimo, torej smo" (4) in tudi mi smo "v tej zmoti delali; delali in verjeli, da se to vidi, da torej obstajamo" (5), da obstaja Tržiški muzej. V prizadevanjih, da se organiziramo kot samostojen zavod (razdruženo od občinske knjižnice in delavske univerze) nam je bilo jasno povedano, da stroka pri tem nima nobene besede.

Tita Ovsenar

1. Pri tem mislim na poročila kolegov muzealcev.
2. Mateja Gašpirc, Tita Ovsenar, Tržiški muzej s svojo čevljarско zbirko v sodelovanju s Pekom in ostalo čevljarско industrijo v Sloveniji, Zborovanje DMS (gradivo s posvetovanja), Šmarješke Toplice 13. in 14. novembra 1991, str. 59
3. Tita Ovsenar, Skrita zatišja Tržiča, referat za Simpozij Etnološka dediščina v 21. stoletju v Velenju, Tržič 1991
4. Inja Smerdel, Nevidni, neslišni Slovenski etnografski muzej, Glasnik SED 31/1-2, str. 39
5. ista

ETNOLOŠKI ODDELEK FILOZOFSKE FAKULTETE

Pedagoška dejavnost

Predavanja, seminarji in druge oblike pedagoškega dela na Oddelku za etnologijo so tekale v skladu s programom. Tako je poleg članov oddelka sodelovalo pri izvajanju programa tudi več zunanjih sodelavcev. Prof.dr. Slavko Kremenšek je predaval 2 uri tedensko Občo etnologijo za prvi letnik, Preučevanje načinov življenja 1 uro tedensko za vse letnike, imel 2 uri vaj na teden iz predmeta Etnologija in zgodovina in eno uro tedensko konzultacije pri podiplomskem študiju in izbranih poglavij iz etnološke metodologije. Prof.dr. Zmago Šmitek je predaval Etnologijo evrope 2 uri tedensko za študente 2. letnika, Etnologijo neevropskih etničnih skupin 2 uri na teden za študente od 2. do 4. letnika, vodil seminar iz obeh predmetov po 2 uri na teden in imel predavanja za študente podiplomskega študija Težnje v sodobni evropski etnologiji 1 uro na teden.. Doc.dr. Božidar Jezernik je imel predavanja iz predmeta Etnologija narodov in narodnosti Jugoslavije za študente vseh štirih letnikov 2 uri na teden, vodil je seminar iz istega predmeta za študente od 2. do 4. letnika in imel konzultacije in predavanja za študente na podiplomskem študiju iz Politične antropologije in iz Kulturne antropologije po 1 uro na teden. Od zunanjih sodelavcev so pri izvajanju programa sodelovali prof.dr. Vitomir Belja, ki je predaval Primerjalno mitologijo, predavatelj Naško Križnar, ki je vodil Avdiovizualno delavnico, Vito Hazler, ki je imel vaje iz Etnološkega konzervatorstva, prof.dr. Sergej Vrišer, ki je imel predavanja iz Muzeologije in konzervatorstva, dr. Janez Šumrad, ki je imel predavanja in vaje iz predmeta Zgodovina in arhivi, in lektorji tujih jezikov (Melita Šetinc za nemščino, mag. Nikolaj Jež za poljščino). Prof.dr. Angelos Baš je imel vse leto 1 uro na teden predavanja iz predmeta Etnologija Slovencev za študente na podiplomskem študiju. Pri izvajanju programa je sodeloval tudi doc.dr. Janez Bogataj, asistentka Ingrid Slavec-Gradišnik pa je bila na porodniškem dopustu.

V primerjavi s prejšnjimi leti ocenjujemo preteklo leto glede na kvaliteto izvajanja študijskega programa za zadovoljivo, čeprav ne moremo biti povsem zadovoljni z obstoječim predmetnikom; zato bomo v prihodnjih šolskih letih uvedli določene spremembe.

Ob tej priložnosti moramo, žal, ponovno ugotoviti, da postaja prostorska stiska, v katero je ujet naš Oddelek iz leta v leto težja, kajti zanimanje za študij etnologije še vedno narašča. Zato smo morali uvesti omejitev vpisa tudi na smeri B, tako da je bilo v tekočem letu vpisanih na smeri A 15 študentov in na smeri B 30 študentov. Pri večini predmetov in seminarjev je udeležba dobra. Zaradi velikega števila študentov pa so omejeni neposredni stiki z učitelji, tako da aktivnost študentov ni bila vedno na željenem nivoju.

V preteklem letu je bil objavljen četrti zvezek Etnoloških razgledov in dilem, ki prinašajo predavanja prof.dr. Slavka Kremenška v okviru predmeta Etnologija in zgodovina. Uspešno potekajo priprave tudi za izdajo drugih učbenikov.

Znanstvenoraziskovalno delo

dr. Slavko Kremenšek, redni profesor

a) bibliografija

- Stanje, problemi in perspektive etnološkega preučevanja industrijskih naselij in mest na Slovenskem; Časopis za zgodovino in narodopisje n.v.27, Maribor 1991, št.1
- Način življenja - indikator kriznih stanj; Etnološka tribina, Zagreb 1990
- Haruzin, Aleksej Nikolajevič, Enciklopedija Slovenije, 4.zv.
- Jezernik, Božidar, Enciklopedija Slovenije, 4.zv.
- Za uvod, Vzorednice slovenske in hrvaške etnologije št.7, Ljubljana 1991
- Etnološki razgledi in dileme 4, Ljubljana 1990
- Področje etnološkega raziskovanja je gibljiva; Studia ethnologica 2, Zagreb 1990

Dr. Zmago Šmitek, izredni profesor

- Kalmička zajednica u Beogradu, Kulture istoka 25 (beograd 1990)
- Hrvatari, Enciklopedija Slovenije, 4.zv.
- Drugačen pogled na zgodovino. Intervju s XIV. Dalajlamom; Nova revija 105-106, Ljubljana 1991
- Karma i istorija. Razgovor sa XIV. Dalaj lamom; Kulture istoka 27, Beograd 1991
- Predgovor, v : Atlas človeštva, Ljubljana 1991
- Slovenci v misijonih. Od začetkov misijonskega delovanja do 2. svetovne vojne, v: Slovenska Cerkev in misijoni, Ljubljana 1991
- Perception of Non-European Cultures in Slovenia in the Period Between the 17th and the First Half of the 19th Century, Etnološka stičišča 3, Moravske toplice 1990
- Dorothea McEwan, A Catholic Sudan. Dream, Mission, Reality; Glasnik SED 1990, št 1-4 (recenzija)
- Irene Mislej, Janez Benigar. Izbrano gradivo. Glasnik SED 1990, št. 1-4 (recenzija)
- In memoriam: Janez Svetina, Naši razgledi 1991, št. 1

Dr. Božidar Jezernik, docent

- Od kod ta kamen za vratom?; Borec 43/4-5, Ljubljana 1991
- Borec - revija za zgodovino, literaturo in antropologijo; Borec 43/4-5, Ljubljana 1991
- O novem vzgojnoizobraževalnem programu; Glasnik SED št. 1-2, Ljubljana 1991
- O predmetu etnologije; Traditiones 20, Ljubljana 1991

-The Eyes that would not see; Etnološki pregled, Beograd 1991
-The Jew as an Enemy, or: History repeats itself; Etnološka stičišča 4, Lodž 1991, v tisku

Sodelovanje na kongresih in seminarjih; predavanja

S. Kremenšek je bil aktivno udeležen na posvetovanju o stanju, problemih in perspektivah preučevanja industrijskih naselij in mest v Mariboru 1990, na etnoloških stičiščih 3 v Moravcih oktobra 1991, na vzporednicah slovenske in hrvaške etnologije 7 v Lendavi marca 1991 in na etnoloških stičiščih 4 v Lodžu na Poljskem septembra 1991.

Z. Šmitek je sodeloval na mednarodnem strokovnem srečanju Etnološka stičišča 3, imel 27.2.1991 predavanje Religija in družbena struktura Tibeta v Cankarjevem domu, 10.4.1991 predavanje Slovenski jezuitski misionarji v 17. in 18. stoletju na mednarodnem simpoziju Jezuiti na Slovenskem v Ljubljani, 28.9.1991 polurni intervju o kulturi Tibeta na drugem programu Radia Slovenija. Pripravil je tudi vsebinski koncept razstave o zgodovini slovenskega misionarstva, odprte septembra 1991 v Viteški dvorani Križank.

B. Jezernik je sodeloval na mednarodnih strokovnih srečanjih Etnološka stičišča 3 v Moravskih toplicah oktobra 1990 in Etnoloških stičiščih 4 septembra 1991 v Lodžu na Poljskem

Sodelovanje pri znanstvenoraziskovalnih nalogah

Vsi člani Oddelka smo sodelovali pri raziskovalnem projektu Etnološke raziskave, katerega koordinator je prof.dr. Z. Šmitek.

Mojca Račič, bibliotekarka

-Bibliografija prof.dr. Vilka Novaka; Ethnographica Slavica 21, Bratislava 1989

-Bibliografija seminarskih in diplomskih nalog študentov oddelka za etnologijo v letih 1986-1989; Glasnik SED št. 30, Ljubljana 1990

-Bibliografija seminarskih in diplomskih nalog študentov Oddelka za etnologijo v letu 1990; Glasnik SED št. 31, Ljubljana 1991

Samoupravna, družbena in strokovna dejavnost članov Oddelka

Prof.dr. S. Kremenšek je bil koordinator dela in član uredniškega odbora pri Etnološki topografiji slovenskega etničnega ozemlja - 20. stoletje, strokovni urednik za etnologijo pri Enciklopediji Slovenije in Enciklopediji Jugoslavije. Bil je tudi predsednik komisije za tisk ZIFF in član uredniškega odbora Glasnika SED.

Prof.dr. Zmago Šmitek je bil predsednik Slovenskega orientalističnega društva, član uredniškega odbora revije Borec in član uredniških odborov Etnologa in Kronike.

Doc.dr. B. Jezernik je bil podpredsednik Slovenskega antropološkega društva, član uredniškega odbora revije Borec in član uredniškega odbora publikacije Etnološka stičišča 3; bil je tudi predstojnik Oddelka.

Obiski gostov

V preteklem šolskem letu so bili gosti Oddelka sodelavci Katedre za etnologijo na Univerzi v Lodžu in sodelavca Narodnega tehničnega muzeja iz Prage Veronika Hanušova in dr. Jan Hozak.

Obiski članov oddelka na domačih in tujih univerzah

Doc.dr. B. Jezernik je v okviru trimesečnega študijskega bivanja v Londonu od maja do avgusta 1991 obiskal oddelek za antropologijo na London School of Economics.

Materialno stanje oddelka

V preteklem šolskem letu je knjižnični fond narasel za 384 enot; vse gradivo je inventarizirano in klasificirano v imenski in sistematski katalog. Baza podatkov je v istem obdobju narasla za 1956 enot.

Glede ostalega lahko na žalost samo ponovimo tisto, kar ponavljamo že leta: Oddelek nima še vedno niti lastne predavalnice, ne potrebne opreme za izvedbo programa.

Glavna problematika in predlogi

Glavni problem Oddelka je že leta neurejeno prostorsko vprašanje. Zato pričakujemo, da bodo v okviru adaptacije doma Malči Belič naše težave končno rešene. Pričakujemo tudi razumevanje fakultetnega vodstva pri odvajanju financ za dokončanje adaptacije.

Mojca Račič

Ziljska narodna noša, iz Zahomca (fototeka KKZ v Celovcu)

ETNOLOŠKI ODDELEK PRI KRŠČANSKI KULTURNI ZVEZI V CELOVCU

Težišče 1991 - arhitektura, noše in pesmi

Pomembna naloga v letu 1991 je bila predstavitev desetletnih raziskav na področju arhitekture južne Koroške. Nosilec razstave in študij je prof. Fister. Iz vsega zbranega gradiva, ki je hkrati temelj arhiva etnološkega inštituta pri Krščanski kulturni zvezi (KKZ) je bila pripravljena razstava odprta v znamenitem razstavišču Europahaus v Celovcu dne 21.5.1991. Po Celovcu je šla razstava v Ljubljano, kjer je bila v Kulturno informacijskem centru Križanke odprta vse poletje.

Na 39 velikih panojih je bil razstavljen izbor najdragocenejših delov stavbne dediščine dvojezične južne Koroške z načrti, fotografijami, akvareli, maketnimi ponazoritvami in dvojezičnim (slovensko nemškim) tekstom. Otvoritve so spremljale tudi predstavitve v obliki predavanj in video filma. Hkrati je izšla nemška verzija monografije pod naslovom "Erlebte Architektur in Suedkaernten - Bauernhoeefe, Bildstoecke, Kirchen, Burgen, Schloesser" in obsežen članek iz iste teme: Pogledi na arhitekturo dvojezične Koroške avtorja P. Fistra v Traditiones 20, 1991 str. 29-52.

Na etnološkem oddelku KKZ je zbranega veliko tonskega materiala, največji del tega so posnetki starih ljudskih pesmi in zborovske glasbe iz vse Koroške. Težišče raziskovalnega in arhivskega dela zadnjih let je bilo transkripcija ljudskih pesmi iz Podjune, ki jih je dr. F. Czigan zbiral in posnema v letih 1953-1970. Publikacija pod naslovom Vsaka vas ima svoj glas obsega 480 strani in bo izšla v petih snopičih. Prvi je izšel leta 1988 pri KKZ v Celovcu, drugi 1989, tretji in četrti pa 1991. Petega pripravljamo in bo vseboval še zadnja področja po vsebini razporejenih pesmi: pesmi o domači deželi in o naravi, šaljivke, zbadljivke ter slovar narečnih besed in seznam pevcev, pesmi in krajev.

Naša želja je, da bi k zbirki Vsaka vas ima svoj glas izdali še dokumentarno kaseto, delno z originalnimi posnetki, delno z novimi posnetki starih ljudskih in ponarodelih pesmi.

V uvodu k prvemu snopiču piše mag. Berti Logar, asistent na inštitutu za glasbeno etnologijo v Grazu, ki je opravil levji del priprave tonskega materiala za tisk: ...Kot je nekdaj ljudska pesem spremljala domačega človeka od zibeli do groba, v sreči in nesreči, v veselju in žalosti, pri delu in počitku in kakor pripovedujejo starejši ljudje, kako so doživljali petje domačih viž, ga vedno znova vzljubili, ko so mu prisluhnili s preprostim srcem, tako je ta naša ljudska pesem po vseh še vedno del našega življenja, del kulturne dediščine, del naše kulturne sedanjosti in prihodnosti.

Morda se zdi nekaterim ta pesem pusta, obrabljena, sentimentalna ali nazadnjaška, ker se pogosto nanaša na že opuščene šege in navade (npr. petje pri mrliču, koledovanje itd.)... Ljudska pesem je bila in je tudi še zdaj podvržena najrazličnejšim vplivom, saj se nenehno spreminja in prilagaja - kakor ljudje sami.

Med značilnosti podjunske pesmi sodi večglasje. Štiri- ali petglasje je razširjeno posebno v posameznih pesmih. S pomočjo sodobnih tehničnih naprav je dandanes možno posneti, kako ljudstvo v resnici prepeva. Vodila nas je želja, da prikažemo slovensko pesem v izvirni, nepopravljeni obliki... Vsem, ki jim ni do izumetničenih priredb in ponarejenih 'narodnih viž', temveč cenijo našo pesem v izvirni podobi, je namenjena naša zbirka (I, str.7).

Mag. Berti Logar, ki nadaljuje raziskovanje ljudskih pesmi za disertacijo, bo enkrat v posebnem članku prikazal zamisel tega obširnega projekta. Tu bi se omejili na kratko predstavitev 3. in 4. dela, združenih v eni knjigi.

Morda še pripombo: za transkripcijo tekstov je mag. Logar izdelal svoj sistem, ki se opira na model glasbeno-narodopisnega inštituta pri SAZU v Ljubljani, dialektolog dr. Ludvik Karničar ga je prilagodil tukajšnjim potrebam. Transkripcija melodij in glasbe se ravna po mednarodnih normah.

Snopič 3/4 vsebuje: obsmrtnice, pesmi o delu in poklicih, vojaške in zgodovinske, pивske in zdravice, kolednice in nabožne pesmi. Po vseh pesmih veje pristni podjunski veterček. Na prvi pogled, še bolje na prvi zven čutiš, da ljudstvo poje tako, kakor je živelo in na vasi tu in tam še danes živi. Domačemu človeku je 'domača' pesem zmerom pri srcu, tudi recimo, ko razmišlja o smrti: Zakaj se tak lišpaš na svitu, saj veš, da boš moraw umreti? (str.17), ...zvečer še zdrava gre spat in zjutraj ne more več vstat (str.18), ...Minka ne nuca trošta več, njene, njene urce so preč (str.19). Ali ko se zbere vaška družina ob odprtem grobu in zapoje dragemu človeku, ki jih je zapustil za vedno, prisrčne pozdrave: Oj spi, oj spi ti bratec moj, počivaj brez nadloge (str.25), Mati, mati, kje ste Vi, črna zemlja vas je pokrila (str.27).

Ljudstvo tudi prepeva, kadar je življenje trdo in vesele pesmi o kmečkem delu niso nič manj odkrite in ganljive: Takšnemu pavru veselja kne zmanjka (str.33), Vsak kmetič 'ma svoje veselje, če kolčkap pošteno živi (str.52). Da so pastirske, lovske pa vojaške v splošnem vesele, ne velja samo za Podjuno. Pri pivskih in še pri nekaterih so zanimive opazke, ki kažejo na povezanost Podjune s Štajersko in Dolenjsko, tako kot poznamo sorodnosti tudi na jezikovnem področju: En hribček bom kupil (str.113), Sladko vince iz Trške gore (str.119), Od Gradca do Lublance imam dobre znanke (str.118) ali pesem s pripombo: ...prinesel Janez Prosen iz Krke na Dolenjskem (str.80), vse to so pesmi, ki so doma v Podjuni.

Zelo dragocena je zbirka o starih podjunskih koledniških pesmih, ki so v nevarnosti, da se popolnoma zgubijo. Kar živo si predstavljamo, kako so fantje na božič oznanjali po vasi: ...Te den je svet, te den je vesev, te den je vsega vesela živ, no Diate mlado je rojeno blo, te den... (str.134) ali novoletna voščila prenašali od hiše do hiše: Učakali smo novega leta, čest hvalo mi dajmo Bogu (str.140), Bod vam volšan, zdravi noj srača... (str.147). Kako je vsaka vas skrbno pazila, da je obdržala svojo verzijo pri Florjanovi kolednici, priča šest različnih primerov.

Pri nabožnih pesmih so poleg pastirskih in romarskih dragocene velikonočne pesmi, ki z značilnimi izrazi: O ti Jezus ljubeznili, kje si hodiw, kje si biw (str.184), Na te

sobotni dan, kir je biw on štiman (str.190) pričajo o starodavnem ustnem izročilu.

Ziljska noša, knjiga in razstava

Leta 1988 smo se odločili, da bomo začeli z raziskovanjem slovenske ljudske noše na Koroškem. Najprej smo začeli v Podjuni, sondažno zbiranje podatkov na Zilji v letu 1989 pa je pokazalo, da je tamkaj zaradi naraščajočega ponemčevanja treba čimprej začeti z zbiranjem gradiva. Zato je etnologinja dr. Marija Makarovič delo v Podjuni prekinila in začela z raziskovanjem na Zilji. K delu je pritegnila še akademsko slikarko Jano Dolenc ter fotografa Miha Dolinška. Poleg dela na terenu je bilo potrebno še izpisovanje ustreznega gradiva v koroškem deželni muzeju.

Delo je zaključeno in pred nami je privlačna, lično oblikovana knjižna izdaja Slovenska ljudska noša v besedi in podobi - Zilja.

Samo kdor osebno pozna in doživlja dr. Marijo Makarovič in se osebno prepriča, kako se prizadeto, neutrudljivo, strokovno in človeško zavzeto posveča zastavljeni nalogi, lahko ugiba, koliko truda je skritega v tej publikaciji. Dolga leta je hodila po naši Koroški in se poglobila v narodni značaj koroških Slovencev. S posebnim naravnim pristopom je znala navezati osebne stike s stotimi preprostimi vaščani, da so jo vzljubili. Njihov 'gospa' je treba razumeti tako, kot pravijo v znak spoštovanja drugim 'gospod'.

Iz tega je bolj razumljivo, da knjiga o Ziljski noši ni samo strokovno široko zastavljena obravnava o razvoju noše v 18. in 19. stoletju in o oblačilni kulturi 20. stoletja s številnimi barvnimi slikami in črno-belimi fotografijami iz tistega časa ter natančen in izdaten opis sestavnih delov moške, ženske in otroške, tako praznične kot delovne obleke z odličnimi, skrbno izdelanimi risbami akad. slikarke Jane Dolenc. Knjiga je predvsem za etnologa dragocena in bogata zakladnica zaradi nešteti ustnih pričevanj in osebnih obiskov in razgovorov avtorice z Ziljani, ki nam posreduje živo podobo slovenskega življa hribovskega sveta na tromeji. Poglavlja o oblekah na življenjskih mejnikih (otroci pri prvem obhajilu in birmi, naborniki, poročna obleka ženina in neveste, perilo v ženitovanski bali, oblačilne navade ob smrti), o obleki kot plačilu, daru, zapuščini in delu preužitka, o obleki in verovanju ter sociološke študije o oblačilni porabi zaključujejo ta etnološki biser koroške narodne kulture.

Koroška kulturna zveza je na podlagi raziskovalnega materiala pripravila razstavo o Ziljski noši v 31 panojih (100 x 70cm) in jo v nekaterih krajih že uspešno prikazala. Kdor misli, da bi bila razstava še kje zaželena ali vsaj možna, naj to sporoči na KKZ, Celovec.

Trenutno raziskujemo rožansko ljudsko nošo in veseli bomo, če bo kdorkoli po svojih možnostih prispeval kakšen delček z informacijami ali osebnimi pričevanji.

Alojz Angerer

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE

Delovne naloge v Zavodu delimo na dva osnovna sklopa - na temeljne strokovne naloge s področja varstva naravne in kulturne dediščine in na ostale naloge.

I. Temeljne naloge pa delimo na:

a. Zbiranje in urejanje podatkov:

- Za osrednjo evidenco naravne in kulturne dediščine sem izpolnila obrazce za Katalog evidenčnih števil s področja najpomembnejše etnološke dediščine - Inventar najpomembnejše kulturne dediščine: Oblikovala sem seznam Inventarja za področje celotne Slovenije z najosnovnejšimi podatki za objavo v VS 33. Za tisk Inventarja s področja SV Slovenija sem kontrolirala lokacije na TK 25. Pripravila sem gradivo s področja varstva etnološke dediščine za razstavo o Inventarju najpomembnejše naravne in kulturne dediščine v KIC-u. Za Inventar osrednje Slovenije sem preurejala, dopnila obstoječe gradivo.

- Za vzorčni model topografije posameznih zvrsti dediščine, ki jo je naš Zavod izvedel na primeru Vipave sem pripravila vsebino rubrike OPIS za naloge evidentiranja ljudskega stavbarstva. Etnologi konservatorji smo se tudi obvezali, da bomo skupno oblikovali detajlno vsebino topografskih kartonov, kar je bistvenega pomena glede primerljivosti gradiva (osnova za vrednotenje) na osnovi publikacij Dokumentacijskega centra iz Passariana. Vsebina mora biti seveda kompatibilna z vsebino Kataloga evidenčnih števil, ki ga za vso nepremično naravno in kulturno dediščino Slovenije vodi naš Zavod.

b. Programiranje varstva

V nacionalni program varstva naravne in kulturne dediščine sodi projekt Mreža regionalnih muzejev na prostem, ki ga po nalogu Ministrstva za kulturo usklajuje naš Zavod. V začetku preteklega leta so potekali usklajevalni pogovori glede nosilcev, vlog, nadaljnjih aktivnosti pri oblikovanju in izvedbi tega projekta. (Bistvo: čim izdatnejša strokovnost in organizacijska usklajenost pri snovanju mreže RMNP). Skupno z etnologi konservatorji smo oblikovali projektni svet, ki bo vodil, usmerjal in določal izvajanje tega projekta: dr. Cevc (ZRC SAZU), Keršič (SEM), Dražumerič (SED), Gaberšček (etn. kons.), Zupan (MK), Koželj (ZRSVNKD). Izdelala sem temeljno gradivo za izvedbo natečaja za izbor lokacij za RMNP (tekstualni in grafični del); gradivo je bilo predebatirano z etnologi konservatorji, z dr. Cevcem in dr. Sedejem. Pripravila sem obrazec za določitev lokacij za Zavode - za prijavo Projektneemu svetu. Zaenkrat so idejne lokacije sledeče:

- Kranj: Brdo pri Kranju, Volčji Potok
- Maribor: Račji dvor*, Uj* Tomazs, Ivarčko Jezero
- Gorica: Log v Trenti*, Vilenica, Predmeja
- Novo mesto: KP Kolpa, Ratje
- Celje: Rogatec, Šmartinsko jezero

- Ljubljana: Notranjski RP (točno še ni določeno)
- Piran: Sečovelje, Mlini
- * (največ narejeno, najresnejše!)

Povezala sem se z desetimi občinskimi komiteji za družbene dejavnosti glede ponudbe možnih lokacij za RMNP.

Problemi, ki se pojavljajo ob tem projektu so predvsem tile:

Ministrstvo za kulturo je dodelilo projektoma "Izmere" in "Mreža RMNP" skupni denarni znesek (ločili so ju šele junija). Vsa sredstva za ta projekt se pošiljajo na Ljubljanski regionalni zavod za VNKD. Ker določitev lokacij zaradi subjektivnih in objektivnih razlogov ni bila izpeljana, predstavlja ta faza dela prioriteto v sedanjem letu. Ob tem se moramo opredeliti tudi o pomenu in vlogi ostalih MNP - objektov "in situ", posameznih prenešenih objektov, zametkov MNP itd.)

Z regionalnimi zavodi sem se povezala glede priprave seznama zahtevnejših objektov in območij ljudskega stavbarstva za projekt fotogrametrijskih izmer.

c. V sklop del s skupnim naslovom predlogi za reorganizacijo varstvene službe sodijo predvsem te naloge:

- izdelava gradiva - Teze za novi zakon o naravni in kulturni dediščini (podprli so ga Oddelek za etnologijo FF, ZRC SAZU ISN, SED na skupščini in ga poslali pripravljalcu Ministrstvu za kulturo)
- za okroglo mizo o problematiki premične kulturne dediščine sem pripravila gradivo "Uvedba znaka s spremljajočo dokumentacijo za starine in predmete premične kulturne dediščine".

V skupek nalog s področja spremljanja varstva in sodelovanja z drugimi ustanovami sodijo sledeče pomembnejše naloge:

- priprava pregleda dosedanjih razglasitev za Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora
- udeležba pri ogledu predmetov, za katere je podjetje "Antika - Ferjan" zaprosilo za izvozno dovoljenje; ogledali smo si tudi njegova skladišča in delavnice
- za Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano sem pripravila seznam najpomembnejših vasi z varstvenega vidika

II. V drugi osnovni sklop nalog sodijo predvsem naloge s področja

a) mednarodnega sodelovanja, b) izobraževanja, c) raziskovanja in d) popularizacije.

a) Za Svet Evrope sem izdelala predlog za tehnično pomoč v obliki delavnice ob začetku del pri prvem RMNP, ki bo šel v realizacijo

Delovna skupnost Alpe - Jadran:

Izpolnila sem vprašalnik dr. Juvanca (Fakulteta za arhitekturo) glede mojega dela in objav s področja ljudskega stavbarstva

Drugo skupno poročilo o zgodovinskih središčih:

- revidirala sem skupni uvod in tekste drugih dežel, ki so bili prevedeni v slovenščino
 - organizirala sem delovni sestanek v tiskarni Mladinska knjiga glede tiska tega projekta, ki je že stekel
 - udeležila sem se seje Projektne skupine v Krminu (Benečija); skupaj z Zavodom Gorica sem organizirala ekskurzijo po Goriškem
 - udeležila sem se tudi seje v Železnem (Gradiščansko);
- pripravila sem debatno gradivo za utemeljitev projekta o problematiki stanja in varovanja ljudskega stavbarstva, ki naj bi ga pripravili kot 3. skupno poročilo - predlog je bil sprejet

- Terminologija:

- sodelovala sem na delovnem sestanku v Celovcu glede vsebine "Terminologije", ki naj bi bila dodatek k Drugem skupnem poročilu
- terminološko gradivo, ki ga je pripravil g. Krappinger - Koroška, sem prevedla, popravila, in priredila (gradivo je lektorirano in recenzirano - dr. Cevc)
- po pogovoru s predstojnikom naše Projektne skupine je bilo sklenjeno, da to gradivo ne gre v tisk; o njegovi nadaljnji obdelavi bo govora na naslednji seji
- s prispevkom sem se udeležila Mednarodne konference "Ljudska arhitektura v prostoru Alpe - Jadran"; predstavila sem problematiko stanja in varovanja ljudskega stavbarstva s predlogi za skupno delo naprej
- Fakulteti za arhitekturo sem predstavila pobudo za izdelavo konservatorskega projekta v Althofnu (Avstrija) in za sodelovanje na mednarodni arhitekturni razstavi v Landshutu (Nemčija); žal na to pobudo doslej niso reagirali!

Z referatom - "Formation of the regional open air museum net in the Republic of Slovenia" sem prisostvovala 15. Dnevom zveze evropskih muzejev na prostem v Stockholmu

c) Na strokovnih srečanjih in predavanjih sem

- predstavila model primerjalnega numeričnega vrednotenja za objekte ljudskega stavbarstva za konservatorje
- gradivo za izvedbo natečaja za izbor lokacij za RMNP sem predstavila na delovnem posvetu o mreži RMNP v Kranju
- skupaj z Ireno Keršič sva za SKD in SED izvedli predavanje z diapozitivi o 15. Dnevh zveze evropskih muzejev na prostem; predstavili sva potek konference, svoja prispevka in obiskane MNP

d) bibliografija

Koželj Zvezdana, Freilichtmuseum - eine zusätzliche Form des Schutzes des unbeweglichen ethnologischen Erbes in Slovenien, Verband europäischer Freilichtmuseen, Tagungsbericht 1990, Rožnov 1991, str. 133 - 138

ista, Vrednotenje Tavčarjevega dvorca, VS 33, Ljubljana 1991, str. 105 - 110

ista, Novosti pri oblikovanju muzejev na prostem, VS 33, Ljubljana 1991, str. 111-113

ista, Najpomembnejša etnološka dediščina, VS 33, Ljubljana 1991, str. 348 - 358 (uredila)

ista, Problematika izvoza etnoloških predmetov, Obvestila 2, Z RS VNKD, Ljubljana 1991, str. 7 - 8

ista, Problematika stanja in varovanja ljudskega stavbarstva v državi Sloveniji, Glasnik SED 3 - 4, Ljubljana 1991, str. 140 - 146

ista, Znak za starine in predmete premične kulturne dediščine, Lucas 5, 6, Ljubljana 1991, str. 8 - 9

Zvezdana Koželj

ZAVOD ZA VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE CELJE

V letu 1991 sem na ZVNKD Celje kot etnolog-konservator opravljal naslednja dela in naloge;

1. Evidentiranje stavbne dediščine (t.i. etnološka dediščina)

Na terenu sem evidentiral stavbno dediščino za občino Šentjur pri Celju in del občine Šmarje pri Jelšah. Ob tekočem terenskem delu sem dopolnil evidenco dediščine za občine Sevnica, Mozirje, Velenje, Slovenske Konjice in Žalec.

Zaradi junijske vojne se je terensko delo, sicer planirano za poletje, premaknilo v jesenske mesece, zato ni bila opravljena celotna obdelava gradiva.

2. Urejanje dokumentacije

Precej časa sem posvetil preurejanju dokumentacije in vnašanju podatkov v računalnik. Ob tem sem oblikoval osnutek terenskega topografskega lista (list 1,2,3), ki je primeren za delo na terenu in je vir za vnašanje podatkov v kartoteko. Pripravil sem tudi osnutek računalniških izpisov z označbo 1 in 2 (prvi je primeren kot obrazec za vnašanje podatkov o stavbni dediščini za planske dokumente in razglašanje KS, drugi pa je primeren za strukturalni prikaz stavbne dediščine in s tem za obdelavo raznih tipoloških analiz). Pripravljaj sem tudi končno izvedbo računalniškega programa, ki smo ga na zavodu ob sodelovanju zunanjega programerja pripravili za nekatera področja kulturne in naravne dediščine.

3. Priprava gradiva za izdelavo planskih dokumentov

S krajšimi poglavji o načinu življenja in z ocenami značilnih socialnih in profesionalnih kategorij prebivalcev v posameznih naseljih sem sodeloval pri izdelavi Ureditvenega načrta za Mozirje in Luče. V obeh primerih sem sodeloval tudi pri obdelavi in dopolnitvi seznama stavbne kulturne dediščine. Žal ni bila opravljena planirana celovita analiza načina življenja skozi zorni kot stavbne dediščine za UN Mozirje, ker je bila sodelavka etnologinja odsotna zaradi bolezni in porodniškega dopusta.

4. Izdelava konservatorskih programov in konservatorskih smernic za obnovo kulturnih spomenikov in dediščine

V sodelovanju s kolegi tehniških strok sem izdelal konservatorske programe in smernice za naslednjo stavbno dediščino:

- Olimje 5, Počivalšekova hiša (o. Šmarje)
- Olimje 8, Jakopinova hiša (o. Šmarje)
- Olimje 9, Osojnikova hiša (o. Šmarje)
- Podsreda 74, Levstikov mlin (o. Šmarje)
- Roženberk 3, Kregeljnov mlin (o. Sevnica)
- Zavodnje 69, Slivnikova hiša (o. Velenje)
- Šentjur, ulica skladateljev Ipavcev 17, Ipavčeva hiša (o. Šentjur)
- Podolševa, Klemenškova domačija (o. Mozirje)
- Robanov kot 35, Robanova domačija (o. Mozirje)
- Robanov kot 34, Goučeva domačija (o. Mozirje)

5. Obnova stavbne dediščine

Obnovitvene akcije sem v sodelovanju s kolegi drugih strok (arhitekti, krajinarji, biologi, gradbeni tehniki) vodil predvsem na stavbni dediščini, ki so jo občine 'razglasile' za kulturni spomenik, oziroma je gradivo o dediščini že pripravljeno za razglasitev. Potekale so naslednje spomeniškovarstvene akcije:

- Rogatec 5, Spominski muzej Rogatec (o. Šmarje)
- Zavodnje 43, Kavčnikova domačija (o. Velenje)
- Zavodnje 69, Slivnikova hiša (o. Velenje)
- Šentjur, Ulica skladateljev Ipavcev 27, Ipavčeva hiša (o. Šentjur)
- Hrastje ob Bistrici 22, Naratova hiša (o. Šmarje)
- Podsreda 74, Levstikov mlin (o. Šmarje)

6. Soglasja, mnenja

Med delovne obveznosti je spadala tudi obravnava približno 60 stavb, ki imajo značaj KD ali stojijo v spomeniško zavarovanih območjih. Najštevilnejše so bile zahteve lastnikov po adaptacijah te stavbne dediščine v sodobna bivališča. Rezultati teh prizadevanj so polovični, saj so prizadevanja spomeniške službe eno, odnos lastnikov do prenavljanja stavb pa drugo poglavje. V zvezi s tem bi bila po mojem mnenju potrebna poštena in celovita analiza uspešnosti in prizadevanj spomeniške stroke na tem področju in to na vsem slovenskem ozemlju. Vsekakor pa bo potrebna večja popularizacija tega dela kulturne dediščine v javnosti in predstavitev vrednot in prednosti, ki jih ima lastnik kulturnega spomenika v tržno naravnani družbi.

7. Razno

Med letom sem se udeleževal srečanj etnologov-konservatorjev, ki delujejo v okviru Slovenskega etnološkega društva in Slovenskega konservatorskega društva ter vrste drugih strokovnih posvetov v Sloveniji. Na željo krajevnih skupnosti in turističnih društev sem pripravil več predavanj na temo ohranjanje in vrednotenje naše kulturne dediščine.

Vito Hazler

ZAVOD ZA SPOMENIŠKO VARSTVO KRANJ

1. AKCIJE: MATJAŽEVA HIŠA V ZG. PAVLOVČAH ŠT.5

Za to leto je bilo predvideno, da se v grobem končajo vsa gradbena in dodatna tesarstva dela, ki so dodatno nastala zaradi pojava lesne gobe.

Z zidarskim mojstrom F. Pelkom iz Bleda je bil izdelan predračun sanacijskih del, prav tako tudi s tesarjem B. Koželjem iz Stahovice. Med pripravljalnimi deli v teku meseca marca, aprila in maja se je med obilnim deževjem pričelo posedati nosilno zidovje hleva in deloma kuhinje. Zaradi verjetne spremembe smeri vodne žile, je voda pričela dotekati po laporni podlagi med temelje hleva in tako se je nosilni zid proti cesti pričel rušiti. Sprožila se je verižna reakcija. Potreben je bil nov vrstni red pristopa k sanaciji domačije. Dela so tako zahtevna, da jih zavodska zidarja ne bi zmogla, zato si je nastalo situacijo ponovno ogledal mojster Pelko ter naredil detajlni program in nov predračun sanacije glede na nastalo situacijo.

Pripravljalna dela so končana. Narejena je inventarizacija vseh predmetov, ki so očiščeni in tudi zasilno konservirani.

V mesecu juniju je bila zbrana in predložena vsa potrebna dokumentacija Republiškem sekretariatu za kulturo. Občina Kamnik pa je sprovedla začasno razglasitev Matjaževe domačije za spomenik.

2. STALNA AKCIJA: VELIKA PLANINA

Jeseni je bil pri izvršnem svetu občine Kamnik ustanovljen 10-članski odbor za veliko planino pod vodstvom občinskega ministra za turizem in obrt T. Sterletom.

Odbor se redno sestaja vsaj enkrat mesečno, ob nastalih težavah ali drugih nujnih odločitvah pa se odbor sestane še naknadno. Vse kaže, da si bo ta organ sčasoma pridobil osrednjo posredniško vlogo med vsemi zainteresiranimi strankami, istočasno pa koordinira izvajanje prostorskega akta o Veliki planini, ki ga izdeluje Razvojni zavod v Domžalah. Najbolj akutna je problematika izgradnje cest in vlak do vseh treh planin, ter prosta vožnja po pašnih površinah.

Novi prostorski akt bo tudi strokovna podlaga za razglasitev Velike planine.

Z odstopom g. Sterleta je prenehal delovati Odbor za Veliko planino pri I.S. občine. Četudi je občina mimo omenjenega sveta vodila lastno politiko glede celotne Velike planine, je ta odbor le usklajeval različna mnenja in interese vseh koristnikov. Žal s prenehanjem delovanja odbora ponovno grozi nevarnost še večje nestrokovne izrabe Velike planine. Tako se v zadnjem času spet pojavljajo načrti za zračno elektrifikacijo celotnega smučarskega predela, kar pomeni v bližnji prihodnosti možno industrializacijo turizma, planšarstva, predvsem pa razbohotenje potrošniškega turizma.

3. AKCIJA: MUZEJ NA PROSTEM

Koncem januarja sva s kolegom Knificem preletela teren Kranjske občine ter fotografsko dokumentirala še preostalo ljudsko arhitekturo. Iz zbranega gradiva je bilo izbranih nekaj objektov, ki bi bili možni za predstavitev v MNP. V februarju pa je bilo več posvetovanj z dr. T. Cevcem, RZVNKD v Ljubljani ter z I. Keršič iz SEM v Ljubljani glede delovnega posveta o Muzejih na prostem, ki ga je v sodelovanju s

Konservatorskim društvom Slovenije organiziral naš Zavod 20.3.1991 v prostorih Mestne hiše v Kranju. Posveta so se udeležili trije ugledni gostje iz Avstrije, prof.dr. C. Konrad in prof.dr. O. Moser pa sta dala posvetovanju izredno strokovno težo. Posvetovanja se je udeležilo veliko kolegov iz vse Slovenije in je imelo pozitiven odmev v sredstvih javnega obveščanja.

V tem letu moramo demontirati dve stavbi, ki po svoji kvaliteti sodita v MNP, še vedno pa obstaja problem lokacije. Med tem časom se je pričela odpirati možnost Brda pri Kranju, vendar akcija še ni stekla, ker niso urejene vse zemljiško pravne formalnosti.

Za možno lokacijo na Brdu smo pripravili izbor lesene ljudske arhitekture, katero bi bilo možno v doglednem času brez večjih lastninskih in tehničnih težav prenesti.

4. REDNA DEJAVNOST

OBČINA KAMNIK

V občini Kamnik je bilo opravljenih 45 terenskih dni v glavnem lokacijskih ogledov ter odposlanih 75 dopisov. V okviru redne dejavnosti se je pogosto pojavljal problem legalizacije novogradenj in prizidkov.

Zaradi slabega vremena in pomanjkanja časa topografija Tuhinjske doline še ni stekla. To pomeni, da tudi za PUP etnološki del še ni bil narejen. Za demografsko ogrožena območja Tuhinjske doline so bili strokovnim službam občine posredovani podatki Zavoda.

OBČINA DOMŽALE

Za občino Domžale je bilo opravljenih 14 terenskih dni lokacijskih ogledov ter odposlanih 37 dopisov. Poleg tega pa je bilo opravljenih še 5 dni terenskega dela za ugotavljanje vojne škode.

Vloge za lokacijo s področja občine so pogosto pomanjkljive oziroma slabo opremljene.

Na območju Sv. Trojice in Gorjuš je več pravih novih počitniških naselij. Glede na to, da so to črne gradnje in zato niso vrisane na katastru, se občini predlaga, da za vsa taka naselja izdela katastrski posnetek ter naredi evidenco sedanjega stanja.

OBČINA TRŽIČ

Za občino Tržič je bilo opravljenih 8 terenskih dni ogledov in odposlanih 11 dopisov. V mesecu novembru je bil za demografsko ogrožena območja občine narejen inventar dediščine ljudske arhitekture.

Iz priloženega teksta je razviden predlog objektov, ki so potrebni posebnega varstvenega režima oziroma nujne sanacije.

Opravljen delo je lahko začetek detailnejše obdelave Potarji, Grahovš, Doline, Jelendola, Dolžanove soteske in Slaparske vasi.

OBČINA KRANJ

V zvezi s prenosom sitarske hiše iz Stražišča na Brdo pri Kranju je bilo opravljenih 9 dni terenskega dela ter 7 dni znotraj kompleksa Brdo. V zvezi z muzejem na prostem so ponovno stekli pogovori z novo upravo. Dogovorjeno je bilo, da se za začetek znotraj kompleksa ogradi cca 10 do 12ha zemljišča in tako loči lovišče od

Skansena. S tem je za vsa dela vstop prost skozi naselje Srednja Bela. Novi upravi je bil posredovan krajši program projekta. Iz sredstev MNP je bilo narejenih 14 izmer objektov lesene kmečke arhitekture.

OBČINA RADOVLJICA

V zvezi s Spodnjo Radovno so bila posredovana stališča Zavoda (dva dopisa) in dva terenska ogleda.

IZOBRAŽEVANJE

23.1.: Posvet o gradovih in valorizaciji spomenikov v Ljubljani

5.3.: KIC Ljubljana, dr. Fister o varovanju ljudske arhitekture

6.3.: Konservatorsko posvetovanje in ekskurzija v Koper in Piran

20.3.: Delovni posvet o muzejih na prostem v Kranju

6.-10.4.: Ekskurzija v Bolgarijo

25.-26.4.: Posvet o vlogi ZRMT

22.5. Alpe-Adria, posvet o ljudski arhitekturi v Kranjski gori

Piran: Otvoritev solinarskega muzeja v Sečovljah

Št. Pavel na Koroškem: Zavodova konservatorska ekskurzija

Trenta: Muzej na prostem

Celje: Občni zbor konservatorskega društva in predstavitev del

Dobrovo: Predstavitve obnovitvenih del graščine Dobrovo

Koncem oktobra je Zavod organiziral dvodnevno ekskurzijo 50 zagrebških študentov etnologije in 4 profesorjev na območju Zavoda. Program je obsegal prezentacijo Zavoda in sistema dela, obisk Prešernovega muzeja v Kranju, obisk Vrbe, obisk kompleksa Stara Sava na Jesenicah, Liznikova hiša v Kranjski gori, Sedejeva domačija v Podkornu. Naslednji dan je bil ogled Bohinja, Planšarski muzej je predstavila Anka Novak, Hlipova hiša in celotno naselje Stare Fužene, ogled Olipove hiše v Studorju in predstavitev konservatorskega dela. Nato je sledil ogled Kroke in Vigenca Vice.

Ekskurzija se je končala z ogledom depojev etnografskega muzeja v Škofji Loki, kjer sta jima razmere in delovanje muzeja predstavila kustosa dr. Gorazd Makarovič in Irena Keršič.

Silvester Gaberšček

ZAVOD ZA VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE V NOVEM MESTU

V preteklem letu je bila na Zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto opravljena vrsta del in opravil, vezanih za nepremično stavbno dediščino.

V prvi polovici leta 1991 sem se udeležil posvetovanja v Kranju. Tu sem z referatom predstavil dela na prestatitvi lesene hiše, iz naselja Ostrog na parcelo Kartuzije Pleterje. V povezavi s tem sem nakazal tudi najpomembnejše izvedbene probleme in tudi nesporazume, ki smo jih imeli na začetku z novim lastnikom.

V spomladanskem delu leta smo na Zavodu imeli obisk iz Tehniškega muzeja. Gospoda Vilmana so zanimale kašče. S kolegico Marinko Dražumerič sva mu jih nekaj pokazala. Skupaj smo si ogledali kašče v novomeški in trebanjski občini. Ogled je bil izvršen zaradi izbire konkretne kašče, ki bi jo prenesli v kompleks omenjenega muzeja.

V tem obdobju smo še, v že predstavljeni leseni hiši položili nova tla, prebarvali notranjost z odgovarjajočimi barvili, očistili stekla na oknih, očistili skrinje in lonce, katere bomo razstavili v tej hiši. Sam objekt smo zaščitili tudi proti glodalcem in je v glavnem pripravljen, da "prevzame svojo vlogo". Potrebno je le še namestiti nekaj notranje opreme, napeljati elektriko in urediti okolico.

Prestavljena hiša iz Mihovega (foto ZVNKD Novo Mesto)

Poleti smo porušili eno leseno hišo v naselju Ostrog. To zgradbo smo nameravali prestaviti, kot drugo po vrstnem redu, na isto parcelo v Pleterje. Porušili pa smo jo zato, ker je bilo po pregledu hiše, glede na njeno slabo stanje -od podbojev, spodnjih brun pa vse do stropa in špir- ugotovljeno, da hiša ni več uporabna za razstavljanje, prevoz in ponovno sestavljanje. Od celotne hiše se je ohranilo le nekaj brun. Zato smo morali za prestavitev izbrati drugo leseno hišo.

Tako smo jeseni začeli prestavljati hišo iz Mihovega. Sestavljena je iz bukovih brun. Pri ponovnem sestavljanju smo stare prekle nadomestili z novimi. Zamenjali smo betonske strešnike s slamnato kritino. Ker je bil del hiše takorekoč odrezan, smo ta del naredili na novo, tako da smo ga nadkrili in postavili na stebre. Tako smo poskušali 'ujeti' proporce nekdanje fizionomije.

Ker bo ta objekt dobil novo funkcijo smo mu spremenili tudi notranjost. Zaradi večjega učinka naravne svetlobe nismo v veži dali nazaj stropa. Ta hiša bo tudi brez krušne peči (lastnik si jo je zadržal) in bo tisti del hiše, kjer se je le-ta naslanjala na steno kamre, odprt. Tako, na novo oblikovano notranjost hiše bo potrebno urediti z ozirom na današnje potrebe.

Te spremembe naj bi, med drugim, bile tudi nekakšen poizkus, omogočiti urejevalcem naše dežele, da na konkretnem primeru vidijo, kaj in v koliki meri lahko oni prispevajo k izgledu naše pokrajine in k vedenju o nas samih.

Bil sem tudi v Celju, na občnem zboru Slovenskega konservatorskega društva in se udeležil ogleda terena.

Seveda so bili, zaradi izdaje soglasij za lokacijska dovoljenja, opravljeni tudi terenski ogledi in na osnovi njih dani pogoji oz. smernice gradnjam.

Dušan Strgar

MEDOBČINSKI ZAVOD ZA VARSTVO NARAVNE IN KULTURNE DEDIŠČINE PIRAN

Pretežen del redne dejavnosti etnologa na piranskem zavodu v preteklem letu je bilo sodelovanje pri upravni postopkih pridobivanja lokacijskih in gradbenih dovoljenj (terenski ogledi lokacij ter izdajanje strokovnih mnenj in soglasij). Obenem se je na terenu zbirala etnološka dokumentacija.

V sodelovanju z arhitektom B. Guštinom je bil izdelan elaborat z naslovom 'Naselja in stavbarstvo v Slovenski Istri'. Elaborat je nastal v dogovoru in po naročilu koprškega Investbiroja. Zamišljen je bil kot strokovna podlaga za izdelavo projektov stanovanjskih hiš v koprskem zaledju.

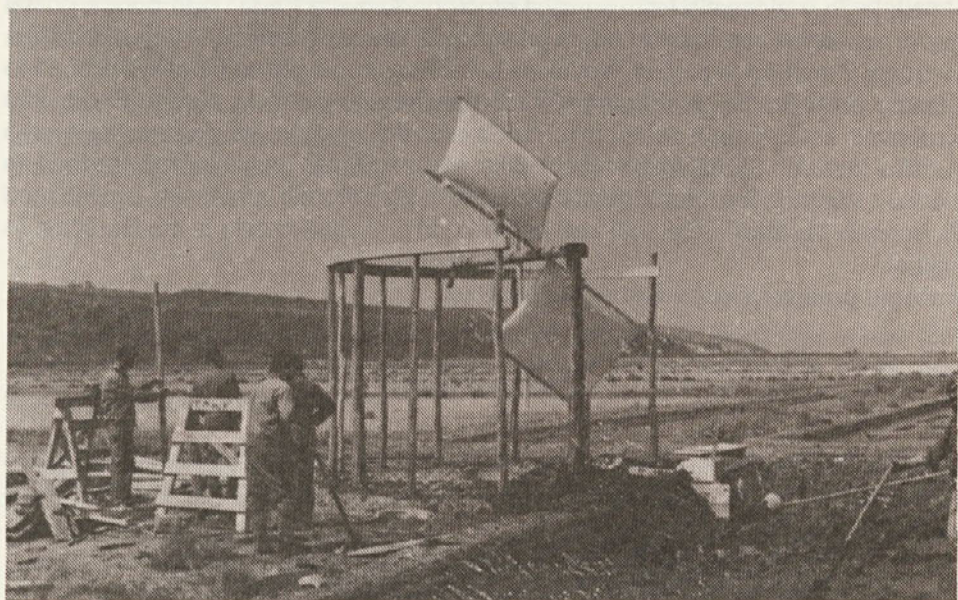
Etnolog konservator je sodeloval pri izdelavi strokovnih podlag za Ureditveni načrt 'Severna obala mesta Koper' s smernicami in pogoji za posege v obravnavano področje.

V okviru spomeniškovarstvene akcije je bil dokončan Muzej solinarstva ob kanalu Giassi, v etnološkem rezervatu znotraj Krajinskega parka Sečoveljske soline. Drugi del akcije, zaključen lansko jesen je obsegal obnovo solnega fonda.

Na pobudo zavoda je bil izdelan posnetek obstoječega stanja kanala Giassi in pripadajoče hišice (kavane) 131. Sredstva je prispeval Sklad stavbnih zemljišč Občine Piran. Izrisan je bil tloris kanala, obeh bregov in platojev z ostanki hiš v merilu 1:200. Prečni prerezi na mestih objektov in zapornic so bili izrisani v merilu 1:100. Posnetek pomeni osnovo za izdelavo izvedbenih projektov sanacije celote.

Nadaljevali so se pogovori med predstavniki Zavoda, Obrata Soline in Marikultur o dolgoročni izrabi prostora Krajinskega parka Sečoveljske soline v smislu ohranjanja naravne in kulturne dediščine.

Eda Benčič Mohar

Postavljanje črpalke na veter (foto ZVNKD Piran)

NAGRADE IN PRIZNANJA

VILKO NOVAK

Prof.dr. Vilku Novaku je ministrstvo za kulturo in prosveto Madžarske podelilo 12. aprila 1992 priznanje in nagrada "Pro cultura Hungarica" za njegov veliki prispevek k slovensko madžarskemu kulturnemu zblíževanju. Kulturni stiki Madžarov in Slovencev so bili vedno dobri, za kar gre velika zasluga prav etnologom. In prof. Novak je že v tridesetih letih prevajal etnologa Avgusta Pavla, ki je potem postal glavni posrednik madžarske kulture pri nas, pa Štefana Kuezmiča, Imreja Madacaka in druge. V letih, ko je bil prof. Novak na katedri za etnologijo so bili stiki s prof. Belo Gundo, prof. Buršto in drugimi iz Budimpešte zelo dobri in plodni. Preko 200 strokovnih kritik, katerih večina je iz madžarskih del je potrjevala skupne vezi z našo ljudsko kulturo. Skoraj prav tako veliko je tudi število publicističnih poročil in člankov, v katerih je profesor pisal o najrazličnejših kulturnih vprašanjih, o stikih med Slovenci in Madžari. Sem sodi tudi pesniško in prevajalsko delo iz madžarščine (4 knjige).

Našemu profesorju naj veljajo tople čestitke.

ZMAGA KUMER

Veliko priznanje za znanstveno delo je dobila dr. Zmaga Kumer, prav tako v marcu. Prejela je Herderjevo nagrado (pred leti je enako priznanje prejel tudi dr. Niko Kuret).

dr. Zmaga Kumer

Herderjeva nagrada ima svoje začetke v skladu v Hamburgu leta 1931. Donator je bil Alfred Toepfer. Premoženje sklada je znašalo 200 milijonov nemških mark. Namen sklada je bil pospeševanje kulturnega, znanstvenega in humanitarnega značaja v Evropi. Nagrado so podeljevali najbolj zaslužnim na teh področjih, obenem pa so bile nagrade povezane z dodelitvijo štipendije za mladi znanstveni naraščaj. Tudi ohranjanje naravnih in kulturnih spomenikov kot tudi ureditve nacionalnih parkov so uvrščali med porabnike sklada.

Od leta 1964 dalje se iz sklada podelijo nagrade sedmim umetnikom in znanstvenikom iz sedmih vzhodnoevropskih držav. Prejemniki nagrade imajo pravico imenovati štipendiste za eno leto študija na dunajski univerzi. Nagrajence imenuje evropski kuratorij, priznanja pa podeli rektor dunajske univerze.

S svojim bogatim znanstvenim delom je dr. Zmaga Kumer prav gotovo najbolje potrdila upravičenost visokega priznanja.

Številnim čestitkam se pridružuje tudi uredništvo Glasnika SED.

FANČI ŠARF

prejme Murkovo priznanje za posebne dosežke na področju etnologije za leto 1991 za več kot desetletno delo pri raziskovalnem načrtu Etnološka topografija slovenskega etničnega ozemlja.

Uresničevanje tega načrta je v veliki meri potekalo prav ob vestnem strokovnem prizadevanju Fanči Šarfove. Od doslej izišlih zvezkov je gospa Šarfova avtorica štirih topografskih elaboratov: za občino Ljutomer (1981), občino Gornja Radgona (1982), Murska Sobota (1985) in Lendava (1988).

Od začetka je bila nenadomestljiva članica uredniškega odbora za izdajo topografij in ob tem sama avtorica in tudi nesebična mentorica mlajšim sodelavcem, pozorna bralka in redaktorica vseh elaboratov. Vse delo je opravila že kot upokojenka, z globoko strokovno zavestjo, predanostjo in idealizmom v razmerah, ko je takšno delo kar nekako prikrito in gmotno nepoplačano.

Želimo ji še mnogo priložnosti za posredovanje dolgoletnih in dragocenih izkušenj in za lastno raziskovalno delo. Ob tem pa tudi veliko osebno zadovoljstvo.

Dr. MILAN DOLENC

prejme Murkovo nagrado za posebne dosežke na področju etnologije za leto 1991 pri raziskovanju ljudskega veterinarstva in etnomedicine na Slovenskem.

Dr. Dolenc je sistematično dolga leta in desetletja zbiral gradivo o ljudskem veterinarstvu na Slovenskem in spoznanja strnil v 580 strani obsežen in doslej neobjavljen rokopis. V zvezi z ljudsko medicino je objavil obsežni bibliografiji o

rokopisnih bukvah ljudske medicine v Slovenskem etnografu 1974-75 in 1983-83. Njegova pozornost je bila namenjena tudi zagovorom, zarotitvam in apokrifnim molitvam, povezanimi z ljudsko medicino. O tem govori njegova prav tako neobjavljena razprava na 280 straneh. Sicer pa je njegovo zbirateljsko in študijsko delo objavljeno v 60 bibliografskih enotah v različnih strokovnih in znanstvenih publikacijah. Leta 1976 je pripravil tudi razstavo rokopisnih bukev na Slovenskem v ljubljanskem NUK-u in mariborski knjižnici. O ljudski medicini je predaval v Sloveniji in drugod na številnih simpozijih in kongresih veterinarjev, farmacevtov, zdravnikov.

Želimo mu, da bi še naprej ostal naklonjen sopotnik slovenske etnologije in da bi lahko naši javnosti predstavil dragoceno in še neobjavljeno delo, ki je nedvomno neprecenljiv prispevek naši vedi. Naj mu bo naša nagrada skromna zahvala in priznanje.

Dr. MILKO MATIČETOV

prejme Murkovo nagrado za leto 1991 za življenjsko delo - za znanstvenoraziskovalno in publicistično delo, zlasti na področju preučevanja slovenskega pripovednega izročila.

Dr. Matičetovega bi kot natančnega terenskega zbiralca in interpreta zbranega gradiva težko primerjali s komerkoli. Doslej poznano pripovedno izročilo je obogatil s približno tri tisoč enotami posnetkov, shranjenih pri ISN. Pri tem je na Slovenskem uveljavil in dosledno izpeljal zapisovanje besedil po sodobnih strokovnih načelih, ki pripovedovalca obravnavajo kot tvorca enkratnega in neponovljivega besedila. Šele tako zapisana in dokumentirana besedila so pripravljena za študijsko obravnavo. Nadvse obsežna, skoraj nepregledna bibliografija, katere začetki segajo v čas pred 2. svetovno vojno, kaže na njegovo izredno široko zanimanje za slovensko folkloro, tako v prostorskem kot v tematskem pogledu. Dr. Matičetov je objavljал svoje prispevke v Sloveniji in tujini, od prispevkov v dnevnem tisku do znanstvenih zbornikov in knjig. S tem je poskrbel, da je slovensko folkorno izročilo postalo poznano tudi zunaj slovenskih meja. Zgodovinski in primerjalni okvir, ki sta v metodološke pogledu izhodišče njegovih študij, sta slovensko gradivo postavila v mednarodni okvir. Čeprav je njegovo raziskovanje zajelo celotno slovensko etnično ozemlje, je posebna pozornost in raziskovalna ljubezen namenjena Slovencem na zahodu, zlasti v Reziji. Dr. Matičetov je postal naš gotovo najboljši poznavalec življenja in kulture v Vzhodnih Alpah.

Dosleden znanstvenik, urednik, kritično uho in oko slovenske folkloristike so vrline dr. Matičetovega, ki so naši vedi dale trajne prispevke slovenske znanosti.

Dr. Matičetovemu želimo, da bi ob pomembnih mednarodnih znanstvenih nagradah (1956, "Premio internazionale di folklore Giuseppe Pitre"; 1983, literarna nagrada "Laštra landarske banke"; 1991, etnološka nagrada "Michelangelo Mariani") naklonjeno sprejel tudi naše priznanje in dobre želje za nadaljnjo živo navzočnost v našem znanstvenem življenju.

PRIJATELJSKE VEZI

Bratislava 7.10.1991

Dragi moji slovenski prijatelji,

po naših informacijah današnjega dne stopa v veljavo razglasitev samostojnosti Republike Slovenije. V imenu širokega kroga etnologov, združenih ob zborniku Ethnologia Slavica, predvsem pa v svojem imenu iskreno čestitam k temu prazniku, ki je najpomembnejši dan v zgodovini slovenskega naroda. Soglasno ste se odločili za svobodno življenje v svoji svobodni državi. Nihče Vam nima pravice te svobode jemati. Trdno upam, da bo razglasitev samostojne Republike Slovenije tudi precedens za rešitev našega slovaškega vprašanja, ker naš slovaški narod prav tako hrepeni po svobodi in po svoji lastni državi - za katero si prizadeva že več kot 150 let.

Zelo nam je žal, da je bila svoboda Vašega naroda kupljena za tako visoko ceno in da je bilo treba zanjo žrtvovati tudi življenja. Še bolj pa smo zaskrbljeni ob stanju stvari na bratskem Hrvaškem. Vendar trdno verujem, da se bo v obeh vaših republikah posrečilo vzpostaviti mir in da boste v razmerah narodne svobode in državne suverenosti lahko gradili svojo domovino.

Bratskemu slovenskemu narodu želim, da v svoji svobodni domovini čimprej odstrani posledice, ki so jih prinesli boji za svobodo. Trdno verujem, da bomo še prišli v Republiko Slovenijo, kjer se s svojimi prijatelji in sodelavci ne bomo menili le o tem, kako se je Vaša svoboda rodila, ampak zlasti o problemih nadaljnjega razvoja naše etnološke znanosti.

V tem duhu pošiljam bratski pozdrav vsem delavcem Oddelka za etnologijo, pa tudi dragemu prijatelju prof.V. Novaku in sodelavcem v Slovenski akademiji znanosti in umetnosti.

Vaš vdani

Prof.dr. Jan Podolak
Pod zahradami 62
841 01 Bratislava - Dubravka

Bratislava, 27. februarja 1992

Spoštovani kolegi!

Lani sem opravil študijsko potovanje v Argentino, namenjeno raziskavi zgodovinskega in etnokulturnega razvoja Slovakov, ki so se naselili v tej čezmorski deželi. Med bivanjem tam sem se srečal tudi z izseljenci iz Slovenije. Pri prvem srečanju sem se na Veliki petek seznanil z gospo Cecilijo Cigerjevo, rojeno Peternelj, ki je postala snaha znanega slovaškega pisatelja in dolgoletnega vodje Matice

slovaške Jozefa Cigerja Hronskega. Imenovana gospa živi v mestecu Lujan pri Buenos Airesu in dolgujem ji dragoceno pričevanje o izseljenski usodi, življenju in delu J.C. Hronskega, ki sem ga po vrnitvi domov posredoval v več popularizatorskih člankih.

Drugič sem se srečal z argentinskimi Slovenci v nedeljo. 30. junija dopoldne na enem od odprtih trgov v Buenos Airesu. Tam sem bil priča ne posebno številnega zborovanja kakšnih 2-3 tisoč ljudi, ki kljub temu, da živijo že več kot pol stoletja na drugi strani zemeljske oble, niso izgubili čustvene vezi z rodno Gorenjsko ali Dolenjsko ter so skupaj s svojim matičnim narodom manifestirali voljo za svobodno in neodvisno Slovenijo. To je bilo zame veličastno doživetje in skupaj z mojimi argentinskimi rojaki, ki so me na to zborovanje povabili, smo bili navdušeni in ponosni na vač narod, s katerim nas veže ne le najbližje zveneči etnonim, ampak v marsičem tudi podobna zgodovinska usoda pa tudi hrepenenje po uresničenju narodne suverenosti.

Želim vam vse dobro in ostajam s kolegalnim pozdravom

Jan Botik

Slovenske narodne muzeum

Historicke muzeum

81436 Bratislava, Vajanskeho nabrežie 2

*Manifestacija za svobodno Slovenijo na trgu San Martin v Buenos Airesu
(foto J. Botik)*

Umrl je prof.dr. Milovan Gavazzi

23. januarja t.l. so na zagrebškem Mirogoju pokopali profesorja Milana Gavazzija, po besedah Vilka Novaka v Delu (23.1.1992) "nestorja hrvaške in južnoslovanske etnologije". Profesor Gavazzi je bil zunanji dopisni član Slovenske akademije znanosti in umetnosti in tudi sicer v več pogledih povezan s Slovenijo in slovensko etnologijo. Z njegovo smrtjo se je bržkone zaključila določena, v marsičem pionirska epoha v razvoju hrvaške in tudi nekaterih drugih južnoslovanskih etnologij. To kljub temu, da je bilo ob več prilikah poudarjeno, kako je profesor Gavazzi pri svojem dolgoletnem strokovnem delu ostajal zunaj različnih etnoloških smeri in šol. Seveda pa se bo kazalo k njegovemu zgodovinsko in kompleksno pojmovanemu empirizmu še in še vračati. tudi zavoljo nekaterih sodobnih teženj, ki jim je postala zgodovinskost naše stroke bolj ali manj tuja.

SPOMINSKI UTRINKI

(Ob smrti prof.dr. Milovana Gavazzija)

S profesorjem Gavazzijem sem se, kot kaže, prvič osebno srečal na šestem posvetovanju jugoslovanskih etnologov, ki je bilo jeseni 1963. leta v Budvi. Bil sem debitant na tovrstnih prireditvah. Poglavitna tema posvetovanja je bilo vprašanje mesta etnologije v okviru družbenih ved, za katero sem pripravil prispevek Etnologija-historiografija-sociologija. Ambiciozno. Referiral sem (po programu) za profesorjema Radomirom Lukićem in Rudijem Supkom. Razprave za prebranimi referati se je udeležil tudi dotedanji in ponovno izvoljeni predsednik Etnološkega društva Jugoslavije profesor Gavazzi. Bil je kritičen: v spominu mi je ostala ugotovitev, da je bilo v nekaterih referatih preveč "prepričavanja iz šolske klupe". Spričo eminentnosti omenjenih in še nekaterih drugih referentov sem nakazane kritične misli pač prevzel nase. Rahlo užaljen. Srečanje, ki ni moglo biti obetavno.

Ne spomnim se kdaj in zakaj sva s profesorjem Gavazzijem sama pešala iz Gornjega grada v novo poslopje zagrebške filozofske fakultete. Vem le, da sem imel obrambo doktorske disertacije o ljubljanski Zeleni jami kot etnološkem problemu že za seboj. Spodbujen po okolju na nekaterih delih najine poti, ki je bilo v določenem smislu podobno Zeleni jami, sem spregovoril o tem, kako zanimivo bi bilo te dele Zagreba etnološko preučiti in nato opraviti še primerjavo na primer z ljubljanskimi predmestji. Prav razgovoril sem se. Profesor Gavazzi je sicer poslušal, ni pa nič rekel. Ko se je oglasil, je izbral za temo razgovora čisto nekaj drugega. Srečanje torej, ko sva hodila po Zagrebu drug poleg drugega, najini strokovni interesi pa so se gibali drugi mino drugih. Brez zveze.

Sredi šestdesetih let je profesor Gavazzi na oddelku za etnologijo v Ljubljani predaval neevropsko etnologijo. Prihajal je v rednih časovnih razmikih in je ob teh prilikah v Ljubljani tudi prespal. Kot asistent na oddelku sem poskrbel za rezervacijo sobe, tu in tam po potrebi pomagal pri pripravi diapozitivov za predavanja. To je bilo vse. Ne spomnim se nikakršnega načenjanja kakšnih posebnih strokovnih razgovorov ne z moje in ne z njegove strani. Srečanja, ki os bila bolj ali manj formalistična in nič več. Še najbolj živo sva se s profesorjem zapletla v razgovor ob nekem letalskem letu iz Varšave v domovino sredi sedemdesetih let.

Srečanja torej, ki niso segla v globino in bi bržkone ne bila zapisa vredna, če se ne bi leta 1980 na oddelku za etnologijo odločili, da bomo čim bolj odmevno proslavili 40 let etnologije na ljubljanski univerzi. Pri tem pa nam je vsem, ki smo sodelovali pri proslavi, ostal profesor Gavazzi v neizbrisnem spominu.

Omenjeno obletnico smo hoteli v prvi polovici decembra 1980 obeležiti tako, da bi fakulteto, univerzo in javnost opozorili na krivice, ki so bile naši stroki dotlej storjene. Pripravili smo program, ki je trajal ves teden. Med zelo pomembnimi sestavinami naj bi bilo predavanje profesorja Vilka Novaka, dolgoletnega učitelja in predstojnika oddelka, ki je bil tedaj že v pokoju. Vendar je na našo žalost profesor Novak zbolel in je predavanje odpovedal. Toda kolegi se niso dali; kot tedanjemu predstojniku

so mi naložili nalogo, da nemudoma odpotujem v Zagreb in poprosim profesorja Novaka. Z nelagodnimi občutki sem se pojavil naslednje jutro na zagrebškem oddelku za etnologijo. Nisem dolgo čakal. Profesor Gavazzi je prihajal dnevno točno ob določeni uri na oddelek. Ko me je ob snidenju povprašal, kakšne novice prinašam, sem mu brez ovinkov povedal, za kaj gre, v kakšni zadregi smo. "In o čem naj bi govoril?" me je povprašal. Bil sem brez predloga, pa tudi če bi ga imel, bi me profesor verjetno prehitel. "Kaj če bi bili tema predavanja pustertalski Slovenci?" je rekel. Seveda nisem imel pripomb, o vsem sva se takoj dogovorila in v Ljubljano sem se vračal z velikim olajšanjem.

Prof.dr. Milovan Gavazzi po predavanju ob 40-letnici etnologije na ljubljanski univerzi

Profesor Gavazzi je pripotoval v Ljubljano točno po dogovoru, čeprav prehlajen. Prepričan sem, da mnogi od številnih obiskovalcev še pomnijo odlično profesorjevo predavanje v eni od velikih predavalnic filozofske fakultete. Zaradi prehlada ga je nastop dokaj izčrpal, toda odšel je po predavanju z nami na kosilo, se pri tem živahno udeleževal razgovora in pozno popoldne smo ga pospremili na avtobus za Zagreb. Čez dva ali tri dni sem dobil pismo, v katerem mi je profesor med drugim sporočil, da je bil avtobus k sreči dobro ogret in so zavoljo tega težave s prehladom že pred prihodom v Zagreb ponehale. Profesorju je bilo tedaj 85 let.

Slavko Kremenšek

NAVODILO ZA OBLIKOVANJE ROKOPISOV

V uredništvo Glasnika prihajajo zelo neenotno oblikovana besedila. Urednik porabi veliko časa, da jih poenoti, včasih jih mora celo pretipkavati, da so primerni za v tiskarno. Zato smo se v uredništvu odločili, da sodelavcem predlagamo naslednje oblikovne standarde za Glasnik SED.

1. Rokopis mora biti oddan v izvirniku.
2. Listi rokopisa naj bodo popisani samo po eni strani.
3. Popravki tipkanim besedilom naj bodo berljivi, večje korekture pa dotipkane na označeni prilogi.
4. Opombe naj bodo natipkane posebej, po vrstnem redu, kot je označeno v besedilu. Številke v besedilih naj bodo po možnosti obkrožene rdeče.
5. Citiranje literature mora biti v skladu z uveljavljenimi normami.
6. Ker dobivamo veliko računalniških izpisov, Glasnik pa se ravno tako stavi na računalniku, nam lahko pošljete članke tudi na **disketah** - z njimi je celo manj dela. Pogoji je, da je članek napisan na **osebnem računalniku** (IBM PC/AT kompatibilen) v enem od splošno razširjenih **urejevalcev besedil** (WS 3, 4.0, 5.0; WordPerfect; WordPerfect 5; WyWrite; MS-Word; Writer; MultiMate ali v ASCII kodi) z oznako, za kateri urejevalec besedila gre in na normalnih (velikih) **5.25"** disketah. Teksti v Glasniku morajo imeti enotno obliko, zato jih čim manj urejajte (brez centriranih naslovov, zamikov na začetku odstavka ipd.).

V Glasniku objavljamo v glavnem tri vrste člankov: razprave, gradiva in poročila. Uveljavljene so naslednje tehnične postavitve člankov:

Razprave in gradiva - naslov (velike tiskane črke), avtor (velike tiskane črke), besedilo, opombe in literatura ter povzetek v angleščini.

Avtorji razprav in gradiva so dolžni napisati 1-2 strani slovenskega povzetka, uredništvo pa poskrbi za prevod v angleščino.

Poročila - naslov (velike črke), besedilo, avtor (male črke).

Največ zmede je pri letnih poročilih ustanov. Prihajajo v obliki uradnih dopisov s korespondenčnimi oznakami in žigi ter s podpisi direktorjev. Tudi letno poročilo je članek, zato naj bo ustrezno oblikovano: nad besedilom naziv ustanove, pod besedilom avtorjevo ime in priimek.

Vseh uradnih in neuradnih pozdravov je uredništvo sicer veselo, vendar ne spadajo k članku, ki bo šel v tiskarno.

Slikovno gradivo (risbe, fotografije, načrti) naj bo zaznamovano z zaporednimi številkami. Njihova postavitve naj bo razvidno označena v besedilu, če je to bistveno. Podnapisi k slikam naj bodo priloženi na posebnem listu.

To je vse. Nismo se spuščali v podrobnosti, zato upravičeno pričakujemo, da boste navodila v bodoče upoštevali in s tem olajšali izdajanje Glasnika SED.

Uredniški odbor

Popravki iz zadnje številke Glasnika

Pri delu je prišlo do nekaj neljubih napak;

-V vsebinskem kazalu Med novimi knjigami je avtorica poročila Etnološki razgledi in dileme Mihaela Hudelja, enak popravek velja na strani 157

-Avtor fotografije na zadnji strani ovojnice je g. Ted Kramolc

-Fotografija na strani 108 je iz leta 1943 in ne 1953.

Iskreno se opravičujemo!

GLASNIK Slovenskega etnološkega društva

zanj odgovarja Marinka Dražumerič, predsednica SED

Izdajanje omogočata Ministrstvo za kulturo in Ministrstvo za znanost in tehnologijo

Izdajateljski svet: Slavko Kremenšek, Marko Belavič, Marjan Gabrijelčič, Jože Osterman, Alenka Puhar, Inja Smerdel, Marija Stanonik

Glavni in odgovorni urednik Majda Fister

Člani uredništva: Nives Sulič Dular, Slavko Kremenšek, Inja Smerdel, Monika Šašel Kropej, Marko Terseglav, Zmago Šmitek

Grafično oblikovanje in tehnična ureditev: Fister M.

Tisk: Grafično podjetje Grafika, Prevalje

Naklada: 700 izvodov

Naslov uredništva: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Novi trg 5, 61000 Ljubljana, gl. in odg. urednik tel. 156-068 int. 249

Za jezik in vsebino člankov so odgovorni avtorji

Po mnenju Republiškega sekretariata za kulturo (št. 415-124/91) je Glasnik oproščen temeljnega davka od prometa proizvodov

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

č 121

II 131 829₁₉₉₂

999503274, 1/2

COBISS ©

